

Alexandrina Cernov

**PAGINI DE ISTORIE LITERARĂ ROMÂNĂ ÎN
BUCOVINA**

Vol. 2

ION A LUI GHEORGHE SBIERA
(Caiete Literare. Serie nouă)

Editura „Alexandru cel Bun”
Editura „Druk Art”
Cernăuți
2022

УДК 821.135.1(477).09
C41

Cernov Alexandrina

C41 Pagini de istorie literară română în Bucovina. Vol. 2. Ion a lui Gheorghe Sbiera / Alexandrina Cernov. – Cernăuți : Editura «Alexandru cel Bun»; Editura «Druk Art», 2022. – 88 p.

ISBN 978-617-8129-13-2

Lucrarea se referă la activitatea lui Ion Gh. Sbiera de istoric literar, lingvist, pedagog – primul șef al catedrei de limba română la Universitatea din Cernăuți, inaugurată în 1875 –și este destinată istoricilor literari, lingviștilor, profesorilor, studenților și elevilor. Ea poate fi folosită la cursurile universitare de istorie a literaturii române și istoriei limbii române, cursului de istorie a Bucovinei, a începuturilor studierii istoriei literaturii române.

УДК 821.135.1(477).09

Книга описує діяльність Іона Г. Сбієри, першого завідувача кафедри румунської мови Чернівецького університету, заснованого у 1875 р., історика літератури, педагога та автора наукових досліджень. Праця написана для літературознавців, учителів, студентів та учнів, може бути використана під час університетських занять з романської лінгвістики, румунської мови, історії румунської літератури та базових елементів розвитку теорії літератури у місті Чернівці.

Autor: dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române
Redactori: Natalia Camelia Proțiu, Tudor Andrieș, Maria Toacă
Partener editorial: Centrul Media BucPress (Cernăuți)

Coperta 1: Ion G. Sbiera

Coperta 4: Fosta Reședință a mitropoliților Bucovinei și Dalmației din Cernăuți, astăzi corpul central al Universității Naționale „Iuri Fedkovic”

Acest volum a fost tipărit cu sprijinul Departamentului pentru Români
de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro

Conținutul acestui volum nu reprezintă poziția oficială a Departamentului
pentru Românii de Pretutindeni

DEPARTAMENTUL PENTRU
ROMÂNII DE PRETUTINDENI

ISBN 978-617-8129-13-2

© O. Чернова, текст, 2022

NOTĂ

Am proiectat de mult să scriu o serie de materiale dedicate predecesorilor noștri: pedagogi, care au format generații de patrioți români în Bucovina, cultivându-le dragostea pentru tot ce este românesc: limbă, istorie, cultură, creație populară, credință și, nu în ultimul rând, o conștiință civică față de promovarea valorilor naționale.

Volumul II din seria *Caietelor literare* este dedicat profesorului Ion a lui Gheorghe Sbiera, elevului și continuatorului activității didactice și științifice a lui Aron Pumnul, despre care, la noi, în Cernăuți, aproape că s-a uitat. Ca și în primul volum dedicat lui Aron Pumnul, volumul este compus din două părți – cea de analiză și cercetare a activității lui pedagogice, științifice și a rolului său în păstrarea identității naționale în condițiile vitrege ale unei stăpâniri străine, în cazul lui Aron Pumnul și Ion Gh. Sbiera, a celei germane. Cea de a doua parte include fragmente din opera lui. În limita posibilității am păstrat ortografia timpului. Menționăm însă că în textele lui Sbiera se observă deja o trecere treptată, chiar de la un text la altul, spre o ortografie nouă.

Ion Gh. Sbiera publică un studiu, omagiu profesorului care l-a îndrumat în viață și de la care a preluat și a continuat experiența lui, dedicându-se în întregime studierii limbii române, literaturii, folclorului, istoriei românilor: *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui* (392 de pagini), din care aflăm amănunte importante despre inaugurarea la Cernăuți a gimnaziului german, Ober-Gymnasium, a primei catedre de limba română și a activității științifice a profesorului. În această lucrare Sbiera a publicat pentru prima dată lucrările inedite ale lui Aron Pumnul (vezi volumul I al acestei serii).

De o importanță inestimabilă este lucrarea sa *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, 1899, fără de care nu poate fi scrisă o istorie veridică a Bucovinei, în care este redată atmosfera Cernăuțiului de altă dată cu peisajul lui inconfundabil, viața învățăcelor români care erau nevoiți să învețe în limba germană, ajungând să uite limba lor maternă. Prin această experiență „limbistică” a trecut și autorul cărții.

Scopul lucrării este condiționat de necesitatea unui demers istoriografic referitor la organizarea predării și a scrierii istoriei literaturii române la Cernăuți, într-o perioadă cu tendințe accentuate de germanizare a tineretului bucovinean prin învățământ și educație. În lucrarea sa de memorialistică Ion Gh. Sbiera, scriind despre primii săi ani de școală, menționează faptul că limba germană fusese o piedică serioasă în continuarea

dezvoltării sale intelectuale, iar după însușirea graiului nemțesc „minte a își formase închipuiți numai cu nume nemțești fără a avea la îndemână și numirile lor românești” (*Familia Sbiera*, p.93).

Menționez aportul cercetătorilor suceveni la valorificarea operei și activității lui Ion a lui Gheorghe Sbiera, dr. Alis Niculică și dr. Elena Pintilei care a realizat o cronologie și o bibliografie a acestor studii. Am introdus în carte și *Cronologia* alcătuită de dr. Elena Pintilei

Nu neg nici faptul că am ales să încep aceste studii nu doar de dragul reconstituirii unei perioade istorice, dar și cu intenția de a evoca niște modele pentru elevii, studenții și profesorii de astăzi, pentru noi toți intelectualii cernăuțeni. Toți ne confruntăm cu aceleași probleme. În timp, s-au schimbat doar limbile, în locul germanei au venit rusa și ucraineana. Or, limba ne menține identitatea națională. Astăzi, ca niciodată, în lupta pentru păstrarea limbii române și a identității naționale avem nevoie de modele pe care le regăsim la înaintașii noștri.

După Ion Gh. Sbiera Catedra de Limba și Literatura Română de la Universitatea cernăuțeană a fost preluată de un alt important savant român – Sextil Pușcariu, care venind din Transilvania, a continuat activitatea pedagogică și științifică, a fost și unul dintre cei ce au înfăptuit Unirea. Subliniez în mod deosebit: Catedra de la Universitatea cernăuțeană, chiar de la bun început, a fost condusă de personalități importante ale științei filologice, membri al Academiei Române.

ARGUMENT

Primii autori, care s-au aplecat asupra scrierii istoriei literaturii române pentru elevii și studenții din Bucovina Austriacă, lucrări cu un pronunțat caracter național, didactic și educativ, au fost Aron Pumnul și elevul său, succesorul la Catedra de Limba și Literatura Română de la gimnaziul german din Cernăuți, Ober-Gymnasium (staatsgymnasium), dr. Ion Gh. Sbiera, ulterior profesor și șeful Catedrei de Limba și Literatura română la Universitatea din Cernăuți (din 1875, anul inaugurării universității germane), membru fondator al Academiei Române din București, membru onorariu sau fondatoriu, al mai multor societăți culturale etc.

Scopul lucrării este condiționat de necesitatea unui demers istoriografic referitor la organizarea predării și a scrierii istoriei literaturii române la Cernăuți, într-o perioadă cu tendințe accentuate de germanizare a tineretului bucovinean prin învățământ și educație. În lucrarea sa de memorialistică Ion Gh. Sbiera, scriind despre primii săi ani de școală, menționează faptul că limba germană fusese o piedică serioasă în continuarea dezvoltării sale intelectuale, iar după însușirea graiului nemțesc „minteia își formase închipuiți numai cu nume nemțești fără a avea la îndemână și numirile lor românești” (*Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, de dr. Ion Gh. Sbiera, profesor universitar în Cernăuți, membru al Academiei Române în București, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale etc. Cu nouă ilustrațiuni familiare (Scriere înmulțită prin tipariu ca manuscript), Cernăuți, Tipografia universală î.r. a lui R. Eckhardt 1899, p.93).

În 1775 Austria cumpărase de la turcii, care vindeau un teritoriu care nu le aparținea, nordul Moldovei numit ulterior Bucovina, și care avea o populație ce se deosebea de restul Imperiului prin limbă, structură etnică și tradiții. Academicianul Radu Grigorovici, într-o comunicare prezentată la Suceava, la sesiunea omagială *75 de ani de la unirea Bucovinei cu România*, face o analogie între felul în care Austria rezolva problema asimilării populației băștinase și căile de urmat ale cuceritorilor, recomandate de Niccolo Machiaveli, care „cu cinismul și claritatea sa proverbială”, le-a formulat în opera sa *Principele* încă la începutul secolului al XVI-lea.

Acad. Radu Grigorovici constată că în Bucovina „accesul la școlarizarea medie și superioară era condiționat de cunoașterea, cât de cât, a limbii germane. Ea înlocuise cu timpul latina din învățământul mediu și devenise unica limbă de predare la universitate, chiar și la Facultatea de Teologie, deși nu existau

și nu există germani ortodocși. Tendințele iluministe obligau guvernul Austriei și al Țării Bucovina, devenită autonomă, să introducă în școlile medii catedre de limba română și ucraineană. Prin grija unor patrioți ardeleni, ca profesorul Aron Pumnul, a unor mitropoliți, foști elevi sau profesori la Gimnaziul de stat nr. 3 și a unor boieri de înaltă ținută intelectuală și politică, germana nu reușește să deplaseze nicidecum limbile naționale, în particular româna, deși devenise într-adevăr „lingua franca” a Bucovinei”. (Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 230).

Ion Gh. Sbiera a fost un militant pentru afirmarea drepturilor naționale ale românilor din Bucovina. În „Foaea Soțietății...” (Anul V, nr. 7, 1866) scria:

„... Noi însă vom viața, și încă o viața naciunală... Spre aceasta avem drept de la Dumnezeu, avem garanția prea bunului nostru împărat și scutul legilor statului nostru, să privim în giurul nostru la toate popoarele, și le vom vede pre toate năzuind spre o viață proprie naciunală!

Să ne uităm la confrății noștri de pretutindene și-i vom afla lucrând de’n toate puterile spre o dezvoltare mai naltă spirituală și morală, care să le asigureze o stare mai bună materială și o pusăciune politică mai deamnă de dînșii ca urmași ai vechilor și bravilor Români.

Deci și noi să nu rămînem îndărătul lor.

Secolul nostru, fără îndoială, este secolul naciunalităților, unde ori care năciune, viă încă’n sine, se luptă cu toată energia pe’ntru respectarea individualității sale, pe’ntru libertatea de a se desvolta și de a se cultiva amăsurat ființei și firii lor în limba sa proprie”.

În atenția lui Sbiera au fost și problemele școlilor. În „Foaea Soțietății...” sunt publicate mai multe materiale, semnate de G. Hurmuzachi și I. Sbiera dedicate problemelor școlii în limba română, îndeosebi predării limbii și istoriei românilor. Problemele esențiale ale școlii sunt conturate în articolul: *Comisiunea de cercetare și compunerea cărților scolastice în limba română pe’ntru scoala reală superioară de’n Cernăuți* („Foaea Soțietății...” Anul V, nr.7, 1866).

Făcând o punte peste cele două secole care au trecut, românii din nordul Bucovinei trec prin aceleași experiențe, îndeosebi în aplicarea principiilor machiavelice de asimilare a popoarelor cucerite. Astăzi, în regiunea Cernăuți, an de an, școlile românești din satele cu o populație majoritară românească sunt transformate treptat în școli mixte româno-ucrainene. Analizele ultimului recensământ din Ucraina au arătat, de exemplu, că

în satele din regiunea Odesa, unde acest proces a început încă în perioada sovietică, într-un timp scurt, doar de 11 ani, cât durează învățământul mediu, școala mixtă a devenit monolingvă, ucraineană sau rusă, în dependență de limba de stat, iar absolvenții ei, în majoritatea cazurilor, și-au declarat naționalitatea după limba școlii. (Ion Popescu, *Românii a treia etnie din Ucraina (monitorizare sociolingvistică)*, în „Glasul Bucovinei”, An. IX, nr. 3-4, (35-36), 2002).

Astăzi este evidentă necesitatea de a studia experiența predecesorilor noștri, care s-au confruntat, timp de 143 de ani, cu impunerea limbii germane prin învățământ. Valoarea ei este nu numai istorică, ci și actuală prin experiența ce se dorește să fie nu numai cunoscută, ci și aplicată. Agitați de pasiuni politice, de politica de fanfaronadă, uităm de activitățile vitale, legate de cercetările punctuale ale istoriei învățământului, culturii și literaturii române în Bucovina, în special ale evoluției limbii române în partea de nord, de fapt, a actualei regiuni Cernăuți, neglijând îndeosebi cercetările sociolingvistice și motivele schimbării mentalității populației băștinașe sub presiunea tot mai agresivă a ultranaționalismului ucrainean chiar la nivel parlamentar (Rada Supremă de la Kiev), aplicate insistent de către autoritățile de la Ministerul Educației și Științei și zelul cu care aceste „legi” sunt aplicate în localitățile populate compact de români (Cernăuți, Odesa și Transcarpatia). Acest proces de asimilare a minorităților naționale continuă cu aceeași insistență și astăzi, când Ucraina se confruntă cu agresivitatea Rusiei. În acest război de o cruzime sălbatică românii luptă pe frontul de răsărit, apărând țara, iar satele noastre românești din nordul Bucovinei îi găzduiesc pe refugiații din est. Ajutoare umanitare vin și din România, unde și-au găsit adăpost refugiați din Ucraina.

Nu putem trece cu vederea și să nu menționăm publicarea în „Focea Șoțietății...” a unor note muzicale ale lui Isidor Vorobchevici pe versuri de Vasile Alecsandri (*Păsăruica mării*) și V. Bumbac (*Cântec de primăvară*), a altor compozitori bucovineni.

Acesta ar fi și scopul pentru care m-am aplecat asupra acestei teme. De-a lungul timpului s-au scris mai multe istorii ale literaturii române în Bucovina, mai ales începând cu perioada de după 1775, dar fără a continua experiența începuturilor sau cea a lui Aron Pumnul și a lui Ion Gh. Sbiera, anume cea de a alcătui cărți de limba și literatura română, de istorie a literaturii românilor din toate spațiile locuite de români: Principatele Române, Banat, Transilvania și Bucovina în condițiile unei stăpâniri străine.

Profesorul dr. Pavel Țuguș, căruia îi datorăm cercetări importante ale istoriei vieții culturale și științifice românești

în Bucovina, afirmă că primele studii filologice în nordul Moldovei „au fost prevăzute în programul școlii domnești de la Mănăstirea Putna „transformată de mitropoliții Iacob Putneanu și Vartolomeu Măzăreanu într-o instituție cu profil superior, încât a fost cunoscută sub denumirea Academia de la Putna”. Programul de studii al Academiei de la Putna este analizat de Al. Piru în, *Istoria literaturii române vechi*, (București, 1961, p. 521-524).

Încercând să contureze etapele preocupărilor filologice în Bucovina, Pavel Țugui, subliniază faptul că încă în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului XIX, preocupările filologice au continuat în Bucovina sub influența Școlii Ardelene. În aprilie 1786, a apărut *Planul regulării bisericești* în care găsim și un capitol referitor la învățământ. (Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864-1869)*, în: *Bucovina, istorie și cultură*, Editura Albatros, București, 2002, p. 134); despre Academia de la Putna (vezi și: V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, în: „Analele Academiei Române”, tom. X, 1887-1888; D. Dan, *Arhimandritul Vartolomeo Măzăreanu*, în: *Analele Academiei Române*”, seria II, tom. XXXIII, 1910-1911).

După vizita împăratului Iosif al II-lea, la Cernăuți a început activitatea de traducere a manualelor, supravegheată de boierul Vasile Balș. Rolul principal în această activitate l-a jucat Ion Budai Deleanu, care, stabilit la Lemberg, a influențat asupra autorităților de învățământ și culturale din Bucovina. Ion Budai Deleanu a pus și bazele unor studii incipiente filologice. Lui i se datorează numirea ca învățător la școala normală din Cernăuți a lui Anton de Marchi, originar din Transilvania care, fiind un susținător al învățământului în limba română, traduce din limba germană în română, publică diferite manuale și scrie studiul *Introducere în ortografia română*: „cercetarea acestui op, menționează Pavel Țugui, demonstrează că autorul a realizat o traducere destul de greoaie, a unui text german, încât valoarea filologică a lucrării este minimă, mai ales că puțini termeni de specialitate au rezistat timpului. Această lucrare este însă o dovadă că preocupările pentru ortografia limbii române au început la Cernăuți încă înaintea lui Aron Pumnul și a lui Ion Gh. Sbiera. Mult mai interesantă pentru filologi este scrierea lui Anton de Marchi, în germană și română, *Arătare a slovelor; a împărțirii a lor*, tipărită în 1816”. În lucrările profesorului Anton de Marchi se recunosc ideile lingvistice ale Școlii Ardelene și influența lui Ion Budai Deleanu. Sub impulsul Școlii Ardelene, în Bucovina apar și alte studii filologice ale lui Vasile Cantemir, Porfiriu Dimitrovici (mai târziu Dimitrovița), Teodor Blajevici etc.

Revoluția de la 1848 și evenimentele ce au urmat au determinat schimbări esențiale în viața politică și culturală a românilor din Bucovina. La Cernăuți s-au refugiat personalități proeminente ale mișcării naționale și culturale din toate provinciile românești, Țara Românească, Transilvania și Moldova printre care Vasile Alecsandri și fratele său Iancu, Costache Negri, prințul Gr. Cantacuzino cu soția, G. Sion și unchiul său Teoader Sion, Al. I. Cuza, Mihail Kogălniceanu, George Sion, Timotei Cipariu și alții. Ei au fost găzduiți cu generozitate de familia lui Doxachi Hurmuzaki. Din Ardeal veniră Gheorghe Bariț și Aron Pumnul. Pavel Țugui, analizând influența revoluționarilor români prezenți la Cernăuți, subliniază că întâlnirile lor cu intelectualitatea română din Bucovina au căpătat „caracterul unui congres național”, la care s-au întrunit reprezentanți ai vieții naționale și culturale.

„Mai întâi în atmosfera de deplină libertate ce le oferea acest punct din Austria, atunci revoluționară, românii refugiați se pot întruni, pot plănui și lucra în voie. Casa bătrânului vornic era un adevărat „parlament” unde se dezbăteau interesele românilor de pretutindeni și se croia soarta națiunii întregi” (Elena Rădulescu-Pogoneanu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, (cu 18 planșe în afară de text), Editura Scrisul Românesc S.A., Craiova, 1940, p.114-122).

Ion Gh. Sbiera, format la școala lui Aron Pumnul, observator atent al evenimentelor de emancipare a popoarelor, afirma că: „Secolul acesta se introdusese printr-o zguduitură și pârâitură generală în toate statele europene. Instituțiile vechi din evul mediu nu mai erau pe plac; popoarele nu se mai simțeau îndestulate și fericite cu ele; cereau a le înlocui cu altele mai conforme cu noua lor cultură, a le potrivi cu largile vederi ce și le deschiseseră prin un avânt mai liber al cugetării, și a le pune mai în armonie cu aspirațiunile patriotice și naționale ce puternic agitau mințile și mișcau inimile unor bărbați providențiali printre popoare” (*Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui...*, p. 45).

Pentru Bucovina era perioada activității de emancipare națională și culturală a Hurmuzăkeștilor, perioada de formare, sub îndrumarea profesorului Aron Pumnul, a poetului Mihai Eminescu, a lui Ion Gh. Sbiera, membru al Academiei Române, Theodor Ștefanelli, membru al Academiei Române etc.

Elevul și continuatorul activității didactice și științifice a lui Aron Pumnul, Ion Gh. Sbiera scria despre profesorul său: „Am fost unul dintre cei mai dintâiu, mai de aproape, mai intimi și mai devotați învățăcei ai nemuritoriului Aron Pumnul. Toate studiile mele gimnaziale le-am săvârșit sub povața lui; am stat în neconținut comarcu cu el. După finirea studiilor mele universitare, în anul 1861, l-am suplinit în profesoratul său; i-am succes chiar. Am

locuit cu el împreună vro trei, patru ani de zile; am avut ocaziune în timpul acesta a conversa și a disputa cu el despre felii și felii de lucrări bătătoare în sfera și direcțiunea noastră învățătorească; l-am cunoscut dară poate mai mult, dacă nu și mai bine decât fiecare altul”. (*Aron Pumnul. Discurs comemorativ de dr. Ion al lui Gheorghe Sbiera* în: *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății...*, *op. cit.*, p.42).

Referitor la organizarea învățământului în Bucovina a scris și Mircea Grigorovița „Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944), București, Editura didactică și pedagogică, București, 1993. Pavel Țugui, *Bucovina, istorie și cultură*, Editura Albatros, București, 2002.

ION GHEORGHE SBIERA

1836-1916

(date biografice pe scurt)

Ion Gheorghe Sbiera s-a născut la 1 noiembrie 1836 în Horodnicul de Jos în familia unor țărani înstăriți, Ana și Gheorghe Sbiera. Era al optulea copil dintre cei zece. Tatăl angajase pentru copiii săi un învățător ambulant de la care au învățat să scrie și să citească. În 1845, împreună cu fratele său Nicolae, au învățat timp de trei ani în limba germană la școala primară din Rădăuți. În anul 1848 s-a înscris la Școala Normală din Cernăuți, apoi s-a transferat, peste un an, la Obergymnasium. Aici l-a avut profesor pe Aron Pumnul. A absolvit excelent gimnaziul și ca mulți dintre tinerii buovineni, care doreau să-și continue studiile, a plecat la Viena unde a urmat cursurile Facultății de Drept ca bursier al Fondului Religionar Ortodox din Bucovina. Concomitent a audiat și cursurile Facultății de Filozofie. În 1866 și-a susținut teza de doctorat în filozofie după ce s-a întors la Cernăuți, unde a desfășurat o rodnică activitate de profesorat, la început ca suplinitor al profesorului Aron Pumnul. În 1871 a fost custode al Bibliotecii Bucovinei din Cernăuți.

În anul 1875, când Curtea de la Viena sărbătorea la Cernăuți 100 de ani de la anexarea Bucovinei, a fost inaugurată Universitatea germană, prin care se preconiza germanizarea acestui ținut de la periferia imperiului. Cursurile, la toate facultățile, erau predate în limba germană. Tot atunci au fost înființate Catedrele de limba și literatura română și limba și literatura ucraineană. La insistența Hurmuzăkeștilor, Ion Sbiera acceptă să conducă Catedra de Limba Română. Pentru Catedra de Limba Ucraineană a fost invitat de la Lvov Smal-Stocki Stefan (1859-1938), evreu de naționalitate, din Galiția (filolog, pedagog, membru al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, (1918) și al Institutului de Slavistică din Praga. A redactat manuale de gramatică a limbii ucrainene pentru studenții săi cernăuțeni și a participat la activitățile culturale ale ucrainenilor din Bucovina. La Cernăuți a fost deputat în Dieta Bucovinei (1892-1911) și în Parlamentul de la Viena (1911-1918).

Primul curs al lui Ion Sbiera, susținut la Universitate, a fost *Educația veche și educația nouă*. Ca profesor, el a continuat tradițiile științifice și pedagogice ale profesorului său Aron Pumnul, cultivând studenților interesul pentru literatura și cultura română și pentru istoria neamului. Ion Gh. Sbiera, le-a fost studenților model demn de urmat și în activitatea de propășire a intereselor naționale. În cadrul „Reuniunii de leptură”, care s-a transformat ulterior în „Societatea pentru Literatură și Cultura

Română în Bucovina”, a redactat Statutul acesteia, insistând ca societatea să promoveze limba română, să susțină necesitatea de a adopta alfabetul latin și problemele de ortografie care erau activ discutate de intelectualitatea din Bucovina și Transilvania. A redactat și a condus organul de presă al Societății, „Focea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, în care a publicat o parte din cursurile de literatură română susținute la facultate, pagini de istorie a românilor, studii folclorice, studii în care și-a argumentat concepțiile referitoare la ortografia limbii române prin care a promovat principiul fonetic, propus încă de Aron Pumnul, polemizând cu principiul etimologic propus de societatea arădeană.

În 1866 Ion Gh. Sbiera a fost ales membru al Societății Literare Române, viitoarea Academie Română, fiind printre fondatorii ei. Una din preocupările principale ale activității științifice a Academiei a fost legată de ortografia limbii române. A fost susținută concepția bucovinenilor promovată și de Titu Maiorescu: aplicarea principiului fonetic, propunerea ca alfabetul român cu litere latine să cuprindă 27 de semne.

În Focea Soțietății... a fost publicat:

I. *Regulamentul pentru formarea societății literare romîne aprobate de noi după cum urmează:*

Articolul 1.

1. Se va forma la București o societate literaria cu misiune speciale:

- a) De a determina ortografia limbii române;
- b) De a elabora gramatica limbii române;
- c) De a începe și de a realiza lucrarea dicționarului Român:

Articolul 2.

Societatea va ține ședințele sale în palatul Universității.

Articolul 3.

Societatea va fi subvenționată de stat și va avea dreptul de a primi legature și ori ce ofrande:

Articolul 4.

Societatea se compune acum pentru întâia oară d'in următorii membrii:

- a) D'in trei membri d'in România de peste Milcovu;
- b) D'in patru membri d'in România de d'incoace de Milcovu;
- c) D'in trei membri d'in Transilvania;
- d) D'in doi membri d'in Banatu;
- e) D'in doi membri d'in Maramureșiu;
- f) D'in doi membri d'in Bucovina;
- g) D'in trei membri d'in Basarabia;
- h) D'in in doi membri d'in Macedonia.

Articolul 5.

Societatea și-va alege președinte, vicepreședinte și secretarii d'în sînul său.

Articolul 6.

Societatea poate a-și înmulți după nevoie, numărul membrilor săi.

Articolul 7.

Pentru asta una-data Ministerulu instrucțiunilor publice și alu cultelor, va invita la Societate de-a dreptulu pe acei bărbați d'în terele locuite de Romîni, care se deosebescu prin meritele și lucrările literaturii:

Articolul 8.

Ministerulu instrucțiunilor publice și alu cultelor va ave în vedere, că la alegerea de astă-data a membrilor, după articolul 4, să fie reprezentate fia-care d'în limbele neo-latine și din limbele statoloru vecine, care au avutu influența asupra formațiunei limbei române;

Articolul 9.

Prim'a întrunire a societății va fi la 1 august 1866; sesiunea aceast'a va fi de doauă lune cel mult;

Articolul 10.

Îndată după întrunirea societății, ea va forma statutele ei definitive, care voru fi supuse aprobarei domnesci;

Articolul 11.

În aceste sesiuni va discuta basile după cari urmezia să se elabora dicționarulu și gramatic'a: va difige modulu cumu are a se aduna materi'a și formele limbei d'în toate terele locuite de Romîni, va decide de ei separatu către cine și cum se va lucrezie cele doue cărți d'în materialulu adunatu;

Articolul 12.

Ministerulu instrucțiunilor publice și alu cultelor va procura membrilor d'în provinciile vecine, pana la formarea bugetului ei separatu, cîte 80 galb. spese de călătorie și cîte doi galb. diurna, eara membrilor d'în principate cîte 30 galb. diurna pe totu timpulu cît voru tiene sedințele literaturii:

Articolul 13.

Și celiu d'o urma, ministru nostru secretariu de statu la departamentulu instrucțiunii publice și cultelor, este însărcinatu cu aducerea la îndeplinire a acestui decretu”.

(au iscălit: N. Haralampie și C. A. Rosetti, Minisctru secretariu de statu la departamentulu Instrucțiunii publice și cult)

În anul 1906 Ion Gh. Sbiera se pensionează și este urmat la Catedră de Sextil Pușcariu (1906-1919). Urmează o etapă nouă a evoluției catedrei, membrii căreia au jucat un rol important în pregătirea actului Unirii Bucovinei cu țara.

Ion Gh. Sbiera moare la Cernăuți pe 22 octombrie 1916.

ION A LUI GHEORGHE SBIERA CRONOLOGIE.

Alcătuită de dr. Elena Pintilei

Familia

1791 – La data de 7 aprilie, la Horodnicul de Jos, se naște Gheorghe Sbiera, tatăl lui I. G. Sbiera.

1801 – Se naște Ana Iliuț, fiica lui Ilie și Csenia (n. Pleșca), mama lui I. G. Sbiera.

1818 – Gheorghe și Ana se căsătoresc. Împreună au zece copii.

1820 – Se naște Smaranda. În 1843, se căsătorește cu Alexandru Teleagă și au patru copii.

1822 – În octombrie, se naște Catrina, cea de a doua soră a lui I. G. Sbiera. Se căsătorește cu Vasile Luța, în anul 1841, împreună având șapte copii.

1824 – Tot în luna octombrie, vede lumina zilei, Paraschiva. În 1845 se căsătorește cu Gheorghe Teleagă și au opt copii.

1827 – La 24 ianuarie, se naște Ion, cel dintâi frate al cărturarului. Moare prematur, la 1829

1829 – În luna august, se naște Maria care se va căsători cu Istrate Colban, în anul 1847. Au avut un singur copil care a murit în 1849.

1831 – La 17 iulie, se naște Macrina, al șaselea copil al lui Gheorghe și al Anei. Se căsătorește cu Gheorghe Donisan, în anul 1852. Împreună au șase copii.

1834 – Se naște Nicolai, fratele mai mic al lui I. G. Sbiera, ce avea să devină preot. Se căsătorește cu Ileana Dracinschi, în anul 1863 și au împreună trei copii.

1836 – În ziua de 20 Octombrie se naște Ion Sbiera, cel de al optulea copil al lui Gheorghe și al Anei. Viitorul academician este botezat de către cantorul Gheorghe Popescu. Slujba botezului este oficiată de către preotul paroh Dumitru Popescu.

1839 – În luna august, se naște Elisaveta, dezmiardată Saveta. În anul 1859 se căsătorește cu Pintilei Vlădeanu și au nouă copii.

1841 – Se naște sora cea mai mică a lui I. G. Sbiera, Tecla. Are două căsnicii. Primul soț este Vasile Teleagă cu care s-a căsătorit în anul 1859. Cel de al doilea mariaj începe în anul 1868 alături de Ion Onică.

1836-1845 – anii petrecuți în casa părintească

1843 – I. G. Sbiera și fratele său, Nicolai, primesc primele noțiuni de bază de la Vasile Rezuș, un dascăl ambulant din Rădăuți.

1845 – Gheorghe, tatăl lui I. G. Sbiera, își duce băieții la Rădăuți, pentru a fi înscriși la școală. Pentru că Ion și Nicolai, nu

știau să citească în limba germană, nu au fost acceptați.

1845-1849 – învățământ primar

1845 – I. G. Sbiera, împreună cu fratele său, sunt înscriși la Școala Trivială din Rădăuți.

1848 – În luna septembrie, Ion și Niculai, sunt înscriși la Școala Normală din Cernăuți, pentru a continua a IV-a clasă primară. Întâlnesc cel dintâi profesor care cunoaște limba română, prof. Simighinovici.

1849 – Frații Sbiera absolvest Gimnaziul cu patru clase din Cernăuți.

1849-1857 – învățământ secundar

1849 – În luna septembrie, S. începe să frecventeze Gimnaziul Superior de opt clase, Ober Gymnasium, din Cernăuți. Este bursier al Fondului Religionar Ortodox, primind câte 80 de florini în fiecare an. Îl întâlnește la catedra de limba și literatura română pe însuși Aron Pumnul. Prin intermediul acestuia îi cunoaște pe frații Hurmuzachi.

1853 – Moare Ana, mama tânărului învățăcel.

S. oferă meditații celor doi fii ai lui Gheorghe Flondor. Cu banii primiți își procură cărți și își asigură cheltuielile pe timpul studiilor.

1856 – Împreună cu Partenie Popescu și cu Artemiu Ieremievici Berariu, S. întreprinde cea dintâi călătorie de studiu în Bucovina.

1856/1857 – S. se află în clasa a VIII-a. Oferă meditații singurului fiu al lui Gheorghe Hurmuzachi.

1857 – Are loc înființarea Bibliotecii Gimnaziștilor din Cernăuți. Ion G. Sbiera, se implică în activitatea bibliotecii alături de alți colegi ai săi, printre care și Eminescu.

1857, iulie – S. promovează examenul de maturitate cu calificativul „excellent”.

1857-1861 – studiile universitare la Viena

1857, 23 septembrie – S. pleacă la Viena pentru a urma Facultatea de Drept.

1857, 1 octombrie – Tânărul aspirant al studiilor juridice, ajunge în capitala Austriei.

1858, februarie –S., împreună cu alți studenți, lansează ideea de constituire a unei societăți academice a studenților vienezi, fapt ce se concretizează mai târziu în „România Jună”.

1858 – S. întreprinde, în luna august, o călătorie de studiu în Banat și Ardeal. S. publică un apel către toți românii, în Gazeta Transilvaniei, având drept scop adunarea materialelor pentru colecția de Povești, de Căntece, de Descăntece și de Cimilituri. Fără rezultat.

1859 – În luna ianuarie, fratele său Nicolae, instructor personal al lui Dumitru Petrino, ajunge la Viena. Se afla împreună cu familia boierului Petro Petrino care se îndreaptă spre Florența. Așa se întâlnesc cei doi frați ce nu se văzură de doi ani.

1859 – S. promovează primul examen de stat la materiile istorice juridice. Vizitează casa părintească din Horodnicul de Jos și participă la nunta Teclei, sora sa.

1860 – La 20 februarie, moare Gheorghe Sbiera, tatăl cărturarului.

1861 – Eudoxiu Hurmuzachi i-a dat lui I. G. Sbiera sarcina de a corecta *Noth und Hilferuf der Gemeinden des Moldauisch-Campulunger Okols in der Bucovina / Strigăt de primejdie și de ajutoriu al comunelor din ținutul Câmpuungului Românesc din Bucovina*, Viena, 1861, 294 p.

1861, 2 martie – S., student fiind, sprijinit de alți colegi ai săi, redactează un apel electoral destinat românilor care urmează să voteze pentru prima oară într-o Bucovină autonomă.

1861, martie – S. face parte din grupul studenților români care îl vizitează pe proaspătul numit guvernator al Bucovinei Venceslav cavalier de Martina, pentru a-i prezenta felicitările din partea tuturor românilor.

1861, iulie – S. finalizează studiile juridice. Promovează al doilea examen de stat și se întoarce acasă, în Bucovina, plecând din Viena cu gândul de a poposi în Cracovia.

1861, august – Ajunge acasă, la Horodnicul de Jos.

Sbiera I. G. – profesor la Gimnaziul Superior din Cernăuți (1861-1871)

1861 – Tânăr absolvent al studiilor superioare, I. G. Sbiera, îmbrăcat în straie tradiționale, se înfățișează guvernatorului, în luna august, pentru a se pune în serviciul științelor juridice.

1861, 26 august – Împăratul Franz Iosif I acordă dreptul Bucovinei de a avea însemne distinctivă, ca oricare altă țară de coroană. Sbiera elaborează, în limba română, o schiță istorică în care se regăsesc evenimentele importante ce s-au desfășurat în Bucovina, ce vor fi evidențiate în referatul ce va sta la baza conceperii diplomei pentru marca ducatului.

1861, 2 septembrie – S. înaintează Guvernului Țării, o cerere de admitere în calitate de practicant. Frații Hurmuzachi, Aron Pumnul, bolnav și chiar directorul gimnaziului St. Wolf stăruie pe lângă I. G. Sbiera să ocupe catedra de limba și literatură română din cadrul gimnaziului, în detrimentul unei activități politice.

1861, 20 septembrie – St. Wolf îi trimite lui I. G. Sbiera, decretul de numire ca suplinitor la catedra de limbă și literatură română din cadrul gimnaziului cernățean.

1861, 4 noiembrie – Sbiera primește răspuns afirmativ din partea Guvernului, îl acceptase ca practicant, însă fără a fi remunerat. Tânărul absolvent nu își reînnoiește cererea prin care să accepte condiția emisă de oficialități.

1861-1864 – Desfășurându-și activitatea la catedra de limba și literatura română, Sbiera este remunerat, în calitate de suplinitor al lui Aron Pumnul, cu 630 florini pe an.

1862, 1 ianuarie – Sbiera, alături de Leon Popescu, Orest Renei, Leon Ciupercovici și Nicolae Vasilco, înaintează oficialităților imperiale, proiectul de statut al Reuniunii românești de leptură din Cernăuți, pentru a fi aprobat.

1862, 10 februarie – Sbiera fiind deja suplinitor de aproape patru luni, primește înapoi cererea prin care a solicitat Guvernului bucovinean încadrarea într-un serviciu politic administrativ, întrucât nu a fost actualizată după ce a fost anunțat că serviciul prestat nu va fi remunerat.

1862, 19 aprilie / 1 mai 1862 – Are loc inaugurarea Reuniunii românești de leptură din Cernăuți, iar „Cuvântul de deschidere” este rostit de Alexandru Hurmuzachi.

1862, 1 mai – Sbiera, membru al Reuniunii..., este desemnat secretarul acesteia.

1862, 26 mai – Implicat în activitatea Reuniunii... Sbiera, alături de Alecu Hurmuzachi, organizează amenajarea unei săli de lectură.

1862, septembrie – Sbiera se stabilește cu domiciliul în casele lui Aron Pumnul.

1863, 14/26 mai – Reuniunea... devine Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina, Sbiera devenind membru fondator al acesteia.

1863-1871 – Sbiera conduce Biblioteca Gimnaziștilor din Cernăuți.

1864, 1 iulie – Secretar al Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina, Sbiera demisionează pentru întâia oară. Demisia și-a depus-o în repetate rânduri: 1872 (reales în ianuarie 1865), 1872 (reales în 1874), 1882 (reales în 1885), 1885 (reales în 1895) și 1896.

1864-1865, septembrie – Continuându-și activitatea la Catedra de limba și literatura română, Sbiera este remunerat în calitate de suplinitor, cu 575 florini pe an.

1865, 1 martie – Apare *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*, organul de presă al Societății..., cu o frecvență lunară până în decembrie 1869. Primul redactor, timp de 18 luni, este Ambrozie Dimitroviță. În această perioadă Sbiera își semnează toate articolele publicate în *Foaia...*

1865, sept.-dec. – Sbiera este remunerat, în calitate de suplinitor, cu 472 florini și 50 cruceri pe an

1866, 1 ian. – 1871 aprilie – S. este remunerat, în calitate de suplinitor, cu 878 florini pe an.

1866, 12/24 ianuarie – Moare Aron Pumnul. Ion G. Sbiera, editează Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziști din Cernăuți la mormântul prea iubitului lor profesor Aron Pumnul răposat într-a 12/24 ianuarie 1866, în semn de omagiu pentru iubitul profesor, publicație în care apare și Eminescu. Sbiera inițiază înființarea unei Fundații care să poarte numele iubitului profesor și se obligă a strânge prin colecte, resursele financiare necesare, concepând un apel către toți românii în acest sens.

1866, 12 februarie / 7 martie – S. este invitat de Consiliul Consistoriului Episcopesc al Bucovinei să accepte calitatea de membru în comisia de cercetare și de compunere a cărților scolastice în limba română pentru școala reală greco-ortodoxă din Cernăuți.

1866, 1/13 aprilie – Se înființează, la București, Societatea Literară Română. Acest for științific avea drept scop elaborarea unei gramatici și a unui dicționar al limbii române.

1866, 2 iunie – Împăratul Francisc Iosif I, în urma hotărârii din 4 septembrie 1862, permite înființarea unei comisii care să aibă rolul de a analiza cărțile românești existente, dar și altele potrivite pentru predarea cursurilor în Școala Reală înființată la Cernăuți. Manualele trebuie să corespundă programei din școlile reale austriece.

Profesor fiind la Catedra de limba și literatura română din cadrul gimnaziului cernăuțean, S. este desemnat membru al acestei comisii, în Secțiunea pentru examinarea limbii.

1866, 11 iunie – S. este numit membru al Societății Literare Române, în locul lui A. Dimitroviță, care demisionează.

1866, 11 decembrie – Sbiera este desemnat membru și în a doua Secțiune a comisiei ce are rol de a analiza cărțile românești existente, dar și altele potrivite pentru Școala Reală înființată la Cernăuți, al cărei director era G. Bozdech. Ocupă locul eliberat de directorul de la școala reală, care a decedat.

1867 – Profesorul Sbiera se mută cu domiciliul într-o încăpere ce aparține Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

1867 – Sbiera publică Studii istorice literare în Foaia Societății pentru literatura și Cultura Română în Bucovina.

1867, 4 februarie – Sbiera candidează ca deputat la Suceava, pentru Dieta Bucovinei. Pierde alegerile.

1867, august – Societatea literară română devine Societatea Academică Română.

1868 – Excursia maială din acest an a avut răsunet în întreg spațiul românesc. Sbiera ține un toast în semn de mulțumire pentru publicul atât de numeros.

1868, 2/14 ianuarie – S. este acuzat ca fiind „agitator politic” în urma implicării luptei pentru câștigarea autonomiei bisericești, când, împreună cu alți tineri bravi, își manifestă susținerea față de Samuil Andrievici Morariu și Ion Țurcanovici, consilieri consistoriali.

1869, 15/27 ianuarie – Are loc primul concert caritabil organizat de studenții gimnaziști, în folosul Fundației Pumnulene. În același scop mai au loc și „Serate musicale declamatoare” (2/14 februarie 1871).

1869 – S. este surprins de publicarea broșurei Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina, semnată de D. Petrino, în care este acuzat că stâlcește limba română, fiind adeptul sistemului lingvistic pumnulist.

1869, iulie – S. părăsește încăperea ce aparține Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina și își închiriază o casă cu trei camere, împărțind chiria, timp de un an și jumătate, cu prietenul său Ion Litviniuc.

1869 – Librarul H. Pardini din Cernăuți îi propune lui Sbiera să conceapă, în limba germană, o gramatică a limbii române, pentru a vedea lumina tiparului la editura pe care o administrează. Refuză, fiind foarte ocupat.

1870, 20 decembrie / 1871, 1 ianuarie – S. ține două prelegeri publice în încăperile Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina. La inaugurarea acestor prelegeri, Sbiera vorbește cel dintâi Despre teritoriul de astăzi ce-l locuiesc românii, parte singur, parte în majoritate sau în minoritate cu alte seminiții, publicată în 1877 în Calendarul editat de Societate și a cărui redactor este M. Călinescu. Încheie manifestarea culturală cu Originea Românilor, prelegere ce a publicat-o în 1878.

Sbiera I. G., custode la Biblioteca Țării (1871-1875)

1871, 22 februarie – S., fiind examinat, primește postul de custode în cadrul Bibliotecii Țării.

1871, 20 martie – Comitetul Țării trimite către direcțiunea gimnaziului din Cernăuți, o adresă prin care se înștiințează faptul că S. este numit custode în cadrul Bibliotecii Țării. Sbiera încă funcționa ca profesor în cadrul gimnaziului.

1871, 13 aprilie – S. este eliberat din postul de profesor de la Catedra de limbă și literatură română din cadrul gimnaziului cernăuțean.

1871, 15/27 august – Are loc Serbarea de la Putna. S. rostește un salut din partea Societății Academice Române.

1871, 13 decembrie – Înscris în Societatea Autonomiștilor Români, S. candidează pentru a doua oară ca deputat la Șiret, avându-l contracandidat pe însuși prefectul Anton Negruș. Pierde alegerile.

1872, ianuarie – Comitetul Dietal (ales în 23 dec. 1871), îi întoarce lui S., care era custodele Bibliotecii Țării, o scrisoare scrisă în limba română, solicitându-se să fie concepută în limba germană. S. refuză să folosească limba germană în corespondența oficială.

1872, februarie – S. primește încă o somație din partea Comitetului Dietal. Este specificat clar că i se interzice folosirea limbii române în corespondența oficială.

1872, 24 februarie – În urma somațiilor, S. întocmește un raport adresat Înalțului Comitet al Țării, în care invocă dreptul de a folosi limba română conform legislației în vigoare (emisele Înalțului Minister de Justiție (17 martie 1862, 1865) și a Înalțului Minister de Stat (ianuarie 1861, iulie 1865) dar, și a articolului 19 din Legea Fundamentală de Stat (21 decembrie 1867). După ședința de dezbateră a raportului, S. începe să poarte corespondența oficială folosind sistemul bilingv.

1872, 30 iulie / 11 august – S. la vârsta de 36 de ani, se căsătorește cu Aspazia, fiica preotului Mihai Nedelcu, care era mai mică decât soțul ei, cu 17 ani. Ceremonia este oficiată de preotul Ion Dan, în localitatea Poieni.

1872, noiembrie – Proaspăt căsătorit, S. se mută într-o locuință cu două camere, pe strada Domnească de Sus.

1872 – Guvernul Bucovinei însărcinează Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina cu înființarea unei comisii de compunere sau cenzurare a cărților pentru școlile primare, sau a transcrierii acestora în litere latine. S. este numit membru al acestei comisii.

1872 – S. este însărcinat, de către Dumitru Isopescul, să traducă A doua, A treia, A patra și A cincea carte de comput semnate de dr. Franc Močnik.

1872/1873, începutul anului școlar – S. înființează, împreună cu Mihai Călinescu, un Internat de băieți. La sfârșitul anului, S. se retrage. După trei ani, Internatul se desființează.

1872, 20 octombrie – S. supune spre aprobare Comitetului Societății..., cenzurarea Întfiei cărți de comput pentru școalele

poporale și a Îndreptarului la întrebuintărea acestei cărți, semnate de dr. Franc Močnik.

1872, decembrie – Se află sub tipar A doaua carte de comput pentru școalele poporale.

1873, 24 martie / 5 aprilie – Se nasc gemenii Romulus Ion și Rem Modest. Cei dintâi copii ai cărturarului. Romulus Ion moare a doua zi de la naștere.

1873, 20 mai – S. face parte din delegația ce pleacă la Viena pentru a solicita activarea congresului bisericesc (se întoarce pe 2 iunie).

1874, 30 septembrie / 12 octombrie – Se naște Traian, cel de al doilea fiu al lui S.

1874 – Apar volumele semnate de dr. Franc Močnik, traduse de S.: A treia carte de comput pentru școalele poporale; A patra carte de comput pentru școalele poporale.

1874 – Iese de sub tipar, Franc Močnik, Măsurile și greutățile cele noaue austriece și calcularea cu ele, traducerea fiind realizată de Sbiera.

1875, 4/16 septembrie – Se naște Decebal, cel de al treilea fiu al lui S.

1875 – Apare Învățământul de comput în școalele poporale. Un îndreptariu pentru învățători la întrebuintărea Cărtilor de comput pentru școalele poporale, semnat de dr. Franc Močnik, tradus de S. Este folosit de către Vasile cavaler de Țopa pentru elevii pedagogiului cernăuțean.

1875, 18 decembrie – S. este eliberat din funcția de custode a Bibliotecii Țării. Biblioteca este preluată de universitatea cernăuțeană.

Profesor universitar la Universitatea Francisco Iosefină din Cernăuți (1875-1898)

1875 – Se înființează Universitatea Francisco-Iosefină, la Cernăuți.

1875, 11 mai – S. primește propunerea de a suplini Catedra de limba și literatura română, din cadrul Universității.

1875, 18 octombrie – S. rostește discursul Educațiunea vechie și educațiunea noauă, în ziua inaugurării cursurilor de limba și literatură română de la universitate.

1875, 10/22 decembrie – Studenții sunt susținuți de către S. în înființarea primei societăți studențești „Arboroasa”.

1875, 17-22 decembrie – Biblioteca Țării trece în subordinea nou înființatei universități. S. trece și el ca funcționar la biblioteca universitară, cu un program de cinci ore pe zi.

1876, 5/18 decembrie – Se naște cel de-al patrulea fiu al lui S., Radu.

1877, octombrie – S. cumpără o casă în Cernăuți, nr. 1341/A.
1877, 30 noiembrie – S. este propus pentru obținerea titlului de profesor ordinar. Propunerea vine din partea Consiliului Profesorat de la Facultatea de Filosofie și înaintat către Înalțul Minister î. r. de Culte și Învățământ, de Senatul Academic. Fără succes.

1878 – Ia ființă „Junimea”, societate din care fac parte și fiii lui Sbiera: Traian, Decebal și Radu.

1878, 18/30 august – Se naște Alexandru, cel de al cincilea fiu al lui S.

1879, 29 martie – Societatea Academică Română devine Academia Română.

1880, 10 ianuarie – S. este numit custode definitiv în cadrul bibliotecii universitare, colegul său, dr. K. Reifenkugel fiind avansat bibliotecar.

1880, 14/26 martie – Se naște cel de-al șaselea copil al lui S., Eugenia. Este prima fetiță a familiei.

1880, 29 mai – S. este propus din nou de Consiliului Profesorat al Facultății de Filosofie, pentru numirea de profesor la Catedra de limbă și literatură română, fără specificarea gradului, iar Senatul Academic înaintează recomandarea Înalțului Minister î.r. de Culte și Învățământ. Fără succes.

1880, 23 iulie – S. emite o comunicare scrisă în limba germană, către Înalțul Minister î. r. de Culte și Învățământ, prin care solicită titlul de profesor ordinar. Pentru că nu a avut nici un rezultat, își întrerupe cursurile, fiind o formă de revoltă a profesorului.

1881, 13 aprilie – S. primește titlul de profesor ordinar de limbă și literatură română, cu un salariu de 1800 florini.

1881, 1 octombrie – Intră în vigoare obținerea titlului de profesor ordinar, pe care S. l-a dobândit în luna aprilie.

1882, 14/26 septembrie – Se naște Eudocșia, cel de al șaptelea copil al lui S. Este cea de a doua fetiță a familiei.

1883 – Moare Eudocșia, la nici zece luni de zile.

1884, 15/27 februarie – Moare și Eugenia, fetița lui S., la vârsta de patru ani.

1886, 15 martie – S. obține titlul de doctor în științe filosofice.

1887, 9/31 martie – Se naște cel de al optulea copil al lui S., Mihai.

1892, februarie – la îndemnul lui S., foaia literară a junimiștilor Tinerimea română, apare sub denumirea de Încercări literare, timp de un an de zile.

1892, 28 august – I se recunoaște lui S., calitatea de membru în epitropia bisericească a bisericii „Sfânta Paraschiva”.

1894, 20 iunie – Ministerul de interne aprobă proiectul de statut în vederea înființării Societății „România Tânără”.

1896, 4 aprilie – Este aprobat proiectul de statut, elaborat de S., pentru înființarea Societății „Frăția”.

1898 – S. îl întâlnește pe Regele României, Carol I, la Cernăuți, unde este prezentat și prințului moștenitor, Ferdinand. Regele se afla în drum spre Sankt Petersburg, unde avea să se întâlnească cu împăratul Nicolae al II-lea, și face un popas în gara cernăuțeană.

1898, 14 decembrie – S. este decorat de către Carol I cu Ordinul Coroana României, în grad de Comandor

1906 – S. se pensionează. Îi urmează la catedră Sextil Pușcariu

1916 – S. moare și este îngropat lângă profesorul mult iubit, Aron Pumnul, în cimitirul din Cernăuți.

INTELECTUALITATEA BUCOVINEANĂ ȘI APORTUL EI LA FONDAREA ACADEMIEI ROMÂNE. PROBLEMA UNIFICĂRII ORTOGRAFIEI ROMÂNE. ROLUL LUI ION GHEORGHE SBIERA

Intellectualitatea bucovineană din secolul al XIX-lea s-a integrat mișcării cultural-științifice românești din Transilvania și Principatele Române, în primul rând, în discuțiile referitoare la problemele unificării ortografiei limbii române și cercetării trecutului istoric, două obiective esențiale pentru națiunea română. Revista Societății, „Focea Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” a publicat aproape în fiecare număr materiale dedicate ortografiei limbii române, expunându-și opțiunea privitoare la unificarea ei. „Focea Societății...” a publicat, chiar în primul număr, articolul profesorului Aron Pumnul *Scurtă privire asupra gramaticii* („Focea Societății...”, Anul I, 1865, redactor răspunzătoriu și editoriu dr. Ambrosiu Dimitroviță, Cernăuți, 1865, cu tiparul lui Rudolof Echardt, p. 50, 97). În aceeași revistă a fost anunțată apariția primei părți a gramaticii limbii române: „Spre sfârșitul anului trecut 1864 a ieșit de sub tipar la editura cărților de școală în Viena întâia parte a *gramaticii limbei române* de domnul profesor gimnazial Aron Pumnul în limba germană, întocmită pentru școalele de clasa mijlocie. Cu această carte nu numai a crescut și s-a mărit tezaurul literar de mijloace spre cultivarea limbei române, ci s-a și înfrumusețat prin ea cu un ornament nou și de mare preț. Pe lângă o alcătuire foarte sistematică, cuprinzătoare trebui să atribuim autorului acestei gramatici și meritata laudă pentru tratarea cu totul științifică în partea introductivă despre adevărata numire a limbei, despre elemente, firea sunetelor, regulile ortografice și despre tonul cuvintelor”. A. Pumnul s-a pronunțat categoric împotriva alfabetului chirilic: „Limbei românești, dacă e scrisă cu buchii chirilice, chiar așa îi stă de bine, cum ar sta de bine la o domnișoară frumoasă, grațioasă, când ar fi îmbrăcată în niște bărneveci sau șalvari turcești... ba se poate adăuga că acei șalvari încă sunt de tot ruși”. În privința ortografiei, problema cea mai controversată a concepției lui Pumnul a fost puțin și superficial studiată. Vom găsi analize mai aprofundate la I. Gh. Sbiera, cel care a continuat cercetările profesorului său. Amândoi s-au pronunțat împotriva sistemului etimologic în scris, propus de către ardeleni.

Aron Pumnul a pus bazele sistemului fonetic în ortografie. El a renunțat la normele ortografice susținute în prima lui lucrare tipărită în anul 1845 și concepe un nou sistem ortografic sistematizat în lucrarea *Convorbirea între un tată și între fiul lui asupra limbei*

și literelor românești (apărută la Cernăuți în 1850). Alte scrieri au fost publicate postum de către Sbiera în lucrarea *Aron Pumnul. Voci..., op. cit.* și în „Foaea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” în care au fost publicate polemicile dintre Societatea din Arad și bucovinenii. În ultima vreme au apărut studii referitoare la lucrările filologice ale lui Pumnul (Ioana Petrescu, *Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul*, în *Cercetări de lingvistică*, Cluj, XI, 1966, p. 150).

Societatea pentru literatura și cultura română în Bucovina a primit din partea Direcției Asociației Naționale din Arad o epistolă în care a fost expusă propunerea de a participa la discutarea și susținerea inițiativei arădenilor în problemele ortografiei limbii române. În răspunsul publicat în „Foaea Soțietății...” (nr. 1 din 1865, p. 165-166) Gheorghe Hurmuzaki scria „Felicităm pe Asoțiațiunea dela Arad pentru inițiativa ce au luat în cauza aceasta; pentru că au dat prin o propunere expresiune vie unei dorinți, care o nutresc demult toți Românii luminați și geloși (zeloși n.n.) pentru înflorirea literaturii naționale. Sperăm cu tărie în luminele, în superioritatea – și în abnegarea de sine însuși a erudiților noștri în privința multelor și diferitelor sisteme ale dlorsale (domniilor sale n.n.); în sinceritatea naționalismului și prin urmare în concursul binefăcătoriu al dlorsale și al tuturor bărbaților competenți și devotați națiunii, că vor stăruii cu toții, nu spre a face într-o clipă, cât dai din palme, cum zice proverbul, – sisteme nouă – descoperiri cu totul nouă, – ci a mijloci între Romîni în sfera pomenită pe baza propunerii o apropiere, o coînțelegere amicală, o uniformitate, care este singura condițiune a dezvoltării poporului nostru și a întăririi sborului literaturii române, fără a se eschide pe viitoriu cercetări și sisteme ulterioare cât de multe și întinse, pe care însă noi cei din viață nu vom mai avea timp a le accepta, lăsând urmașilor noștri toată libertatea a face atunci din partea dlorsale, cum le va părea mai bine. – Noi nu ne îndoim, cumcă dela propunerea pomenită se va data o nouă epocă în istoria literaturii române. Onoare Asoțiațiunii Arădene pentru fapta meritorie; onoare Direcțiunii sale care compusă de atâtea bărbați destinați și iluștrii, au înțeles așa de bine nalta ei chemare, diregând interesele spirituale ale poporului romîn potrivit cu trebuințele sale cele mai grabnice și mai adînc simțite; onoare referentului cestiuunii de față, renumitului patriot și bărbat al națiunii, Babeșiu, pe care Romîni cu fericire și dreaptă mîndrie sînt deprinși a-l afla pretutindene, unde este o cauză națională de mișcat, de îndrumat, de eluțat – și care și în epistola următoare, au depus toată puterea inimii sale și toată agerimea spiritului său. Cu dragoste frățească strîngem mîna, ce ne întinse Asoțiațiunea

Arădană, și vom răspunde la timpul convenit cu bucurie invitării, ce ni se face. Nu vom lipsi totodată a pregăti încîtva, cît ne vor erta slabile noastre puteri sau împregiurările, prin desluscire potrivită de către bărbații competenți, opiniuniile pentru lucrarea propusă definitivă. Și aceasta începem îndată, aducînd un articol întins din peana profesorului suplinte de limba și literatura romînă la gimnasiul superior din Cernăuți, domnul I. Sbiera”.

Ion Gh. Sbiera a continuat investigațiile profesorului său, Aron Pumnul, dedicate ortografiei limbii române, în studiile sale publicate în „Foaea Soțietății...”: În cauza unificării ortografiilor române (Anul I, nr.1, 1865, p. 181-195); Încă ceva în cauza unificării ortografiilor romîne, p. 283-292 „Foaea. Soțietății...” (Anul I, nr. 4, 1865); *Ortografia limbii romîne în dezvoltarea ei istorică*, „Foaea . Soțietății...” (Anul II, 1866, nr. 8-12).

Sbiera combate principiul etimologic al arădenilor: „Două principii dară, scrie Sbiera, cel curat fonetic, și cel curat etimologic, își dau în cap astă-zi unul altuia, și-și dispute întâietatea. Să vedem mai întîiu, cam ce se aduce înaintea de către apărătorii etimologismului.

Principiul etimologic cere: ca să scrii fiecare cuvînt, nu după cum se rosteste el astă-zi, ci după originea sau etimologia lui pe baza literelor latine. Însă de oare ce acest literet nu are atâtea litere, pe câte sunete are limba romînă, de aceea scriu etimologiștii acela-și sunet de’n limba romînă cu mai multe litere de’n literetul lătin după originea pretinsă a cuvîntului, lăsînd apoi pe sama fie căruia să gîcească rostînța romînă a cuvîntului...”

„Etimologiștii, scrie Sbiera în continuare, își trag argumentele cam de’n următoarele împregiurări. Ei zic:

1. Că nu toți Romînii vorbesc pretutindene tot într’o formă: însăîn scris ar fi de nevoie să scrie cu toții într’o formă, și nu mai multe: căci, dacă ar scrie după limba satului sau a ținutului, atunci ar fi o confusiune în limbă ca la turnul Babilonului, și limba romînă s’ar desface într’atâtea dialecte, cîte sate sînt sau ținuturi, precum a pățit’o limba săsească de’n Ardeal, de’n vare cauză Sașii nu-și întrebuintează în scris limba proprie, pe’ntru că sînt cuminți și practici.

2. Că Romînii avură de mult o limbă bisericească, mai regulată, decît multe dialecte ale noastre: mai ales ortografia ei, era mai etimologică. Cu această limbă și ortografie se folosiră prea bine Romînii îndelung timp, și merita, ca această limbă și această ortografie să se ia de fundament pe’ntru limba și literatura profană. Deci dela foarmele și ortografia acestei limbe să nu ne abatem decît acolo, unde cercetările filologice ni demonștră, că în limba bisericească se află sminteală, ca și în vorba altor ținuturi. (...)

5. Limba română, scrisă după o ortografie curat etimologică fără semne, capătă altă față, și va trece înaintea străinilor de un dialect roman” (argumentele au fost preluate de Sbiera din cuvântarea lui T. Cipariu, rostită la adunarea generală a Asoțiației transilvane în Brașov, tipărită în „Amicul Scoalei” de’n anul 1862, nr. 31 și n32”.

Ion Gh. Sbiera polemizează cu societatea arădeană combătând principiul etimologic propus pentru ortografia limbii române. „Romînul dorește pe’ntru limbăun vestmînt modern, un vestmînt comod, bine lucrat, și foarte potrivit, dar’acest veșmînt să nu fie nici prea strîmt, niciprea scurt, nici însă prea lung și larg, după cum era cel oriental al buchiilor. Din toate cîte s-au adus în contra principiului etimologic urmează:

1. că el ni răpește și ni ascunde strămutăciunea, sunetelor, care sunt grațiile

și ființa limbei;

2. că în urma lui își pierde limba toată unitatea sa, căci rostînța nu i-î defiptă, și se va desface în dialecte;

3. că se sancțiunează niște înrâurînțe ale preuților slăveni asupra limbei noastre;

4. că se îngreunează preste măsură și fără scop scrierea și învățatura limbei, și prin urmare se împiedică lățirea sciințelor și a cunoșcințelor și culturai spirituale și mătériale;

5. că se legalizează o mulțime de regulărități în ortogrăfiă, ba chiar și în regulele gramaticale; și, în fine

6. să împiedecă însă-și dezvoltăciunea limbei; și toate acestea fără de neci un scop mai înalt, și fără de neci un folos vederat neci pe’ntru tîmpul de față, neci pe’ntru cel viitoriu” (Foaea Soțietății..., nr. 1, 1865, p. 190).

În final Sbiera conchide: „Etimologiștilor li place foarte mult studiul istoric al limbei. Departe de a tăgădai însemnătatea cea mare a acestui studio pentru un limbist bun; însă totuși la una am vre să-i facem luături de samă. Dacă greșesc ei pe ici coala cîte un cuvînt ca: mene, tene, bene, cuvent, mormente, more, pote, luo ș. a. pre această rostăciune sau etmologiă să nu o iae de bună și nestrictă, căci ea nu-i neci generală, neci n-a fost vre uo dată a poporului romîn, ci numai a unor preuți și învățați sloveni sau slăveniți, căci aceștia și’n ziua de astăzi nu-ți pot rosti: cuvînt, mine, doamnă, poate, morminte, luă, ci încă tot mai zic: cuvent, morte, ș. c. Prin urmare ortografia de’n cuvintele acelea este numai înrîurînța rostirii preuților sloveni asupra limbii romîne, care au tradus acele cărți... Deci dară ast feliu de analogii ortografice, chiar dacă ni par ele și etimologice, nu pot fi trase și recomîndate

de model pe'ntru scriere, căci roștința universal românească este încontra lor, și făcînd una ca aceasta, sînciunăm acele înrîurînce și ni ștricăm limba.

Încă una! Chiar de s-ar afla ici colea în limba scrisă sau vorbită nisce corupciuni, atunci principiul etimologic nu ni poate da deslușiri de ajuns, pe'ntru că el neci nu-i bîsat pe roștința cea universal bună, neci nu bagă în samă de loc schimbăciunea sunetelor romîne, ci, abstrăgînd dela firea limbei, caută să-i direagă și să-i îndrepte cuvintele după altă limbă străină, prin urmare înstrăinează numai acele cuvinte și le corupe firea lor romînă”.

În același articol Sbiera expune punctul de vedere al societății bucovinenilor: „Vine în fine ortograția Soșietății literarie de'n Bucovina. Această ortograție, deși nu-i ea curat fonetică, totuși îndestulează mai mult, decît toate celelalte ortograții, cerințele neapărate ale principiului fonetic. Ea nu-I originală a Soșietății literarie de'n Bucovina, ci așa zicînd numai o compilătură de'n toate ortograțiile de pînă acuma, și se recomîndă mai ales prin aceea, că are literă deosbită pe'ntru fie care vocală de'n limba romînă, carile sînt sîngele ei. Așa dară această ortograție păstrează curat sîngele limbei romîne, vieța ei”.

Ioan G. Sbiera continuă să publice articolul În cauza unificării ortograțiilor romîne și în numerele următoare ale „Foaei Soșietății...” fiind susținut de alți membrii al Societății. În numărul opt al „Foaei Soșietății...” (1865), făcînd trimitere la precuvîntarea gramaticii limbii romîne a lui Aron Pumnul, el aduce argument în favoarea fonetismului „Fonetiștii de'contra pun pe principiu întru învățarea, rostirea și scrierea limbei: vorbesce și scrie”.

În aceeași revistă G. Hurmuzachi publică articolul *Unificarea ortograțiilor romîne. Soșietățile literare. Bibliografie* („Foaea Soșietății...” (Anul III, 1867, nr. 25). El a propus spre dezbateri în paginile „Foaei Soșietății...” punctul de vedere al Direcțiunii Asociației Naționale din Arad pentru Cultura Poporului Român în legătură cu unificarea scrierii limbii romîne în baza principiului etimologic. Punctul de vedere al bucovinenilor era însă diferit de cel al arădenilor. În studiul În cauza unificării ortografiei romîne, I. Gh. Sbiera combate concepția etimologiștilor arădeni cu argumentele fonetișmului promovat de Aron Pumnul. Intervenția lui Vasile Bumbac Încă ceva în cauza unificării ortografiei romîne de asemeni se susține principiul fonetic și se pronunță împotriva etimologismului.

În luna iunie 1865 Societatea bucovinenilor propune convocarea unei conferințe a reprezentanților tuturor societăților

românești din Austro-Ungaria și Țara Românească pentru a discuta și a stabili principiile scrierii românești. Astfel, prin Aron Pumnul, Ion G. Sbiera și Gheorghe Hurmuzaki, problema unificării ortografiei limbii române a fost pentru prima dată discutată și promovată în revista „Focea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”. A fost susținută o concluzie logică care a reieșit din polemica celor două societăți din Bucovina și Transilvania, polemică care se încheie cu răspunsul oficial al Societății bucovinene, tipărit în nr. 11 al „Foi Soțietății...”: „Credem că nu se va afla român bun și fiu sincer al națiunii, carele să cheme blăstemul ei asupra bărbaților care vor putea și nu vor voi a contribui spre a se delătura dezbinarea amenințătoare în sânul limbii române”.

La sfârșitul anului 1865 apare și articolul lui Titu Maiorescu *Despre scrierea limbei române* (în patru părți, partea a patra apare de abia în 1873), primită cu entuziasm de către bucovineni. „Din motive inexplicabile, menționează Pavel Țugui, tânărul rector al Universității din Iași nu pomenește nici un cuvânt, în cartea lui din 1866, despre sistemul ortografic propus de Societatea bucovineană, cu toate că, de-a lungul anului 1865, apăruseră în „Focea Soțietății...” din Cernăuți cinci materiale referitoare la sistemul ortografic fonetic, susținut de comitetul „Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”. Am arătat în altă parte că propunerile bucovinenilor au fost publicate cu mult înainte de apariția lucrărilor lui Titu Maiorescu, *Despre scrierea limbei române*. Constatarea reală trebuie înregistrată de toți specialiștii onești, mai ales că unele dintre soluțiile propuse de Societatea bucovineană (de I. Gh. Sbiera) sunt reluate de mentorul „Junimei”. (Pavel Țugui, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864-1869)*, în: *Bucovina. Istorie și cultură*, editura Albatros, București, 2002)

Cercetător fidel al istoriei culturii și științei românești în Bucovina, prof. dr. Pavel Țugui, susține pe bună dreptate „că polemica dintre cele două societăți a contribuit la luarea hotărârii, de către oficialitățile de la București, de a lua măsuri energice cu privire la problemele ortografice. Astfel, în *Buletinul instrucțiunii publice* din București, subliniază Pavel Țugui, apare un amplu articol, „care se pronunță pentru unificarea ortografiilor și evidențiază încercarea, în acest sens, a celor două Societăți Culturale din Arad și Bucovina”. Gheorghe Hurmuzaki răspunde cu entuziasm acestei inițiative și publică în: „Focea Soțietății...” (nr. 1, 1866) studiul *Stabilirea ortografiei: cea mai nouă gramatică și cel mai mare dicționar de limba română*, în care precizează

că cele două societăți „...au exprimat în public cu toată căldura dorința de a se însoți și Principatele, prin buna și libera lor plecare, la lucrările comisiei filologice...”.

Pornind de la inițiativa societăților literare românești din Transilvania și Bucovina, la București se organizează Societatea Literară Română. *Referatul* ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice,

C. A. Rosetti, și *Regulamentul* pentru înființarea Societății Literare Române apare la 1 aprilie 1866. Aceste importante documente au fost publicate în „Focea Soțietății...” cu o prefață scrisă de Gheorghe Hurmuzaki.

La înființarea Societății Literare Române au fost numiți doi membri bucovenini, Alec Hurmuzaki și dr. Ambrozie Dimitrovița, ulterior, după refuzul acestuia din cauza bolii, este numit membru al Societății I. Gh. Sbiera. Din revista societății bucovinene reiese că frații Hurmuzaki și colaboratorii lor „prin incitarea polemicii împotriva etimologiștilor ardeleni și prin formularea propunerii de a se organiza o societate filologică cu caracter național, împuternicită să ia decizii cu privire la unificarea ortografiei, au jucat un rol însemnat, în pregătirea hotărârilor guvernului din București de a înființa Societatea Literară Română”. În numărul din iulie 1866 al revistei citim: „La încheierea Foarei ne-a venit la mână opul: *Despre scrierea limbei române*, de Titu Maiorescu, Iassi, 1866, despre care știam că se află sub tipariu. Deci, cu privire la Adunarea literaților români din toate provinciile române spre unificarea scrierei limbei române din toate provinciile române ne ținem datori de a înștiința în acest număr încă ieșirea acestui op însemnat”.

Meritul incontestabil al intelectualilor bucovenini în adoptarea ortografiei limbii române a constat în faptul că ei au reușit să depășească spiritul provincial și să elaboreze concepții și opinii constructive pentru realizarea unificării ortografiei. Un rol important în acest sens îi revine lui I. Gh. Sbiera, care a atras atenția și asupra unor tendințe locale, subiective care ar putea duce la „separatism lingvistic”.

Pavel Țugui afirmă că, începând cu anii 1848-1849, în Bucovina s-a configurat o perioadă istorică care favorizează apariției unei școli filologice bucovinene, susținută de intelectuali formați la universitățile din Austria. Bucovina îi găzduiește în casa ospitalieră a lui Doxachi Hurmuzaki pe revoluționarii români din Transilvania, Moldova și Țara Românească, printre care era și Aron Pumnul. De fapt, atunci se începe „marea unire”. Istoricul bucovinean, Ilie Luceac scria în acest sens: „Activitatea refugiaților moldoveni și transilvăneni (...) a creat premise ideologice și culturale

pentru apariția ziarului „Bucovina”. De altfel, ziarul „Bucovina” a avut colaboratori străluciți, cum au fost Costache Conachi, Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Pogor, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Cârlova, dintre munteni și moldoveni, Andrei Mureșanu, Aron Pumnul, Gheorghe Bariț dintre ardeleni”.

Constatăm că exista o legătură permanentă între românii din Austro-Ungaria, Moldova și Țara Românească. „Revoluționarii transilvăneni refugiați la Cernăuți, scria Cocuz V. Ioan în *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, între care Timotei Cipriu, Iacob Bologa, Grigore Mihali, dar cu deosebire Aron Pumnul și Gheorghe Bariț, și-au adus prin activitatea desfășurată în cadrul redacției ziarului („Bucovina” n.n.) o importantă contribuție la dezvoltarea legăturilor Bucovinei cu Transilvania. Astfel, Aron Pumnul insera în revista „Bucovina” articole și note privitoare la viața politică și culturală a românilor ardeleni, în timp ce Bariț publica în „Gazeta de Transilvania” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură” articole referitoare la românii bucovineni”.

Aron Pumnul semnează încă în paginile ziarului „Bucovina” un studiu dedicat limbii române: *Neatârănarea limbei românești cu dezvoltarea sa, și modul de a o scrie (închinată junimei române)*. Adept al teoriilor filologice latiniste ale lui Timotei Cipariu, Aron Pumnul, stabilit la Cernăuți, renunță ulterior la normele ortografice susținute în prima lucrare scrisă în 1845 și concepe un sistem propriu de scriere. Acesta a fost sistematizat în lucrarea *Convorbire între tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești* și în alte lucrări publicate postum de către I. Gh. Sbiera în volumul omagial *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, apărut în 1889. Ca și contemporanii săi din Școala Ardeleană, Aron Pumnul „a fost victima unei utopii”: „Dacă concepțiile lui Pumnul, scrie Pavel Țugui, despre evoluția limbii române și aplicarea abuzivă a legilor fonetice depășite istoric au fost repudiate de mulți contemporani, „purismul său românesc” devenind o curiozitate în istoria lingvisticii românești, opiniile și regulile lui privitoare la introducerea *scrierii limbii române cu litere latine* reprezintă embrionul teoretic și practic al fonetismului românesc, principii ce constituie temelia sistemului ortografiei române contemporane pentru eternitate. Oricât s-ar opinti unii să eludeze această realitate din istoria lingvisticii românești, concepțiile și soluțiile oferite de Aron Pumnul, în jurul anului 1860 la Cernăuți, referitoare *la adoptarea în scrierea limbii române cu alfabetul latin*, au fost esențiale și fundamentale, ele inspirând ideile despre ortografia fonetică atât lui Titu Maiorescu cât și urmașilor acestuia. Trebuie

să menționăm că până în deceniile șase și șapte din secolul nostru (XX n.n.), lingviștii români au ignorat contribuția fundamentală a fonetismului bucovinean, a lui Aron Pumnul, a elevului acestuia, I. Gh. Sbiera, a Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina la cristalizarea sistemului ortografic românesc modern”. (Despre concepțiile lingvistice ale lui I. Gh. Sbiera, vezi: Pavel Țugui, *Prefață*, în volumul I. Gh. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, Editura Minerva, București, 1971; I. Gh. Sbiera, *animator cultural, profesor și istoric literar*, în: *Bucovina istorie și cultură*, op. cit., p. 151-215).

Din revista societății bucovinene reiese că frații Hurmuzaki și colaboratorii lor „prin incitarea polemicii împotriva etimologiștilor ardeleni și prin formularea propunerii de a se organiza o societate filologică cu caracter național, împluternicită să ia decizii cu privire la unificarea ortografiei, au jucat un rol însemnat, în pregătirea hotărârilor guvernului din București de a înființa Societatea Literară Română” (G. Hurmuzaki, *Stabilirea ortografiei: cea mai nouă gramatică și cel mai mare dicționar de limba română*, în: „Foaea Societății...”, an. II, 1866, nr. 5, p. 166).

Ion Gh. Sbiera, elevul și continuatorul concepției literare a lui Aron Pumnul

Sub influența profesorului și prietenului său Aron Pumnul și a lui Alecu Hurmuzaki, Ion Gh. Sbiera s-a concentrat asupra problemelor de istorie, cultură și literatură română. În cartea sa autobiografică *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului* pe care o iscălește astfel: dr. I. Gh. Sbiera, profesor universitar la Cernăuți, membru al Academiei Române, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale etc., autorul, în capitolul *Moartea lui Aron Pumnul*, a scris cu mult respect și admirație despre influența profesorului său.

În capitolul *Chemarea unui profesor* din cartea *Familia Sbiera...*, amintită mai sus, autorul scrie despre Aron Pumnul ca despre „un perfect model” pe care a căutat să-l imite, să comunice cu el, și să caute să continue opera începută de acesta. „După un an de zile, scriea Sbiera, mă strămutaiu chiar la el cu costul și cortelul, deși locuia foarte departe și într-o stradă glodoasă, numai ca să ni putem împărtăși unul altuia vederile mai cu înlesnire, să ne punem în conțelegere, și eu să mă lămuresc mai tare asupra multor cestiuni, precum de învățământ, așa și de metodă. Discutam deci foarte adeseori împreună despre toate lucrurile ce ne interesau”. Prin lucrările sale, consacrate istoriei și istoriei literaturii Ion Gh. Sbiera a continuat activitatea didactică și cea de autor de manuale a lui Aron Pumnul. A fost un discipol perfect al profesorului său.

Toate prelegerile au fost susținute în limba română. În capitolul următor, *Cărți didactice pentru școli secundare*, Sbiera face o prezentare a *Lepturariilor* lui Aron Pumnul, pe care le consideră că au fost concepute „cu multă iscusință și cu mare pricepere; el avea în vedere nu numai lărgirea cunoștințelor tinerimii școlare, dar și creșterea ei religioasă, morală, patriotică și națională. Aceste cărți erau pe atunci, unicul op în care tânărul putea afla cunoștinți istorice și literare; în ele găsia, în esință pe toți scriitorii mai însemnați...” (Familia Sbiera..., pag. 171).

În 1862, Ion Gh. Sbiera a participat la organizarea „Reuniunii de Lectură” din Cernăuți numărându-se printre fondatorii „Foi Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”. El a publicat activ și în presa vremii („Almanahul Social-Literar România Jună”; „Arhiva”; „Familia”; „Gazeta de Transilvania” etc. În revista „Focea Societății...”, în calitate de redactor, a publicat materiale importante referitoare la istoria literaturii române și editorialul *Ochiri*, în care a făcut bilanțurile asupra anilor 1866 și 1867.

Pornind de la ideea necesității cunoașterii temeinice a faptelor literare din toate provinciile românești, idee promovată de profesorul Aron Pumnul, Sbiera susține principiul unității culturii și literaturii române ca axiomă metodologică, pe care a promovat-o în toate scrierile sale. În articolul *Ochiri pe anul 1866*, el analizează teatrul lui Vasile Alecsandri, pe care îl numește „rege al poeziei”, expresie preluată de Dimitrie Petrino, iar mai târziu de Mihai Eminescu în poezia *Epigonii* („Ș-acel rege al poeziei, vecinic tânăr și ferice...”). Și în *Ochiri pe anul 1867* Sbiera continuă să scrie despre dramaturgia lui V. Alecsandri, calificându-l ca fiind cel mai mare scriitor român în epocă. Ambele materiale denotă o bună cunoaștere a literaturii atât a moldovenilor, cât și a muntenilor. El prezintă scrierile lui Iacob Negruzzi, D. Petrino, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac și ale altor scriitori români, apreciază activitatea științifică și literară a lui B. P. Hașdeu, subliniază faptul, că în 1866 se afirmă încă tânărul Titu Maiorescu, în general, expune și unele observații critice despre mișcarea literară la români. Pavel Țugui afirmă că scrierile critice ale lui Sbiera, au apărut „înainte de scrierile maioresciene și relevă o conștiință mai largă a spiritului critic în cultura română. După Sbiera, scrie în continuare P. Țugui, cauza unor asemenea stări de lucruri rezidă în „prea multă dezbinare și ceartă politică, precum și apariția în Principatele Unite (vechiul regat) a 40 de ziare politice și editarea numai a șapte reviste literare, cu toate că Principatele trebuie să fie focarul inteligenței și a culturii naționale...”. Sbiera a cunoscut în profunzime evenimentele literare românești, activitatea societății „Junimea” de la Iași, și aparițiile editoriale din Principate.

Discipol al lui Aron Pumnul, Ion G. Sbiera a fost nu numai suplinitor al acestuia la catedră, el a continuat și a dezvoltat în scrierile sale concepțiile și metodologia pumnuleană în redactarea a două lucrări valoroase de istorie literară, în studiile sale monografice și edițiile științifice, precum și în comunicările sale cu problematică culturală. Astfel formarea intelectualului I. Gh. Sbiera a avut loc în împrejurări istorice prielnice. Rolul lui activ în ceea ce privește scrierea limbii române literare și a studiilor de istorie literară este încă puțin studiat și popularizat. Trebuie să menționăm aici monografia cercetătoarei sucevene, Alis Niculică, *Ion G. Sbiera – viața și opera*, lucrare apărută la Suceava, care a fost primul pas în recuperarea moștenirii culturale a profesorului și savantului bucovinean. Arhivele cercetătorilor bucovineni ne relevă contribuția lor esențială în dezvoltarea culturii române moderne, astăzi insuficient cunoscută.

Este importat să studiem experiența cărturarilor bucovineni în alcătuirea istoriei literaturii, începând de la Aron Pumnul și Ion Gh. Sbiera care au înlesnit inițierea în filosofia și cultura vremii, cunoașterea conceptelor de valoare și a modelelor unor cercetări de teorie literară, a principiilor teoretice în domeniul cercetării literaturii. În cursul său de literatură română ținut la universitatea cernăuțeană, Sbiera s-a orientat după *Lepturariile* lui Aron Pumnul. El a publicat în „Focea Societății...” prima parte a cursului de literatură cu titlul *Studii istorice literare*, dedicat epocii vechi. Lui îi aparține și studiul monographic dedicat lui Grigore Ureche. Știm că și A. Pumnul și-a început *Lepturariul* cu prezentarea cronicarilor.

În concepția lui Sbiera, istoria literaturii române trebuie să fie o sinteză a tuturor „monumentelor literare ale românilor, având drept scop expunerea sistematică și cronologică a produselor literare, scrise sau nescrise ale unui popor, cari au venit la conștiința noastră, să arate cauzele care au înlesnit și au împiedicat sau târăgănat înmulțirea lor; direcția operelor, valoarea lor, înrâurirea exercitată asupra societății și culturii...” P. Țugui subliniază faptul că Sbiera, în mod surprinzător pentru acea vreme, susținea ideea „privitoare la relația dintre literatură și istorie, aceasta din urmă putând stimula sau târăgăna apariția operelor de valoare...”.

Profesorul bucovinean a conturat condițiile necesare pentru scrierea unei istorii a literaturii. În primul rând, el scrie despre necesitatea unor surse informative ca biblioteci dotate cu cărți adecvate și bibliografii, apariția unor periodice literare, studii și monografii, libertatea de gândire, respectarea principiului periodizării.

Prin Aron Pumnul și discipolul său Ion Gh. Sbiera la Cernăuți a început afirmarea unei școli de istorie literară, care a pus bazele unei metodologii, a elaborat ideea necesității cunoașterii tuturor faptelor literare la români, a formulat principiul periodizării fenomenului literar și cultural. Chiar dacă aceste principii astăzi sunt depășite, ele sunt valoroase și interesante și pot sta la baza scrierii unei monografii a literaturii române în Bucovina.

Astăzi noi nu cunoaștem toate manuscrisele prelegerilor lui I. Gh. Sbiera, cu excepția celor publicate în „Focea Societății...”. El a predat istoria literaturii române din epoca veche și până în imediata contemporaneitate. Lui îi aparțin și alte lucrări valoroase: *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850, dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzaki* (1899); a fost autorul monografiilor *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o monografie a lui* (1884); *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui* (1889) *Familia Sbiera după tradițiune, istorie și amintiri din viața autorului*, scriere autobiografică. Menționăm și alte volume ce nu și-au pierdut valoarea și pot servi pentru cunoașterea folclorului și literaturii române din Bucovina: „*Despre însemnița refrenului O lere Doamne din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor*” (1865); „*Povești și poezii populare românești*” (1886); „*Colinde, cântece de stea și urări la nunți*” (1888). Lui Sbiera i se datorează și publicarea „*Codicelui Voronețean*” (1885). A lăsat și alte lucrări: *Mișcări literare la românii din Bucovina* (1890); *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale* (1890); *Mișcarea bisericească a românilor în Bucovina* (1896); *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504 – 1714* (1897); „*O pagină din istoria Bucovinei din 1848 – 1850 dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzaki*” (1899); „*Contribuiri pentru o istorie soțială, cetățenească, religioasă și cultural-literară a românilor de la originea lor încoace până la iulie 1504*” (1906).

Vom deosebi trei perioade din activitatea lui I. G. Sbiera: 1857-1865 sunt anii de studenție și profesor suplinitor. Este o perioadă când a călătorit mult prin provinciile românești și a cules folclor; între anii 1866-1871, se dedică mai ales activității în cadrul Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina. Tot în această perioadă, ca membru fondator al Academiei Române, participă activ la dezbaterile referitoare la ortografia limbii române și este redactor la revista cernăuțeană „Focea Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, editează culegerile de folclor, publică numeroase cronici și studii de istorie literară. Între anii 1875-1906 Sbiera este profesor titular de limba și literatura română și șeful primei Catedre de Limba Română la Universitatea

din Cernăuți, inaugurată în 1875. În calitate de profesor la Catedră și cea de redactor al „Foaii Societății...” Sbiera a cercetat activitatea unor scriitori consacrați, iar ca membru al Academiei Române a cunoscut reprezentanți de seamă ai intelectualității românești din Principate. Atmosfera intelectuală de la Academie a contribuit esențial și la formarea cărțurarului bucovinean.

În concepția lui Sbiera, istoria literaturii române trebuie să fie o sinteză a tuturor opere literare ale românilor, să expună în mod sistematic și cronologic procesele literare și în legătură cu istoria poporului. El a demonstrat că produsele literare, scrise sau nescrise ale unui popor, au reflectat conștiința lui, prin valoarea lor au exercitat o influență asupra societății, contribuind la evoluția culturii. În mod surprinzător pentru acea vreme, I. Gh. Sbiera susținea ideea legăturii dintre literatură și istorie.

Susținem părerea profesorului Pavel Țugui care scria: „Este de neînțeles, de ce unii specialiști ignorează rolul activ, benefic al lui Ion Gh. Sbiera”. Este de neconceput scrierea unei istorii a culturii și literaturii din Bucovina fără o cercetare temeinică a operei celor doi cărturari bucovineni.

Meritul incontestabil al intelectualilor bucovineni a constat în faptul că ei au reușit să depășească spiritul provincial și să elaboreze concepții și opinii constructive pentru realizarea unificării ortografiei. Un rol important în acest sens îi revine lui I. G. Sbiera, care a atras atenția și asupra unor tendințe locale, subiective care ar putea duce la „separatism lingvistic”.

ION A LUI GHEORGHE SBIERA – ISTORIC LITERAR

Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului pe care o iscălește astfel: dr. I. Gh. Sbiera, profesor universitar la Cernăuți, membru al Academiei Române, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale etc., este o sursă ideală pentru restituirea vieții și activității științifice, pedagogice și publice a autorului, oglindește veridic atmosfera acelei perioade istorice și a personalităților cu care a colaborat.

În *Cuvînt către cititoriu* aflăm despre scopul elaborării acestei lucrări: „Scrierea de față conține trei lucruri diferite: 1. Cunoștințele mele de până acum asupra familiei Sbiera din secolul al 15-le încoace; 2. decursul dezvoltării mele intelectuale și al activității mele publice; 3. Un feliu de istorie culturală și politică a Românilor din Bucovina.

Dacă cele spuse în *tradițiunea* și în *istoria* familiei Sbiera nu vor prezenta cititorului mult interes general, decît doară în descrierea unor puține întîmplări de însemnătate națională, apoi cele cuprinse în *Amintirile* mele nu cred ca să nu deștepte un viu interes precum la toți aceea cari se ocupă cu studiul stării sufletești a omului, așa și la aceia căroră li pace să se informeze despre soarta Romînilor din Bucovina și despre mișcările lor culturale și politice din anul 1775 încoace. Dela anul 1850 înnăinte aceste mișcări sînt descrise după cum le-am văzut cu ochii, și precum s-au oglyndit ele în mintea și s-au păstrat în memoria mea și prin multe scrisori ce le mai posed încă.

În espunerea întîmplărilor și în descrierea observărilor și impresiunilor mele am năzuit să fiu deplin veridic...”

Citim în acest studiu autobiografic despre „... plăcuta și dorita pozițiune de a mi realiza cele propuse (...) acela de a parcurge, în conferințele mele publice, întreaga istorie a Românilor. Începui dară în Noiembrie 1880 cu o conferință despre *Conceptul Națiune și însemnătatea graiului național* pre care am publicat’o în Cernăuț în *Călindarul* pe anul 1881 și separat în broșură. Acesteia i-a urmat un discurs ținut în anul 1881 înnăinte studinților mei universitari, în calitatea mea de profesor ordinaru, sub titlul de *Condițiunile necesare pentru existența, conservarea și prosperarea graiului națioal*, discurs pe care l-am publicat în „*Almanahul soțietății academice soțial-literare Romîniea Jună*”. După aceea am publicat în Cernăuț în anul 1884, două conferinți ținute în anul 1883 la soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc., una sub titlul *Puterea graiului național* și a doua *Însemnătatea teritoriului național*. Prin aceste discursuri căutam să strecor în mintea conaționalilor mei

niște cugetări, cu cari îmi părea că nu se ocupă îndeajuns, și să deștept în sufletul lor un interes mai viu și mai mare pentru tot ce constitui temelia unui popor.

Pentru discursurile, cu cari mă îndătimează să-mi inaugurez prelegerile universitare la începutul unui an școlar am publicat mai departe în „Almanahul soțietății... Romînia Jună”, (Viena, 1888, pag. 143-148), sub titlul de *Solidaritatea intereselor*; al doile în anul 1890 în foaiea literară „Familia” din Oradiea mare, și în broșură separate, sub titlul *Mișcări literare la Romîni din Bucovina*, – al treile, în broșură, sub titlu de *Traiu Romînilor înnainte de fundarea staturilor național*”, Cernăuț, 1890; – al patrule, tot în broșură, sub titlu *Un păcat strămoșesc*, Cernăuț, 1892; – și al cincile, în „Arhiva, organul soțietăți științifice și literare din Iași, 1894”, (pag. 245-256), sub titlu de *Ceva din formarea idealurilor*. Scopul urmărit cu aceste discursuri ușor se poate înțelege din conținutul lor. Multe dintre discursurile acestea au rămas nepublicate”.

În continuare Sbiera scrie despre stimulul ce l-a determinat să-și publice și studiile de istorie a literaturii române. Unele au fost publicate în „Focea soțietății...”: „Un îndemn stimulant și foarte puternec la studii de istorie literară mi l-a dat o întâmplare pe cît de îmbucurătoare pentru mine, cu atîta mai supărăcioasă pentru autorul ei”.

Autorul descrie istoria descoperirii *Codicelui Voronețean*, a publicării lui, și a criticilor ce au urmat.

„În anul 1871 descoperi tînărul profesor din Huși, Gr. Crețul, în mănăstirea Voronețului din Bucovina, un manuscris romînesc de o vechietate cărunță, pre așa numitul Codice Voronețean. El îl ceru dela preutul local spre studiere pentru cîtva timp, veni cu el la Cernăuț și se încortelâ la mine. Îmi arătă manuscrisul; cercetarăm împreună să citim cîte una alta din el și să ni dăm sama de vechimea și însemnătatea lui, dar nu furăm în stare. Eu îl poftilu ca să mi’l lese pe cîtva timp spre studiere. Cam nu prea voia, dar’ în fine se înduplecâ. Eu prinseiu a’l studia cu toată serioșitatea, și cu cît mă adînciam mai afund în studii asupra lui, cu atît mai cu tărie și mai temeinic mă convingiam despre valoarea lui fără samăn în literatura noastră. Mă cuprinse deci o teamă nespūsă și o grijă febrile ca nu cumva să se piardă manuscrisul înnainte de a fi publicat cu un studiu asupra lui și concepuii intențiunea de a nu’l da din mînă pînă nu voi săvîrși studiu meu și publicarea manuscrisului. Aceasta mă puse în colesiu neplăcute cu descoperitoriul manuscrisului. Chiar Academiei Romîne din București n’am voit să dau pînă nu-l voiu publica. Dupăce ținuseiu în anul 1883, într’una din întrunirile publice din sesiunea ei generală, un

discurs asupra lui. Academia mă însărcină cu publicarea în cinci sute de esemplare a manuscriptului și a studiului meu, pe spesele sale; cea ce și făcui sub titlu de „Codicele Voronețean, cu un vocabulariu și studiu asupra lui, de Ion Gheorghe Sbiera, prof. univ... Edițiunea Academiei Române. Cu două table, Cernăuț. Tipografia Arhiepiscopală, 1885”. Promișându’mi Academia, ca recompense, numai cicizeci de esemplare, eu am mai tipărit cu spesele mele, încă o sută de esemplare de asupra”.

În continuare Sbiera descrie discuțiile ce nu au întârziat să apară după publicarea manuscrisului:

„Asupra acestei lucrări au apărut în anul 1886 trei recenzii, una, cât se poate de favorabilă, de W. Meyer în „Litetraturblatt für germanische und romanische Philologi”, anul al VII-le, nr. 4, pg.147-152 – a doua, de I. Bogdan, în „Convorbiri literare”, anul XX, pg. 17-88, aceasta’i cât se poate mai defavorabilă și umilitoare pentru mine – a treia este o broșură publicată de aflătorul Codicelui sub titlul de: „Codicele Voronețean,... Critică de Gr. Crețu, profesor de limba rom., la liceul Mateiu Basarab, București...1886”. Și această critică este cât se poate mai defavorabilă precum corectității caracterului meu, așa și opiniile emise de mine în studiul făcut.

Argumentele adversarilor miei însă, oricât de județioase ar păre ele la prima vedere, pentru mine n’au fost convingătoare. Opiniile mele sper că vor fi altfelii prețuite mai târziu și că vor găsi un sprijin mai departe într’o scriere, pe care aș voi să o public sub titlul de „Contribuiri pentru o istorie a graiului și literaturii românești”. De aici înnăinte n’am mai părăsit studiile mele istorice literare. Acum orice publicațiune în direcțiunea aceasta mă interesa mai mult decât altădată. Acest interes căpătă un nou impuls când fui chemat ca docent la catedra pentru istoria limbii și literaturii românești la universitaatea Francisco-Iosefină din Cernăuț. Neavînd la îndemînă manuale istorice literare curespunzătoare, am necesitat să’mi croiesc un plan după trebuințele învățămîntului din țară și apoi să-mi desfășor, în cadrele lui, cunoștințele și socotințele mele ce neîncetat’ mi le adunam și’ mi le formam”.

Sub influența profesorului și prietenului său Aron Pumnul și a lui Alecu Hurmuzachi, Ion Gh. Sbiera s-a concentrat asupra problemelor de ortografie a limbii române, de istorie a românilor, de cultură și literatură română. În cartea sa autobiografică, autorul, în capitolul *Moartea lui Aron Pumnul* a scris cu mult respect și admirație despre influența profesorului său. În capitolul *Chemarea unui profesor* din cartea „Familia Sbiera...”, amintită mai sus, autorul scrie despre Aron Pumnul ca despre „un perfect model” pe care a căutat să-l imite, să comunice cu el, și să continue

opera începută de acesta. „După un an de zile, scria Sbiera, mă strămutaiu chiar la el cu costul și cortelul, deși locuia foarte departe și într-o stradă glodoasă, numai ca să ni putem împărtăși unul altuia vederile mai cu înlesnire, să ne punem în conțelegere, și eu să mă lămuresc mai tare asupra multor cestiuni, precum de învățământ, așa și de metodă. Discutam deci foarte adeseori împreună despre toate lucrurile ce ne interesau” (pag.168).

În „Foaea Soțietății...” (nr, 2, Anul V, 1866), a fost anunțat decesul lui Aron Pumnul: „Ne-am îmbrăcat în doliu, căci avem să dăm scire de o lovitură cruntă a soartei. **Pumnul nu mai este între cei vii!**”

Cu durerea cea mai adâncă au primit Comitetul Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina vestea despre moartea bărbatului năciunii **Arune Pumnul**, și într’aceia clipă decisiunea lui fu de a purta grijă, ca înmormântarea acestui membru mare al Soțietății noastre să fie încongiurată de acele onoruri, cari iarî putea oferi Soțietatea.

Întrunindu-se Comitetul Soțietății în ședința sa din 12/24 Ianuaru 1866 sub președința D. Georgi Hurmuzachi, decise a se trimite scire telegrafică despre pierderea aceasta năciunală la Iași, Pesta și Viena, și a se pofti venerabilul cler din Suceavă, Rădăuți, Siret, Cîmpulung, Putna, Drăgomirna și Sucevița, ca în 16/28 Ianuaru să se săvîrșască părăstasul obicinuit în bisrica noastră pe’ntu sufletul acestui bărbat de ilustră memorie”.

Lucrările lui Ion Gh. Sbiera consacrate istoriei românilor și istoriei literaturii au continuat activitatea didactică și cea de autor de manuale a lui Aron Pumnul. A fost un discipol perfect al profesorului său. Toate prelegerile au fost susținute în limba română. În capitolul următor al „Foi soțietății...”, *Cărți didactice pentru școli secundare*, Sbiera face o prezentare a *Lepturariilor* lui Aron Pumnul, pe care le consideră că au fost concepute „cu multă iscusință și cu mare pricepere; el avea în vedere nu numai lărgirea cunoștințelor tinerimii școlare, dar și creșterea ei religioasă, morală, patriotică și națională. Aceste cărți erau pe atunci, unicul op în care tînărul putea afla cunoștinți istorice și literare; în ele găsia, în esință pe toți scriitorii mai însemnați...”.

În 1862, Ion G. Sbiera a participat la organizarea „Reuniunii de Leptură” din Cernăuți numărându-se printre fondatorii și redactorii „Foi Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”. El a publicat activ și în presa vremii („Almanahul Social-Literar România Jună”; „Arhiva”; „Familia”; „Gazeta de Transilvania” etc. În revista „Foaea Soțietății...”, în calitate de redactor, a publicat două materiale importante, în care a analizat evenimentele petrecute în anul precedent (1866 și 1877), inclusiv

și cele referitoare la istoria literaturii române, denumite *Ochiri*.

Pornind de la ideea necesității cunoașterii temeinice a faptelor literare din toate provinciile românești, idee promovată de profesorul Aron Pumnul, Sbiera susține principiul unității culturii și literaturii române ca axiomă metodologică, pe care a promovat-o în toate scrierile sale. În articolul *Ochiri* pe anul 1866, el analizează teatrul lui Vasile Alecsandri, pe care îl numește „rege al poeziei”, expresie preluată de Dimitrie Petrino, iar mai târziu de Mihai Eminescu în poezia *Epigonii* („Ș-acel rege al poeziei, vecinic tânăr și ferice...”). Și în *Ochiri* pe anul 1867 Sbiera continuă să scrie despre dramaturgia lui V. Alecsandri, calificându-l ca fiind cel mai mare scriitor român în epocă. Ambele materiale denotă o bună cunoaștere a literaturii atât a moldovenilor, cât și a muntenilor. El prezintă scrierile lui Iacob Negruzzi, D. Petrino, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac etc., apreciază activitatea științifică și literară a lui B. P. Hașdeu, subliniază faptul, că în 1866 se afirmă încă tânărul Titu Maiorescu, în general, expune și unele observații critice despre mișcarea literară la români. Pavel Țuguș afirmă că scrierile critice ale lui Sbiera „apar înainte de scrierile maioresciene și relevă o conștiință mai largă a spiritului critic în cultura română”. După Sbiera, scrie P. Țuguș, „cauza unor asemenea stări de lucruri rezidă în „prea multă dezbinare și ceartă politică, precum și apariția în Principatele Unite (vechiul regat) a 40 de ziare politice și editarea numai a șapte reviste literare, cu toate că Principatele trebuie să fie focarul inteligenței și a culturii naționale...”. Sbiera a cunoscut în profunzime evenimentele literare românești, activitatea societății „Junimea” de la Iași, și aparițiile editoriale din Principate.

Ion Gh. Sbiera a fost, după cum singur mărturisește „unul dintre cei mai dintâi, mai aproape, mai intimi și mai devotați învățăcei” ai lui Aron Pumnul (*Aron Pumnul Voci...*, p. 42): „Chiar de la prima sa apărare pe catedră, scria Sbiera, A. Pumnul a fărmeceat inimile auzitorilor săi și le-a lipit de sine cu legături nedisolubile. (...) Aron Pumnul a fost înconjurat, ca stupul de albine, de o mulțime de auzitori, și el nu înceta de a împrăștia, cu mână largă, idei naționale, simțăminte patriotice și aspirațiuni românești” (*Voci...* p. 61).

Discipol al lui Aron Pumnul, Ion G. Sbiera a fost nu numai suplinitor al acestuia la catedră, el a continuat și a dezvoltat în scrierile sale concepțiile și metodologia pumnuleană în redactarea a două lucrări valoroase de istorie literară, în studiile sale monografice și edițiile științifice, precum și în comunicările sale cu problematică culturală. Cunoscutul cercetător în domeniul culturii bucovinene, Pavel Țuguș, scrie în studiul său *I. G. Sbiera – câteva*

observații asupra scrierilor sale despre preocupările și dragostea pentru literatură: „...tânărul Sbiera se concentrează, pentru totdeauna, asupra problemelor de cultură și literatură română. Aceste îndeletniciri au fost stimulate și de munca la Catedră cu elevii și studenții, precum și cea de redactor la revistă. În calitate de conducător al „Foi Soțietății...” a stabilit contacte cu scriitorii tineri, dar și cu poeții și prozatorii consacrați. În plus, includerea lui între membrii Academiei Române i-a înlesnit prezența la București, unde întâlnește și cunoaște direct reprezentanții de frunte ai intelectualității românești din toate provinciile”.

Astfel formarea intelectualului I. Gh. Sbiera a avut loc în împrejurări istorice prielnice. Rolul lui activ în ceea ce privește scrierea limbii române literare și a studiilor de istorie literară este încă puțin studiat și popularizat. Trebuie să menționăm aici lucrările cercetătorilor suceveni în recuperarea moștenirii culturale a profesorului și savantului bucovinean. Arhivele cercetătorilor bucovineni ne relevă contribuția lor esențială în dezvoltarea culturii române moderne, astăzi insuficient popularizată.

Este important să studiem experiența cărturarilor bucovineni în alcătuirea istoriei literaturii, începând de la Aron Pumnul și Ion G. Sbiera. Mulți dintre ei cu studii temeinice la Viena, au înlesnit inițierea în filosofia și cultura vremii, cunoașterea conceptelor de valoare și a modelelor unor cercetări de teorie literară, a principiilor teoretice în domeniul cercetării literaturii. În cursul său de literatură română ținut la universitatea cernăuțeană, Sbiera s-a orientat după *Lepturariile* lui Aron Pumnul. El a publicat în „Foaea Soțietății...” prima parte a cursului de literatură cu titlul *Studii istorice literare*, dedicat epocii vechi. Lui îi aparține și studiul dedicat lui Grigore Ureche. Știm că și A. Pumnul și-a început *Lepturariul* cu prezentarea cronicarilor.

În concepția lui Sbiera, istoria literaturii române trebuie să fie o sinteză a tuturor „monumentelor literare ale românilor, având drept scop expunerea sistematică și cronologică a produselor literare, scrise sau nescrise, ale unui popor, cari au venit la conștiința noastră, să arate cauzele care au înlesnit și au împiedicat sau târăganat înmulțirea lor; direcția operelor, valoarea lor, înrăurirea exercitată asupra soțietății și culturii...”. P. Țugui subliniază faptul că Sbiera, în mod surprinzător pentru acea vreme, susținea ideea „privitoare la relația dintre literatură și istorie, aceasta din urmă putând stimula sau târăgăna apariția operelor de valoare...”.

Profesorul bucovinean a conturat condițiile necesare pentru scrierea unei istorii a literaturii române. În primul rând, el scrie despre necesitatea unor surse informative ca biblioteci dotate

cu cărți adecvate și bibliografii, apariția unor periodice literare, studii și monografii, libertatea de gândire respectarea principiului periodizării.

Prin Aron Pumnul și discipolul său Ion G. Sbiera la Cernăuți a început afirmarea unei școli de istorie literară, care a pus bazele unei metodologii, a elaborat ideea necesității cunoașterii tuturor faptelor literare la români, a formulat principiul periodizării fenomenului literar și cultural. Chiar dacă aceste principii astăzi sunt depășite, ele sunt valoroase și interesante și pot sta la baza scrierii unei monografii a literaturii române în Bucovina.

Astăzi noi nu cunoaștem manuscrisele prelegerilor universitare ale lui I. Gh. Sbiera, cu excepția celor publicate în „Foaea Soțietății...”. La începutul carierei universitare autorul notează: „Neavînd la îndemîină manuale istorice literare corespunzătoare (§128, pag. 315), am fost necesitat să'mi croiesc un plan după trebuințele învățămîntului din țară și apoi să'mi desfășor, în cadrele lui, cunoștințele și socotințele mele ce neîncetat' mi le adunam și' mi le formam”. În continuare Sbiera enumeră acele prelegeri care au fost publicate în diferite ziare și reviste. Cităm: „Dintre aceste studii istorice literare, menite pentru prelegerile mele dela universitate am publicat pînă acum următoarele: 1. *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui...* în *Analele Academiei Romîne*, seria II, tom V, secț. II, București, 1884, pag 289-384 . Aice, în *Anale*, aș fi publicat mai multe studii istorice literare, dară condițiunile sub cari, și modul cum' mi se făcu prima publicare, mă reținură de la continuare – 2. *Scrierile lui Miron Costin* în renumitul op: *Miron Costin*, opere complete de V A. Urechia, București, 1886, tom I, pg. 766-781, – 3. *Mișcarea bisericească a Romînilor din Bucovina*, tipărită în foaea „Candela”, anul XV, Cernăuț, 1896, pg. 98-113, și în broșură separată. – 4. *Idealul Romînilor*. Frîntură din prelegerile mele asupra limbei și literaturii romînești, trimeasă în 1897 Soțietății academice Romîniea Jună spre publicare în almanacul ei. – 5. *Mișcări culturale și literare la Romîni din stînga Dunării, în răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuț, 1897. (...) Opu' meu *Mișcări culturale și literare la Romîni dintre 1504-1714* îl privesc ca tom al doile al unei scrieri mai estinse pe care aș dori să o public sub titlul amintit mai sus de *Contribuiri pentru o istorie a limbii și literaturii romînești*. (...) Pe lîngă scrierile istorice literare numite mai sus, am mai publicat încă: 1. *Rudolf, principele nostru ereditariu. Schiță biografică*, tipărită pentru tinerimea studioasă romînă de Soțietatea pentru cult. și lit. rom. în Buc. Cernăuț, 1881. Această scriere s-a publicat cu ocasiunea nunții principelui Rudolf. – 2. *Povești populare romînești. Din*

popor luate și poporului date, Editura proprie, Cernăuț, 1886. Cu prețul esîmplărilor vîndute pînă acum nu' mi-am acoperit nici a cincea parte al speșelor făcute cu tiparul. – 3. *Colinde. Cîntece de stea și urări la nunți. Din popor luate și poporului date...* Cu patru stampe: Nașterea, Trei Magi, Botezul și Înviearea. Editura Soțietății pentru cult. și lit. Rom. în Buc., Cernăuț, 1888. (...) 5 *Baronul Vasilco Sireteanu*, notiță biografică publicată în „Familia”, anul XXIX, nr. 39, Oradica mare, 1893. – 6. *Tețina și Horecea, sau Doauă rugăciuni romîneși*, publicate în „Vatra”, anul I, București, 1894, pg. 359-360, și în „Gazeta Bucovinei”, anul IV, 1895, nr. 52. – 7. *O șezătoare pe lună*, publicată în „Gazeta Bucovinei”, anul IV, 1894, nr. 71. – 8. *Fie, dar' eu tot mă retrag. Un episod. La înmormănarea D rului cav. Iancu Zota*. S-a publicat eronat în „Gazeta Bucovinei”, anul VI, nr. 21 din Mart 1896 și o rectificare în nr. 22. – 9. *Cogălniceanu M. Limba și literatura romînească sau valahică, 1837*, traducere din limba nemțescă și publicată în „Arhiva, organul soțietății științifice și literare din Iași”, anul V, nr. 9, pg. 237-260 – 10 *Naționalitatea ovreilor, observații asupra broșurii: Die juden eine Nation, von Jakob Krommer, Cernăuț, 1894*”. S-a publicat fără știrea și voia mea, în revista „Liga Romîna”, anul II, București, pg. 454-460 și 503-506. (...) – 11. *Das Volksleben der Romänen in der Bucovina*, s-a scris nemțeste, în colaborare cu colegul meu academician Fl. S. Marian, și se publică în monumentalul op: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, tom XX, Bukovina – 12. *Die romänische Literatur und die romänische Dialecte in der Bucovina*. Se publică tot în opul citat la nr. 11”.

Cunoaștem astfel aproape toate lucrările publicate de Ion Sbiera din lucrarea sa autobiografică, și trebuie să recunoaștem că acestea nu au fost atent cercetate ulterior, ele având o valoare istorică incontestabilă pentru cercetarea istoriei Bucovinei și a literaturii române. Este expus punctul de vedere al epocii respective.

Ion Gh. Sbiera a predat istoria literaturii române începând cu epoca veche și până în imediata contemporaneitate. Lui îi aparțin și alte lucrări valoroase amintite mai sus: *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850, dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzachi* (1899); a fost autorul monografiilor *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o monografie a lui* (1884); *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui* (1889), *Familia Sbiera după tradițiune, istorie și amintiri din viața autorului*, scriere autobiografică. Menționăm și alte volume ce nu și-au pierdut valoarea și pot servi pentru cunoașterea folclorului și literaturii române din Bucovina: *Despre însemnîța refrenului O*

lere Doamne din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor (1865), *Povești și poezii populare românești*, (1886); *Colinde, cântece de stea și urări la nunți* (1888). A editat și alte lucrări: *Mișcări literare la românii din Bucovina* (1890); *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale* (1890); *Mișcarea bisericească a românilor în Bucovina* (1896); *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504-1714* (1897); *Contribuiri pentru o istorie socială, cetățenească, religioasă și cultural-literară a românilor de la originea lor încoace* (1906). A scris și monografiile: *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui* (1884), *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui* (1889), despre care am reprodus mai sus fragmente din lucrarea sa autobiografică.

În anul 1880 Societatea reîncepe conferințele publice la care Sbiera participă foarte activ și le consemnează în lucrarea cu caracter autobiografic: *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*.

Vom deosebi trei perioade din activitatea lui I. Gh. Sbiera: 1857-1865 sunt anii de studenție și este profesor suplinitor. Este o perioadă când a călătorit mult prin provinciile românești și a cules folclor; între anii 1866-1871, se dedică mai ales activității în cadrul Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina. Tot în această perioadă, ca membru fondator al Academiei Române, participă activ la dezbaterile referitoare la ortografia limbii române și este redactor la revista cernăuțeană „Focea Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina”, editează culegeri de folclor, publică numeroase cronici și studii de istorie literară.

Între anii 1875-1906 Sbiera este profesor titular la limba și literatura română, redactează lucrări importante de istorie literară, studii monografice, publică o parte din prelegerile de la universitate.

În lucrarea *Familia Sbiera...* în paragraful *Un discurs inaugural și o surprindere* autorul descrie primele lui preocupări după festivitățile de inaugurare a universității:

„Îndată după încetarea festivităților și de deschidere a universității Francisco-Iosefine prinseră profesorii a’și începe, succesiv, cursurile anunțate, fiecare cu cîta o cuvîntare inaugurală. La aceste discursuri venia și public extern, parte spre a’și îndestula curiozitatea, parte spre a’și da sama de capcitatea și de valarea profesorului.

Eu însă anunțaseiu pentru semestrul de iarnă un curs de istoria limbii și literaturii românești cu trei oare și altul de gramatică cu două ore pe săptămînă, dară nu mă pria grăbiam să le încep deodată cu ceilalți, fiindcă mulți îmi ziseră că eu nu

pot să preleg românește, la o universitate cu limba oficială și învățământul cea nemțească, pînăce nu voi cere și pînăce nu'mi se va da dela locurile competente permisiunea! Nu împărtășiam această opiniune, cu atît mai vîrtos nu, fiindcă însu'și ministerul de culte și de învățămînt dechierase, în plin parlament, la discussiunea asupra proiectului de lege pentru înființarea universității, că, pentru unele doctrine, se pot întrebuița și alte graiuri la predarea lor, și de aceea spuneam tuturora că eu, dacă'mi voi începe cursurile, nu voi prelege altfel decît numai românește. Eram decis să'mi curm cursurile, îndată ce' mi s-ar fi făcut observări oficiale ca să nu preleg românește, dar', spre onoarea oficiilor universitare, trebuie să mărturisesc că nici înainte de începutul cursurilor, nici după aceea nu' mi s-a făcut nici o observare în privința aceasta. Ceea ce mă surprindea însă și mă uimea mai tare, era, că înși'și mulți Romîni, și încă dintre cei mai înfocați, și mai binevoitori, mă povățuiau spre cedare, și'mi spuneau, că aș lucra nu numai interesul meu propriu dar' și pentru ocupare mai grabnică a acestei catedre cu un titulariu definitiv, dacă aș prelege nemțește. Mă încercam să-i conving că precedentele stabilite sînt foarte șubrețe și cu două tășuri, deoarece ele crează și nimicesc drepturi, și că, încăpățînatul, nu voiam să fac alte precedente, decît numai acelea, cari erau în conformitate cu vederile și principiile mele, și spre folosul cauzei în serviciul căruia mă înrolaseiu din tinerețe.

După multe hesitări, cumpăniri și chipsuiri, mă deciseiu în fine să'mi inaugurez cursurile într'a 18. Optomvre 1875, sara, cu un discurs asupra educațiunii cum a fost ea și cum credeam eu că s'ar căde să fie, și făcuiu înștiințarea cuvenită. Ideile desfășurate într'acest discurs cam întunecos și neperfect, au rămas pentru mine o călăuză în tot timpul profesoriei mele universitare. De aceea îl și public aice pentru prima dată". Discursul rostit cu ocazia inaugurării Catedrei de Limba și Literatura Romînă la Cernăuți în care „așteaptă Romînul mult și sperează mult” exprimă punctul de vedere al profesorului asupra educației spirituale a romînilor: „Fie, ca inima Romînului să nu afle aici decît impulsuri nobile, cari s'o ațite și s'o decidă săpre activitate”. Oratorul s-a concentrat asupra „stării de cultură și educațiune la Romîni”.

Referindu-se la starea actuală a vieții culturale și spirituale a romînilor, el constată că aceasta este o consecință a condițiilor în care se formează tinerii: „Unele din multele și variile cauze, cari au produs cu necesitate actuala stare a vieții noastre spirituale și culturale, sînt: lipsa de școli ajungătoare pe de o parte, iar' pe de alta educațiunea cea greșită și netemeinică ce s-a dat tinerimii, apoi neactivitatea noastră pe toate tărîmurile supuse prelucrării spiritului omenesc, mai departe, desbinarea noastră în frînturi, în

clase, și ura așîțată și întreținută între ele; mai încolo, egoismul nostru nesățios cari nu cunoaște alta decît la îndestularea cu orice preț a poftelor și a pornirilor noastre simțuale; apoi desprețul sau nebagarea în samă a tot ce este al nostru propriu și național, și prețuirea și considerarea preste măsură a tot ce este importat și străin...”. Educația, după părera lui, trebuie să fie națională și spirituală.

În calitate de profesor la Catedră și ca redactor al „Foi Soțietății...” Sbiera a cercetat activitatea unor scriitori consacrați, iar ca membru al Academiei Române a cunoscut reprezentanți de seamă ai intelectualității românești din Principate. Atmosfera intelectuală de la Academie a contribuit esențial la formarea cărțurului bucovinean. Era bine informat despre toate evenimentele și scrierile literare din epocă.

ION GH. SBIERA – FOLCLORIST

În paginile revistei „Foaea Soțietății...” redactată de Ion Gh. Sbiera sunt publicate doine și cântece populare culese în acea perioadă în timpul călătoriilor sale prin Bucovina. Menționăm că multe doine și cântece redau evenimente istorice, cântecele de cătănie reflectând atitudinea față de stăpânirea austriacă. Constatăm că unele din aceste motive au fost atestate și în folclorul nord-bucovinean de astăzi (Valeriu Zmoșu, *Un sat de pe valea Siretului, Pătrăuții de Jos*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2006).

Reproducem câteva dintre acestea, menționând că ele redau o realitate istorică – soarta tinerilor bucovineni, înrolați în armata austriacă. Lucrând la cartea lui Valeriu Zmoșu, care a cules folclor din satul natal, Pătrăuții de Jos, în unele cântece de cătănie s-a păstrat chiar adresarea către împărat, fără a fi numit împăratul: „Împărate, împărate/ Pune pace, nu te bate/ Nu te bate-n patru părți/ Că omori feciorii toți.../.

Doine ostășești
Din Patria lui Dragoșu
Sufică vântul
Arde cîmpul
Ba acela nu arde cîmpul
Ci s'au bătut taberele
Și le-a năpădit sîngele.
Înălțate împărate!
Pune Pace, nu te bate
Cu recrute ne'nvățate
Câte-o bate taberele,
Dar'mai tare lacrimile,
Lacrimile maicelor,
De dorul feciorilor,
Lacrimile fetelor
De dorul drăguților...

.....
Rămii maică sănătoasă,
Că de mîni mă duc de-acasă,
Unde voinicii sînge varsă;
Eu mă duc cu dorul tău,
Tu rămii cu dorul meu,
Eu'mi-oiu păzi drumurile,
Tu păzesce gîndurile...

.....

În bătaie a plecat
Și l-au ajuns doi glanți în cap,
Unul glonțul Turcului
Și i-a stîns ochiții lui,
Altul glonțul Neamțului
Și i-a stîns viața lui...

Sunt valoroase studiile lui I. Gh. Sbiera dedicate folclorului românesc. Găsim aici pagini inedite ce se referă la evoluția istorică a datinilor românești și a reflectării lor în folclor. Recapitulăm: *Povești populare românești. Din popor luate și poporului date*, (Editura proprie, Cernăuț, 1886), *Colinde. Cîntece de stea și iurări la nunți. Din popor luate și poporului date... Cu patru stampe: Nașterea, Trei Magi, Botezul și Învierea*, (Editura Societății pentru cult. și lit. Rom. În Buc., Cernăuț, 1888), *Țețina și Horecea*, sau *Doauă rugăciuni românești*.

Studiul *Despre înșămînța refrenului de „o Lere Doamne” de’n colindele romîne. despre timpul ivirii și despre înșămînța lor*, a fost publicat în „Focea Societății...”, Anul I, nr. 1, (p. 25-40), redactor răspunzătoriu și editor dr. Ambrosiu Dimitroviță. Tratatul fusese menit să fie prezentat la adunarea Societății din 11/23 ianuarie, dar nu a fost susținut din cauza desbaterilor prelungite. Scopul lucrării era de a vorbi „despre înșămînța refrenului cunoscut de’n colindele noastre, și repețit în mai multe versiuni după fiecare șir, adecă despre: „o Lere Doamne!” precum și despre timpul ivelei colindelor la Romîni și despre înșămînța lor”. Autorul notează câteva versiuni: *Hai Lerom Doamne!; Hai lerum Doamne!; Leru-mi domn!; Leru-mi domn Doamne!; Hai Leru-mi!; Hai Leru-mi Doamne!; Lin, Lin, Leru-i Domnul!; Velerum și Veler Doamne!; Leru-mi și Domn din ceruri!; O Leru-mi și flori de măr! etc.*

Autorul își pune întrebarea: „Ce să însemne acest refren de „O Lere Doamne!”? Sunt expuse mai multe presupuneri, incursiuni istorice asupra acestui „personaj” susținute de mai mulți filologi și istorici români, pe care el îi combate cu argumente din datinile și folclorul românesc. Așa de exemplu, scrie autorul „renumitul și nemuritoriul Șincaiu ni spune în cronica sa la anul 275 următoarele: „Bine au lucrat, sau rău împăratul Aurelian, cînd au luat legioanele și o parte a coloniei de’n Dacia cea veche și le-au așezat în cea nouă, ... nu am de a zice; ci aceasta o însemn, că Romîni cei de-a stînga Dunării, mai vîrtos cei de’n Ardeal, pînă astăzi pomenesc pre împăratul Aurelian, cîntînd cu jale: Hai Lerom Doamne, adecă: Hai Aureliane Doamne! cînd colindă la Crăciun” (p. 26). Așa dară Șincaiu socotia, că acel refren ar închipui pre împăratul Aurelian (270-276), și Romîni, colindînd

la Crăciun și repetind acel refren, s-ar tîngui, că au fost lăsați fără scutire, fără apărare în mîna popoarelor vărvare, ce începură a încurge în Dacia.

Strălucitul Petru Maior în cartea sa despre începutul Romînilor zice la pag. 25-26: „Acest strălucit împărat și bărbat ostașu, Aurelian, născut în Dacia, și de Eutropiu cu marele Alesandru, și cu Iuliu Cesare asemănat, nici astăzi nu e zăuitat la Romîni, carii în cîntecele sale, ce se zic colinde, îl numesc Ler, și Oilerum Domn... măcar că foarte cu tărie au învins pre Goți, totuși ... s’au desnădîjduit a se mai ține Dacia lîngă împărăția Romanilor, și o lăsă. (...)

După acești doi bărbați vorbește Georgiu Săulescul în foaia de’n Brășov pe’ntro minte etc. de’n 1848, Nr. 3 despre pomenitul refren. El zice: „Oler sau Aurel Doamne închipuesce pre împăratul Aurelian, car’Veler și Velerum Doamne pre împăratul Valeriu”. Despre colinde îndeobsce zice d. Săulescul, că în ele s’au păstrat orația și cultul misterelor mitriace, simbolul anului solariu, ce de bună samă s-au cîntat de Romani oare cînd chiar și în Roma pe la ferestrele senatorilor și ale patricilor, la carile s’au adus mai apoi și de’n legenda născerii mîntuitorului. (...)

În urma acestora vine apoi d. At. M. Marinescul și zice în „Colindele” sale la pag. VII-VIII: Esclamațiunea de’n colind „Leru-mi”, etc. arată ca cu degetul numele Aureliu. Aureliu însă au fost doi inși. Aureliu Tit Antonin Piul a domnit dela 138-161; care Aureliu Marc Antonin Filosoful dela 161-180 d. Cr. și ca împărați romani și pe pămîntul Daciei, unde sîntem astăzi noi toți Romîni. (p.27)

În „Revista romîna» de’n 1863 broșura de’n Juniu, Iuliu și August la pag. 397 zice d. I. Misail între altele, referindu-se la Șincaiu: „De altmîntrelea, Aurelian fu un împărat bun și iubit de Romîni; deși, pentru un momînt, el periclită scaria Romîniei, poporul nostru îl pomenesce și asta-zi cîntînd cu jale, la colindele Craciunului: Hai, Lerum Doamne! adecă: Hai, Aureliane Doamne!”. Acestea sînt socotițele, ce mi-s cunoscute pînă acuma, despre înșămnița refrenului: O Lere Doamne! ș. c. i.

Ele convin între olaltă, presupunînd, că, „O Lere Doamne” ar închipui pre un împărat roman de’n suta a doava sau a treia, se diferesc însă în privința persoanei împăratului. Pecînd Șincaiu, Petru Maior, Săulescul și Misail susțin, ca prin Ler, sau Lerum s’ar înțelege împăratul Aurelian, carele a retras de’n Dacia Trăiană legiunile romane, ce o aparau în contra năvălirilor vărvare, și că acest refren ar răspica numai o jale pentru scutirea percută, pomenind numele acestui împărat: pe atunci pretinde d. Mariencescul, ca prin „O Lere, sau Lerum Doamne” nu ar trebui să

se înțelege Aurelian, ci unul de'n Aurelii, și anume Aureliu Marc Antonin Filosoful, aducînd înainte de cause buna stare a genului omenesc de'n acest răstimp" și ca „Leru-mi arată suvenirea măreață a numelui lor, ce nu poate fi alta, decît un suspin, cîntare după Aurelii". (...)

Aceste presupuneri sunt combătute de Sbiera cu argumente convingătoare, legate de tradițiile creștine ale românilor. El scrie:

„Însă după părerea mea eu țin de rătăcite amîndoaua socotințele acestea, și anume în privința însemnîței refrenului de tot rătăcite, ear în privința restimpului ivirii colindelor numai în parte. Pentru combaterea socotințelor contrarie și întru sprijinirea părerii mele, ce o voi desfășură-o mal târziu, mă razim pe următoarele.

Colindele, propriu zise, se cîntă numai sara în ajunul Craciunului și sara în ziua de Craciun, repețindu-se la unele de'n ele refrenul de „O Lere Doamne”, sau „Lerum Doamne”. Prin ele astăzi se sărbează nascerea mîntuitorului, se grătulează căsenilor și în urmă se cere un dar pentru colindători. La noi colindele formează un cult, așa zicînd. Prin refrenul lor dară de „O Lere Doamne” nu poate fi înțeles neci decum Aurelian, pentru că el a pricinuit Romînilor dăcieni mai mult rău, decît bine prin retragerea legiunilor romane și lăsarea Daciei în prada Goților, și-apoi pe'ntru ast feliu de fapte anevoe se poate crede, că un popor întreg să fi venerat numele părăsitorului său întru atîta, încît l'ar fi trecut în refrenul cîntecelor relegioase dela o sărbătoare atît de însemnată pentru omenime, precum este Craciunul! Ba nu numai cu anevoe este de crezut una ca aceasta, ci chiar preste puțință, pentru că se poate presupune mai cu securătate, că numele împăraților romani neci nu eră prea cunoscut la poporul de rînd, una, pe'ntru scurtimea timpului domnirii lor, și alta, pe'ntru că pe lîngă împăratul roman se mai aflau și consuli și un senat, carii împreună dirigeau și administrau statul. Și-apoi chiar în ziua de astă-zi, unde popoarele sînt mai luminate, puțini săteni vei găsi, carii să cunoască numele împăratului lor, deși li se citește necurmat la sînta liturgie, cu atîta dară mai mult în timpurile acelea, unde lipsia acest obicei dela liturgie. Pe lîngă acestea și retragerea legiunilor romane de'n Dacia n'a fost pe'ntru Romîni o faptă, menită de a produce un sgomot și turburare mare între dînșii, încît numele împăratului Aurelian să se fi întipărit așa de tare în inima lor, pentru că Dacia eră acuma cuprinsă și strebătută de Goți încă de sub Galien împăratul (260-268); prin urmare și legiunile, ce se aflau în Dacia, nu mai erau în stare de a da Romînilor scutirea și apararea trebuincioase”.

„Așa dară, continuă Sbiera, eu socot, că mai mult asemănarea refrenului de „O Lere sau Lerum Doamne” cu numele Aurelian

sau Aureliu a fost, carea a sedus judecata acestor învățați, de au presupus, că Aurelian sau Aureliu s'ar înțelege prin acest refren, car' neci decît meritele sau însemnătatea lor pentru Romîni, căci acestea n'ar fi fost în stare neci de a produce, neci de a susține colindele la poporul nostru.

Spre a introduce într'un popor întreg o datină așa de universală și de regulată, precum este colindarea, carea să se petreacă într'acela-și chip, într'același timp, într'acela-și înțeles la toți mădularii poporului, și carea se face un cult așa zicînd, trebuie credințe, și încă credințe tari relegioase, carile să fie cultivate timp îndelungat sub aceea-și conducere, ca prinzînd rădăcini puternice, să poată resista mai apoi la împregiurările și schimbările timpurilor; trebuie credințe relegioase și morale, prifăcute în carnea și sîngele, în ființa poporului, căci numai acestea credințe sînt în stare de a se susține și de a resista chiar și atuncia, cînd credințele înse-și se schimbă și apoi, neavînd altă foarmă nouă de manifestare, primesc în urma pre aceea a credințelor de mai înainte. Numele lui Aurelian sau al Antoninilor n'au putut neci produce ast feliu de credință viă relegioase, morale, ast feliu de puternică și tinăcitate în colindele romîne, și neci n'ar fi fost în stare să susții colindele la introducerea creștinismului între Romîni. Aceea, ce a introdus la Romîni și a susținut datina colindării și refrenul de'ntr'însele sub toate schimbările și fortunile timpurilor vitrige, a fost curat numai credința cea vechiă și puternică a Romînilor în Lari. Această credință, prifăcută în sîgele și oasele lor, străbătea toată vieța Romînilor, politică și privată. Cultul Larilor eră la Romîni foarte întins și plăcut; el esistă la dînșii chiar de'n timpurile cele mai vechi ale esistenței lor cunoscute. Larii sau Larul casei se pomenesce dară prin refrenul colindelor dela Craciun.

Să vedem acuma, cine au fost Larii romani și ce cult au avut ei, ca mai apoi să ne putem convinge pe deplin, că numai Larii, ear'neci decum Aurelian sau Aureliu se pomenesce prin refrenul colindelor noastre.

Lar este un cuvînt de origine etrusciacă și să fi însemnat domn sau rege. Lar se numiă mai ales domnul casei, părintele familiei întregi. Etruscii credeau în nemurirea sufletelor, închipuindu-și, că spiretele celor morți rămîn în case și după moarte, mai cu samă ale acelor părinți, carii în decursul vieței lor au petrecut acolo în virtute și amoare. Domnind în case și după moartea unui bun părinte de familie spiretul lui de ordine și de amoare, urmările cele fericitoare de'n purtarea lui de grijă, se născu de aicia la vechii locuitori ai Italiei ideea, că spiretul unui bun și meritat tată

de familie și după moartea lui ar fi păzind, scutind și binecuvîntînd casa; și așa s'a născut cultul Larilor prin venerarea după moarte a părintelui de familie.

Larii erau dară după mărturiile scriitorilor vechi de'ntru început curat numai nisce suflete înzeite de omeni. Etruscii ziceau, că după moarte spiretul devine Lemur. Dacă acest Lemur eră bun pentru urmașii săi, și dacă petreceă cu pace în casă, ferindu-o de toate relele și neajunsurile, se numia atunci Lar familiar. (...)

La Romîni începură mai tîrziu, mai cu samă pela patrici, a se număra printre Lari persoane vii sau moarte, ba chiar mitice. Și mîntuitorul lumii, Domnul nostru Isus Cristos încă a fost venerat ca Lar familiar de un împărat, de împăratul Alesandru Sever. Sărbătoarea Larilor cea de toamnă pica în ziua de 23 Decemvre. pe timpul cîmd s-a născut mîntuitorul lumii. Oare nu este la îndemîină ideea, că preuții creștini, precum la altele, așa și aicea, s-au folosit în credința Romanilor în Lari și de sărbătoarea lor, spre a introduce creștinismul la Romîni? Ei au propus poporului, ca Domnul nostru Isus Cristos, încă este un Lar, și încă Larul cel mai mare, cel mai bun și mai binefăcătoriu pe'ntru omenime, carele s-a născut chiar pe timpul sărbătorii acesteia și că poporul să-l primească numai pe dînsul de Lar, și această sărbătoare să'o serbeze curat numai în onoarea lui, în onoarea acestui Lar nou, al Larului lumii, în onoarea mîntuitorului Cristos. Și poporului-a plăcut această idee și credință, pe'ntru că nu-i era străină, și a primit'o: ear preuții și învățătorii creștini s'au nevoit ca să strecoareîntîmplări din vieațalui Cristos într'acele cîntece pe carile venerau Romîinii mai înnainte pre Larii săi proprii, și așa colindele de mai nainte ale Romînilor păgîni s-au prifăcut în colinde pe'ntru Romîinii creștini. De aicia și refrenul de'n colinde o Leru-mi și domn de'n ceruri..."

Sbiera subliniază faptul că există o legătură între aceste colinde și istoria poporului, ele fiind o dovadă în plus a originii romane a manifestărilor lui creștine. Am redat fragmentele mai importante din studiul lui Sbiera pentru a oferi cititorilor posibilitatea de a aprecia stilul autorului și limbajul vremii, puterea de convingere a argumentelor sale.

În „Foaea Soțietății...” pe care o conduce un loc aparte îl ocupă cercetările și textele folclorice.

În încheiere îmi doresc pe viitor să răsfoiesc mai atent revista și să analizez publicațiile, clasificându-le pe tematici, ele reflectând problemele vieții culturale și spirituale ale românilor din acea perioadă. Deocamdată am ajuns la concluzia că ele, în multe cazuri, coincid cu aspirațiile noastre de astăzi. Alte vremuri, aceleași probleme.

FRAGMENTE DIN LUCRĂRILE LUI ION GHEORGHE SBIERA

*Foaea Societății pentru literatura și cultura romînae în
Bucovina. N. 8. Cernăuți în August 1865. Anul I.*

În cauza unificării ortografiilor romîne (Urmare)

Fonetiștii de'n contră pun de principiu întru învățarea, rostirea și scrierea limbei (vezi în precuvîntare la gramatica romîna a d. A. Pumnul, netipăritie încă). vorbesce și scrie fie care cuvînt, cum se rostesc el universal de către Romîni, așa ca să fie cît se poate de regulat, hotărît în răspicăciunea referințelor, scurt, ușor de rostii și de scris, bine sunătoriu și plăcut la vedere. Ei argumentează în modul următoriu: „Ca să-și cunoasce omul limba bine, să o vorbească și să o scriu bine și cu ușurătate, trebuie să aibă un principiu său îndreptariu mai înnalț, după carele să poată de judeca bine, cu cunoscînțe ori ce cuvînt și ori ce foarmă de cuvînt. Acest îndreptariu se poate scoate numai de'n firea limbei, pe'ntru că el are să înfățișeze firea și ființa ei. – Limba este produsul minții întregi năciuni, nu numai a oare cîtor-va de'n fiii ei. De aceea limba trebuie vorbită și scrisă dupa rostînța universală. Dacă se rostesc unele cuvinte în unele ținuturi într'un chip și în altele într'altul, atunci hotaresce acea rostintă, care o recunosc învățații de mai bună, mai regulată, mai potrivită cu firea limbei. Deci fiind că limba este produsul întregi năciuni, de aceea trebuie păzite datina cea univărsală a vorbirii cu cea mai mare scumpătate, pe'ntru că cine nu o prădesce, își batjocuresce năciunea și-și rîde de dînsa”.

„Prin limbă se ivesc însă-și lucrășivitatea minții. Dar' lucrarea minții se poate ușor și neîmpiedecate numai atunci, dacă se face după o regulă strînsă, anumită. De aceea cere mintea, ca limba să fie regulare cît se poate, atît în cuvinte, cît și în foarme. Aceasta este ființa logică a limbei”.

„Mintea voesce să-și răsprice ideile sale cît se poate mai ușor și mai iute, ca așa să câștige timp, să înfățișeze mai multe. De o rosti cu doae, trei sau patru etc. Aceasta este ființa metafisică a carele zice: entia non sunt multiplicanda sine necesitate.

Mintea voesce să cunoasce lucrurile, adecă: să afle într'însele semne, prin carile să le pote deosebi de altele. Tot aceasta o cere mintea și în privința cuvintelor. De aceea un cuvînt, carele prin foarma sa răspică și învederează de o dată mai multe referințe (gen, număr) de idee, este mai puternic, decît cel ce înfățișeze referințe mai puține”.

Etimologiștii pun mare cumpănă asupra acelor diversități muce de rosticiune, ce se află în gura poporului la unele cuvinte, și zic: că, dacă am scrie cu toții după limba statului sau a ținutului, atunci ar fi o confuziune ca la turnul Babilonului, și limba română s'ar desface într'atâtea dialecte, câte sate sunt sau ținuturi. Însă ca să scriem cu toții în ast feliu, aceasta nu o zic neci fonetistii.

Ei încă recunosc oare care diversitate în rosticiunea unor cuvinte românesci după ținuturi; însă această diversitate de rosticiune la unele cuvinte de'n gura poporului este foarte neînsemnată, dacă se privesce ca față în față cu totalitatea rosticiuniic cuvintelor, la carea convine întreg poporul român.

...Eată deci o mărturie nouă măreață, că Bucovina este o țară adevărat românească, că locuitorii ei sînt adevărații strănepoți ai Romei celei mari!

Zădarnice sînt așa dar stăruințele acelora, carii vreu poate să desnaționă lisedze țara; zădarnice bîrfele unora și ale altora, că elemîntul român în patria noastră n'ar avé cea dîntîiu și cea mai mare îndreptățire; zădarnice ostenelele acelora, ce nu înțeleg, că geniul unui popor cu o lungă istorie se poate sugruma numai prin singura sa vina, prin o apatie neertată a fiilor săi - sinucidere proprie, de care să ne ferească Dumnăzeu!

Eată acel documînt, eată acele cuvînte, rostite în chipul cel mai solemn: printr'o diplomă imperială.

„Noi Francisc Iosif Întîiu, din mila lui Dumnăzeu împăratul Austriei, regele Ungariei și al Boemiei, regele Lombardiei și al Veneției, al Dalmației, Croației, Slavoniei, Galiției, Lodomeriei și al Iliriei, archiducele Austriei, marele duce al Cracoviei, ducele Loteringiei, Salisburgului, Stiriei, Carintiei, Carnioliei și al Bucovinei, marele principe al Ardealului, marchionul Moraviei, comitele principesc al Habsburgului și al Tirolului, marele voivod al Sîrbiei ș. c. l. ș. c. l. am înțeles cu plăcere, că dieta credinciosului nostru ducat al Bucovinei a înnoit pre umilita sa rugare, subșternută din partea comisiunii de încredere încă dela anul 1849 pe'ntru încuviințarea unui însămn propriu de țară.

Ca parte din Dacia vechie, țara aceasta sub guvernul domnilor Moldovei se adnumără la așa numita „țara de sus”, mai târziu se înseamnă cu numile Arboroasa, Plonina și pe urma Bucovina dupa făgetul dîntre Cernăuți și Vijniți. Pe cînd înainte de Stefan cel mare o mică parte a țării de dincolo de Prut se țineă de Galiția, ear o samă din munții ei de Ardeal, marginile Moldovei, prin urmare și ale Bucovinei, prin învingerile eluptate de principele numit în contra Polonilor și a Ungurilor se dețermuriră prin hotare proprie, și adecă cătră apus și mează noapte cu Nistrul, pâriele Serafinesci, Colăcinul și riul Ceremușu, apoi de cătră meaza-zi cu isoarele

acestui din urmă, ale Sucevei, ale Bistriței și ale Troțușului pînă în Milcov. Țara aceasta, locuită la început de Daci, apoi împoporată de coloniile lui Traian, pe timpul năvălirii popoarelor fu cercetată de Goți, Gepizi, Huni, Avari, Unguri, Tătari și alte seminții, cari lăsară după sine numai urme da grozăvii și pustiiri. În atari împregiurări grele, ce ținură mai la o mie de ani, poporul pămîntean fu oprit în calea sa cătră trepte mai înalte de cultură și trebuî se fiă mulțemit a-și scuti vieața, datinele și limba, fugind în întunerecul pădurilor, după ce cu armele „n mîină nu mai putu lupta în contra bārbarilor nāvālitōri.

Numai după ce, în urma împreunării într'un stat a singuritelor ținuturi foste, de-abiă legate prin Principele Dragoșu, puterea poporāciunii prin apārarea de popoarele vecine crescuse în cît-va, ajunse statul acesta sub eroul Ștefan cel Mare faima mārēață prin învingerile lui cele strălucite asupra neamicilor crestinātāții și ai civilisāciunii, de cari vorbesc pînă'n ziua de astā-zi numeroasele biserici și mānastiri: Putna, Volovāțu, Rādāuții, Suceava, Solca, Moldovita, Sucevița, Dragomirna, Prisaca, și mai multe altele.

Din momîntul acela, în care Bucovina prin trātutul din 7. Maiū 1775 fu unită cu coroana Noastră, începū a rāspirā țara sub bine-cuvîntārile unui regim blînd de dușmāniile, ce o turburaserā pîn'atunci necurmat, și a se bucura de o treaptă de cultură mai înnaltă. Se clādīrā drumuri, ce „nlesnīrā comerțul; agricultura și industria luara sbor, în toate părțile se „nființārā scoale și așā se puse temeliea unui viitorū mai bun, spre care cautā Bucovina cu încredere veselā.

După ce se unī țara cu sceptrul Nostru, se puse mai întiū sub administrāciunea militară; apoi la anul 1788 se unī cu Galiția; 1790 fu prochiemată de provincā autonomā, cu tribunale locale proprie; 1804 se provāzū și cu un „Forum nobilium;” 1807 ear se făcū un cerc al Galiției și remase în cālitate aceasta subordonatā guvernului galițian pînă la anul 1848.

Resultînd însă din esperiința cāsrigatā, că diferința limbei, a datinelor și a obiceiurilor nu produc dorința de contopire cu Galiția, de aceea la anul 1848, Ne-am îndurat a rădicā Bucovina la rang de ducat și i-am dāruiit autonomia administrativā, care, după ce cercarea făcutā la 1860, de a o unī cu Galiția, nu reușise, curînd dup' aceea se restāverī cu stātornicia prin legea fundamîntala de stat din 26. Faur 1861; această restituire a autonomiei credinciosului Nostru ducat al Bucovinei, prin care i se dedū representāciunea de țarā și se chiāmā a luā parte la senatul imperial, o am garantat'o și prin împārāteasca Noastră resoluțiune din 26. August 1861, prin care Ne-am aflat îndemnați a-i dārui un însemn propriu al țării.

Concedem în deosebiu, ca reprezentăciunea țării a credinciosului Nostru ducat al Bucovinei și organele ei să se servească de acest înșămn ducal lucrat cu colorile artificiale și descris în cele următoare. Pe scut împărțit de-alungul în albastru și roșiù, pus cu fața înainte un cap năatural de bour și comitat de trei stele în triungiù vertical. Scutul îl încungiură o mîntă roșiă tivită cu franze de aur, căptușită cu ermelin și redicată cu ciucuri de aur preste colțurile scutului, și de-asupra mîntalei o pălărie ducală de aur, ornată cu pietre scumpe și jumătate umplută cu roșiù.

Pe'ntru mai multă ,ntărire a tuturor acestora am subsemnat diploma de fața cu numele Nostru împăerătesc cu mîna propriă și am decretat a se atîrnă sigilul Măiestății Noastre împăerătesci.

Data și edată prin iubitul și credinciosul Nostru Antoniù cavaler de Șmerling, mare cruceriù al ordinului Nostru împăerătesc austriac Leopoldin și al mare-ducatului Baden pe'ntru credință, consiliariul Nostru întim actual și ministrul de stat, doctor în drepturi ș. c. 1. în cetatea Noastră împerială și reședințiala Vieana în ziua a noua a lui Decemvre, anul după nascerea lui Cristos o mie opt sute seșe-zeci și doi, al împერიелor Noastre al cincisprezecelea.

Francisc Iosif m. p.

Ministru de stat Antoniù cavaler de Smerling m. p.

La p. n. demîndare propriă a Măiestății Sale c. r. apostolice Carol cavaler de Reich m. p. consilieriu ministerial”.

Voiu la fine a aminti și despre cercetările cele mai noaue, făcute în privința capului de bour, carele se afla acú și în marca țării noastre, și prin cari cercetări s'aù delăturat toate legendele și tradițiunile esistinde pîn' acum despre dînsul. După acestea adevă s'a primit capul de bour în marca Moldovei dupa cetatea, ce a zidit'o împăratul Traian în Dacia vechie lîngă Dunere, mai jios de Galați și a chiebat'o „caput bovis”.

De Oreste Rennei.

Mișcări culturale și literare României din stînga Dunării restimpul de la 1504-1714

*(Frîntură din cursul manuscris asupra istoriei limbii și
literaturii romînești)*

de dr. I. G. Sbiera, profesor universitar

БИБЛИОТЕКА 176 N 1920

Архив Госуд.

СЕРНАУТ.

1897

Spre știință

Cînd am început a prelege asupra istoriei limbii și literaturii romînești, mai întîiu la gimnasiul superior din Cernăuț dela 1861-1871 și apoi din 1875 înapoi la universitatea de acolo, nu exista manuale pentru acest obiect de învățatură. Am fost deci necesitat să'mi croiesc însu'mi un sistem propriu. Acest sistem l-am păstrat pînă astăzi, dar' conținutul lui a fost neconținut modificat după cunoștințele ce 'mi le adunam și după progresele ce se făceau în această ramură de învățatură. Toată istoria limbii și literaturii romînești, dela urzirea poporului român înapoi, am împărțit'o în mai multe răsămuri pe temeiul unor evenimente cari tot schimbau întru cîtva cursul dezvoltării. La fiecare răsăm am vorbit mai întîiu despre mișcările politice soțiale, apoi despre cele bisericesti, mai departe despre cele culturale, și în fine despre cele literare. Deci scrierea de față se presîntă ca o frîntură nu numai dintr'un sistem întreg, dar chiar și dintr'un răsăm anumit din el, din cel mărginit între anul 1504 și 1714. Se înțelege de sine că această scriere ar face altă impresiune, dacă ar fi fost publicată dimpreună cu celelalte părți contemporane și anterioare. La stăruința și îndemnarea onora din foști miei auzitori universitari m'am decis să public deocamdată atîta. Aș fi prea fericit dacă, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sucursul oamenilor buni, m'aș vedea în plăcuta pozițiune să public et rămășița! Pînă atunci, pleacă, dragă scriere, de'ți ocupă și tu printre semenele tale locul ce vor binevoi să 'ți'l acoarde!

Amabili cititori sînt rugăți să binevoiască a corege cu blîndează erorile de tipariu scăpate din vedere, dintre cari unele mai remarcabile sînt notate la urmă.

Cernăuț, 21. Optomvre 1897.

A. Mișcări culturale dela 1504-1714.

§ 1. Institutele de cultură.

Despre institutele de cultură intelectuală literară din răstimpul acesta, despre felul și organismul lor, despre științele ce se predară în ele și în ce estensiune, sîntem pînă acum puțin înformați. Esistența lor însă nu poate fi trasă la îndoială, nici numărul lor nu putea fi mic, dacă băgăm în samă trebuința cea mare și simțită ce o avea statul și biserica de oameni dacă nu învățați, apoi cel puțin cărțurari. Chiar producțiunile literare cunoscute din răstimpul acesta încă presupun institute de învățatură pentru autorii lor.

Institutele de învățatură din răstimpul acesta seamănă să se fi aflat mai ales pe la mănăstiri și pe la așa numitele biserici domnești de prin orașe și tîrguri, fiindcă numai preutul, cîntărețul bisericii și călugării erau pe aceste timpuri bărbații carii se ocupau cu predarea învățaturii de carte, de unde vine că pînă în ziua de astazi cuvîntul dascăl sau învățătorii este sinonim cu cîntăreț la biserică, iar călugării carii se ocupau cu școala sau cu copiatul cărților se numiau ziditori de litere (slovastroiteli) sau cărțurari (knigocitim) după cum se vede din doauă urice, unul din Tirgoviște din 29 Septemvre 1512 și altul din Bistrița din 7049 (-1541)¹. Cumcă pe la mănăstiri se învătă carte, se vede între altele și de acolo, că Vasiliu Lupul (1634-1653) poronci ca prin toate mănăstirile cele mari să fie primiți călugări greci, carii să învețe pre fiii boierilor literatura și stiinta grecească².

Din scrierile și documintele contimpurene ce le cunoaștem pînă acum, știm numai puține localități anumea unde se aflau școale de vre-o însemnătate oarecare. Cel mai vechiu loc este localitatea Rădășeni în Moldova, astăzi numai un simplu sat. În școala de aici, ni spun niște urice și tradițiunea, că a învățat Ștefan Tomșa, carele, din copil sărac, numai prin talentele sale și prin învățatura și activitatea sa, a ajuns să fie chiar Domn în Moldova. Numele de Ștefan Tomșa l-au avut doi domnitori, tatăl carele a domnit scurt timp, din Noemvre 1563 cam pînă în Februarie sau Mart 1564, și fiul, carele a domnit în doauă rînduri, dela 1611-1616, și dela 1622-1623. Care dintre aceștia a învățat în Rădășeni, este greu de precizat. Or cum s'ar adeveri lucrurile în privința aceasta, atîta remîne sigur, că școala există acum pe la mijlocul secolului al 16³.

1. Hăjdău: Archiva ist t. I. p. 2. pg. 143 și t. I. p. 1. pg. 27.
2. Cantemir D.: Descriptio Moldaviae, București, 1872, pg. 153-154. 3. Codrescu T.: Uricariul, t. 5. Pg. 261; Foaiea pentru minte etc. Brașov 1846, Nr. 21; Almanahul Căilindariului din Iași pe anul 1850, articolul: Ștefan Tomșa. – Misail G.: Învețatura la

Romîni în Revista Romîna, București, 1863, pg. 410; Xenopol și Erbiceanu: Sărbarea școlară dela Iași, Iași, 1885, pg. 95; Xenopol A. D.: Istoria Romînilor. t. 3. Iași, 1896, pg. 491-493.

Tot din secolul al 16-le mai cunoaștem și târgul Cotnariu din Moldova ca localitate cu școală. Aice a esistat o școala fundată de Vasiliu Iracliu Despotul (1561-1563). Aceasta avea o bibliotecă; ea erà pusă sub conducerea protestantului Ion Sommer; aice erau așezați profesori erudiți; chiar ginerele lul Melanchton, Gaspar Peucer, și profesorul de matematică din Cracovia, Ioachim Reticul, fură chemați ca să illustreze această școală, dar aceștia nu se presintară. Copiii săraci se țineau aice pe spelele statului. Școala avea drept scop de a întretine și a lăți spiretul reformațiunii din biserica apuseană atît printre Sașii din Cotnariu cît și printre Romîni din Moldova, și erà menită să devină un focariu de umanism și de liberă cugetare în resăritul Europei, dar s'a desfacut deodată cu caderea fundatoriului ei din domnie și cu omorîrea lui, căci Romîni moldoveni vedeau în ea un atac îndreptat încontra religiumii lor și a datinilor țării.

Tot din secolul al 16-le mai cunoaștem și Bucureștii ca loc de școală, dar școala de aice n'a avut nici o însemnătate deosebită, n'a fost de feliu de celei din Cotnariu, ci ordinară, slavoană romînească. Esistența ei o ateastă niște scriitori de urice domnești în uricele scrise de dînșii. Asă găsim într'un uric din 12 April 1563 dela Petru Șchiopul (1559-1567) din tara Romînească însemnarea: „Și eu Micul care am scris și am învățat în scaunul orașului București”, iar' în alt uric din 22 Iunia 1581 dela Mihnea II (1577-1588) notița: „Și am scris eu Tiurus cel Mic, care am învățat în scaunul București”². Școala aceasta, dupăce s'au asezat profesori greci la ea, s'a desvoltat cu timpul, mai ales în zilele lui Șerban Cantacuzinul (1679-1688) și ale lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714) în școală înaltă, într'un feliu de academie³.

În Tîrgoviște încă a esistat o școală slavoană romînească de cînd însă, nu se știe; esistența ei însă este certificată pe la anul 1643 într'un raport de visitare canonică, făcută în anul 1643 de Petrus Deodotus cătră Congregațiunea de propagandă fide în Roma. Într'acest raport se exprimă dorința de a așeză un profesor de limba latină la școala „Ciriliană”, adecă slavoana-romînească din Tîrgoviște.

„S: la sacra Congregatione vorebbe fare un Maestro della scuola in Targoviscte, questo sarebbe il maggior frutto che si puol fare in quelle parte, perchè li Valacchi, che vogliono studiare latino, vanno in Transilvania fra li heretici, et poi sono inimicissimi alla chiesa Romana; et se fusse una scholla della lingua latina et della Cyrilliana in un loco solo, non haverebbono l'occasione di andare a studiare fra li heretici in Transilvania”⁴.

Cea mai însemnată școală din răstimpul acesta a fost cea din Iași. Ea a fost întemeiată de Vasiliu Lupul pe la anul 1641 sau 1642, iar' nu pe la 1644 sau 1648 precum pretind unii⁵, căci în anul 1643 exista acum, precum se vede din raportul din anul 1643 al parintelui Petrus Deodotus, amintit mai sus, raport în carele se exprimă dorința ca Congregațiunea de propagandă fide să înființeze în mănăstirea franciscană din Bacău o școală de limba latină și de ciriliană, adeca slavoana-românească, precum înființase Vasiliu Lupul în mănăstirea sa din Iași

1. Niculaiu Costin în *Letopisețele Moldovei*, Iași, 1852, t. I. Apendice pg. 67; Șincaiu G.: *Cronica Romînilor* sub anul 1563; *Liter. în Ungaria*, Buda, 1808, pg. 182; Wolf Andreas: *Beschreibung des Fürstenthums Moldan.* 2. Th. Hermannstadt, 1805. pg. 90; - Xenopol A. D.: *Istoria Romînilor*. t.3. Iași, 1890, pg. 74-78 și 84. 2. Mishil G.: *Invățătura la Romîni*, în *Revista Romîna*, București, 1863, pg. 412. 3. Xenopol și Erbiceanu: *Sărbarea școlară din Iași*, 1885, pg. 54-58; Erbiceanu C.: *Cronicarii Greci*, București, 1888, pg. XIII-XIV. 4. *Acta Bulgariae ecclesiastica*, collegit. Fr. Eusebius Fermendziu. Zagrabiae, 1887 Pg. 141. Nr. 14. 5. Xenopol și Erbiceanu: *Sărbarea școlară din Iași*, 1885, pg. 54, 97.

„Et se questo vescovo (de Moldova) si farà un religioso di s. Francesco de' min. oss. potrà menar seco li religiosi et renovar quel monasterio di Bachovia, et con questo darebbe grandissimo gusto a prin cipe, parce questo lo ha mosso di levar li beni del monasterio. Et po trebbe fare una scolla in quel monasterio, tanto della lingua latina, quanto della Cyrilliana, comelia fatto il principe nel suo monasterio, et cosi con processo di tempo con In custodin ti Birgarin ét questa si potrebbe fare una provincia della detta regione, et la Bar Congregatione non haverebbe bisogno di mandare e spendere per i mis sionarii, come spende adesso¹. Dacă interpretăm bine cuvintele lui Petrus Deodotus, trebuie să zicem că școala lui Vasiliu Lupul eră dintru început numai slavonească-românească, în carea se învăță însă și latinește. De un profesor de limba lătinească, Paul Iosif Cozerski, adus din Varsovia, încă avem știre²; cei de limba bulgaro-slavoana erau aduși din Chiev prin mijlocirea mitropolitul Petru Movilă. Dar' acum pe la 1648 găsim la această școală și profesor de limba grecească și pentru științele grecești. Ba ce este mai mult, profesorii greci știură a'și dobîndi preponderanța la această școală așă, încît cel bulgaro-slavoni fură nevoit s'o părăsească; se mai aduseră alți subdomnitoriul Ștefan Gheorghie (1654-1658), dar'ca toate aceste efortări de a reînvia și susține slavonismul în școalele Romînilor

din îmbеле domniate naționale, grecismul se susținu pe deasupra și în fine remase învingătoriu, ocupînd locul slavonismului.

Scoala lui Vasiliu Lupul din Iași, mai mult decît cea din București, a fost organizată chiar din capul locului ca o școală mai înaltă, ca un feliu de Academie, în care se predau toate științele în graiul grecesc, pe lîngă ele încă și limba latinească, slavonă și cea romînească. Esistența școalei romînești ni-o afirmă contimporanul și martorul ocular Paul de Aleppo în descrierea călătoriei sale prin Moldova³.

În Transilvania au existat în restîmpul acesta școale în mai multe locuri, ca în Cluj, în Alba-Juliea, în Sighișoara, în Sibiu, în Brașov. etc.⁴. Dar' toate acestea nu erau nici romînești, nici pentru Romîni, ci ungreștii și săsești, și conduse în spiret curat bisericesc, dintru început, romano-catolic, apoi și protestantic: calvinesc, unitariu, luterănesc, etc. Romîinii se puteau folosi de ele numai întră cît se lepădau de legea lor strămoșască și adoptau vreuna din cele recunoscute de stat; altfelu ei erau lipsiți de orice cultură intelectuală. Bărbații statului se recrutaū din străini, sau din acei Romîni care se uniau bisericește și naționalicește cu el. Cît despre preuții bisericilor romînești, ei se mărginiaū la învețatura citirii, a scrierii și la deprinderea ritualului; altă trebuință nu o aveau, nici nu o simțiau. Școale anume pentru prepararea preuților vor fi fost aice doară numai pe la episcopii; altfelu, cine voiă să fie preut, înveța dela altul și apoi mergea la episcopie de'și areta știința sa...

1. Actu Bulg. eccl. 1. o. pg. 140, Nr. 12. 2. Xenopol și Erbiceanu: Sarbarea școlară 1. c. pg. 58. 3. Hăjdău: Archiva ist. t. 1. p. 2. pg. 67. § 9. 4. Schuler von Libloy Fr.: Kurzer Ueberblick der Literaturgeschichte Siebenbürgens, Hermannstadt, 1857, Pg. 8-22.

Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului, Dr. Ion G. Sbiera, profesor universitar în Cernăuți, membru al Academiei Române în București, membru fondatoriu și onorariu al mai multor societăți culturale etc. Cu nouă ilustrațiuni familiare (Scriere înmulțită prin tipariu ca manuscript) Cernăuți, Tipografia universală î.r. a. lui R. Eckhardt 1899

§4. Causele introducerii graiului românesc ca oficial în biserică și stat

În decursul restimpului acestuia și mână în mână cu lățirea culturii clasice și umanistice printre Români din îbele domniate naționale s'a deplinit un fenomen, carele singur a dat acestor organisme soțiale caracterul definitiv și timbrul lor curat național. Acest fenomen a fost introducerea graiului românesc ca graiul oficial în biserică și în stat.

Dacă îbele domniate românești puteau apare pînă acum în ochii multora ca un apendice la unele state slavice de pe împrejur, sau chiar ca înseși slavice, din cauza folosirii graiului bulgaroslavice ca graiu oficial în biserică și în stat, apoi de aci înnainte ele nu mai puteau fi ținute¹ ca atari, căci, scuturînd încetul cu încetul hainele străine de pe dînsele, ele se presîntau înnaintea oricui în caracterul său propriu, în naționalitatea sa genetică, care dintru început chiar nu era alta decît numai cea romînească.

Întroducerea graiului românesc ca oficial în biserică și în stat nu s'a esoperat nici în mod sgomotos și violent, nici în urma unor decretări solemne, precum au crezut unii, ci, precum vom vede mai la vale, tiptil, încetul cu încetul, în mod pacinic, fără de niciun sgomot. La facilitarea întroducerii lui însă au conlucrat mai multe cause.

Cea de întfiiu și mai eminentă cauză a fost curmarea și delăturarea înrîurînții și a propagandei slavice din biserică Romînilor. Aceasta s-a îndrumat prin aceea că s'au desfăcut legăturile ierahice cari uniau biserică Romînilor cu biserică slavice din Ohrida și din Haliciu.

Biserică Romînilor, curînd după întemeierea îmbelor domniate naționale și pentru aperarea și păstrarea nedependinții acestora, fu dechierată nedependentă și pusă în legături spiretuale numi cu biserică cea mare grecească din Constantiana. Prin aceasta s'a curmat orice amestec bulgaroslavice în biserică Romînilor li a trebuit să înceteze orice succurs și sprijin din partea străinilor pentru păstrarea graiului bulgaroslavice ca graiu oficial. Graiul bulgaroslavice remase acum numai pe sama puterii sale culturale destul de inferioare, nemaiavînd alt susțitoriu decît unul secular, deprinderile învechite și prejudețele încuibate. Dar și acestea nu

folosiră mult și pentru timp îndelungat, căci, nefiind nime care să le fi tot nutrit și învioșat, puterea lor tot slabi pînăce și ele înseși și se delăturară ca ceva netrebnic și nefolositoriu. Pînă întru atîta ajunse graiul bulgaroslavlic la Romîni cu timpul, încît nu eră priceput și vorbit nici măcar de aceia carii erau chieamați să se folosască de el în cele bisericești și în ale statului, cu toate că nu esistă nici o scoală, în care nu s'ar fi învețat, dar învățatura lui se făcea cu atît de puțină serioșitate de cătră Romîni, încît pe la finea seculului al 16-le și începutul celui de al 17-le rar unde se gasiau bărbați carii să fi fost în stare a compune măcar un uric bulgaroslovenește. Mitropolitul Varlaam, carele a trăit tocmai pe timpul acesta și a păstorit biserica Moldovei dela 1632 pînă la 1653, ni spune în precuvîntarea „Cărții sale romînești de învățatură”, tipărite în Iași în anul 1643, că pe atuncia eră mare lipsă de dascăli și de învățatură, și că nime nu înveța nici atîtă cît înveța mai înainte, iar mitropolitul Dosofteiu ni spune în precuvîntarea Psaltirii slovenești-romînești din Iași 1680 că pe timpul său și acea puțină sârbie ce o înveța de înțelegea, încă s'au părăsit în țari² Graiul bulgaroslavlic fú nu numai negrijit de cătră Romîni, dar el prinse a se corumpe în usul lor a deveni nesuferit, din care causă mulți nici nu'l mai întrebuiță, ci începură a se folosi de graful propriu național, pentru învățarea căruia nu trebuia să și bată capul, ci numai cu scrisul și cititul lui. Melchisedec, eruditul episcop al Romanului (1879-† 1892), carele a publicat un studiu interesant asupra cursului decăderii graiului bulgaroslavlic la Romîni și a întroducerii gradate a celui romînesc în locul lui. Împărtășind un uric scris slovenește în Iași în 5 Ianuariu 1635, zice în privința aceasta: Pentru ca un Romîn ce nu știe slavonește să și facă idee de corupțiunea limbii slavone din acest act, trebuie să și represînte pe școlari ce învață o limbă străină, pe carii, dupăce au învețat o cîtime de ziceri și au memorisat mai multe frase, profesorul îi silesce a compune ceva în acea limbă, de pe limba lor maternă.

1. Cipariu T. Analecte 7 pg. 229. 2. Appendice la Chronica Hușilor, București, 1869 1. c. pg. 60.

Se înțelege că junii compunători imitează formele limbii lor, nu nimeresc numerele, cazurile, genurile, nu știu regimurile verbelor și ale particulelor, etc. Așá de procopsit a fost logofetul slavon al lui Vasilie Vodă, carele a compus acest uric. El n'a învățat această limbă la dascăl; el și-a format'o singur după tipul celei romînești, prin citire de documente și alte scrisori slavone. Unde nu'i venia în minte cuvîntul slavon, el punea pe cel romîn, dîndu'i o fisionomie slavonă prin adausul de vreun final slavon, precum: ov, ve, etc.”

A doua cauză nu mai puțin puternică și ponderantă, care a conlucrat simultan la slăbirea și mai pe urmă la delăturarea slavonismului din biserica și statul Românilor, a fost reintroducerea graiului grecesc ca grafu cultural la Români.

Am văzut în răstimpurile precedente (vezi cursul manuscris de istoria limbii și literaturii românești) că, dimpreună cu încetarea preponderanței politice și bisericești a elementului grecesc din țările locuite de Români, dispăruse din cultura Românilor și graiul grecesc și că locul lui îl ocupase cel bulgaroslav, carele stăpîni apoi mai multe secole vieața intelectuală a Românilor. După fundarea și întărirea statului Țării Românești și al Moldovei, și după ce Turcii prinseră a cucerii una câte una țările peninsulei Balcanice, cu deosebire după ce el facuseră capet statului bulgaroslav în anul 1389 și mai ales după ce nimiciră și rămășița imperiului roman răsăritean și cuprinsă și capitala lui, Constantiniana, în Maiu 1453, începură a se refuși în îmbele domniate românești o multime de călugări bulgaroslavi și greci, carii se acioară aici ca călugări conventuali și apoi îndemnară pre domnitori și pre boieri ca să fundeze mănăstiri pe la locuri îndămînatice. Aceste mănăstiri se împoporară curînd. Deodată cu călugării greci căutară și familii grecești adăpost în statele Românilor. Aceste familii grecești se înmulțiră foarte tare, mai vîrtos decînd Mircea cel Bătrîn (1386-1418) și Bogdan cel Chior (1504-1517) intrară în legături politice cu Turcii, acum stăpînă preste toată peninsula Balcanică. Ele se așezară prin orașe și tîrguri și mai ales pe la curțile domnești și boierești. Aceste familii, precum și călugării greci, aduseră cu sine grafal grecesc ca grafa cultural și bisericesc, și'l băgară unii pe la mănăstirile unde se adăpostiră, lar' alți prin casele bolerești și domnești pe unde își găsiu subsistînța ca dascăl și ca grămățici, sau și în alt mod. Aceste familii grecești erau dintre cele mai alese și mai culte, și de aceea căutară în noaua sa patrie ca să se mănțină la un grad mai superior de cultură. La dobîndirea acestei culturi nu se folosiau de alt graiu decît numai de cel grecesc și de tesauerele literare depuse în el.

Vězînd Romîni că graiul grecesc li oferește mai multe mijloace de cultură și că este mai desvoltat, mai perfect și mai plăcut decît cel bulgaroslav, prinseră a se folosi și ei de el. Învățători erudiți și iscușiți se găsiu foarte mulți pîntre călugării greci din țară, din Constantiniană și de pe aiuria. În modul acesta graiul grecesc începu a se lăți pîntre Romîni din îmbele domniate românești ci graiul cultural și chiar bisericesc pe lîngă cel bulgaroslav. Cu cît mai mult se răspîndi graiul grecesc pîntre Romîni și se folosia de el ca graiu cultural și bisericesc, cu atîta mai tare se îngustă cercul de întrebuintare al graifului bulgaroslav. Prin aceasta

graiul bulgaroslavlic pierdea tot mai mult din nimbul ce îl avea și care îl făcea să fie privit ca ceva sacrosanct, ca ceva neatacabil. Aceasta făcu ca și prejudețele legate de el să si piardă tăria, să se tot împutineze și pe urmă să dispară de sine.

Această aplecare a tuturoră cătră graiul grecesc ca cătră un graiu eminent cultural și bisericesc puse tot din ce în ce mai mult în umbră graiul bulgaroslavlic și¹ făcu tot din ce în ce mai nebagat în samă și mai puțin învățat prin școale. Aceasta însă a fost totodată și lovitura lui de moarte.

A treia cauză și singura îndreptățită și întemeiată care a nimicit oficialitatea și culturalitatea graiului bulgaroslavlic la Romîni, a fost deșteptarea tot din ce în ce mai tare a simțului național și a demnității naționale pîntre el, lățirea și sborul ce acest simț¹ l-au făcut pîntre Romîni, atît pîntre cei din îmbele domniate naționale, *cît și pîntre cel de sub coroana ungară a sîntului Ștefan.*

Acu în răsîmpul precedent (1185-1504) se manifestase acest simț prin mai multe încercări literare în graiul românesc, și chiar prin gura unui domnitoriu. Primul rege al Romînilor și Bulgarilor de pe îmbele laturi ale Dunării de jos, Ioniță (1196-1207), mulțamește în anul 1202 papei Inocenția III că „i-a adus aminte de originea sîngelui și de patria din care se trage¹. În răsîmpul acesta însă conștiința despre necesitatea graiului românesc în biserica Romînilor se înviosă tot din ce în ce mai tare, găsinduși espresiunea îi presău postcuvîntările mai multor cărți. Așă ni spune diaconul Coresi în precuvîntarea Psaltirii sale din 1577 că el, dacă vezu, că mai toate limbile aū cuvîntul lui Dumnezeu în limba lor; și că Hristos zice: cine citește, să înțeleagă, și că Pavel apostolul încă zice: întru biserică mai virtos cinci cuvinte cu înțeles să grăesc ca și alții să învețe, decît un întunerec de vorbe neînțelese într'altă limbă”, a tradus Psaltirea romînește și a publicat'o „ca să fie de învățatură tuturor Romînilor”; lar' traducătorii testamentului vechiu, tipărit în Orăștiea în 1582, zic că și pre ei numai jelaniea scripturei sfente „și vederea că toatele limbile aū și înfluresc întru cuvintele slăvite a lui Dumnezeu, numai noi Romîinii pre limbă nu avem”, i-a îndemnat să se apuce de această mare muncă². Iară alții mărturisesc că pre dînsii simțul de datorință i-a împins la activitate literară, precum zice mitropolitul Moldovei, Varlaam, în „Cartea romînească de învățatură” tipărită în Iași în 1643, că el numai „ca datornic ce este lui Dumnezeu cu talantul ce-i aū dat” și numai, „ca să și poată plăti datoria” s'a apucat de a compus și tipărit această carte ca să fie de învățatură pentru toată seminția romînească³. mai alții iarăși își motivează lucrările cu aceea că preuții comit o mulțime de greșele la serviciul dumnezeesc din cauză că nu înțeleg cele ce se cuprind în cărțile bulgaroslavice bisericești, precum o

face popa Ion din Vinț în precuvântarea, „Molităvnicului” tipărit în Alba-Juliea în 1689, zicînd că „mulți dintre preoți, neînțelegînd tipicurile, rânduielele, foarte cu nedestoinicie” isprăvesc toate slujbele⁴.

1. Multas egimus gratias omnipotenti Deo, qui visitavit nos, servos suos indignos, secundum suam ineffabilem bonitatem, et respexit humilitatem nostram et reduxit nos ad memoriam sanguinis et patrie nostre, a qua descendimus. Hormuzaki Documente privitoare la ist. Rom. v. I pg. 2 Nr. II.

2. Cipariu T. Analecte, Blaj, 1858, pg. 81.

3. Ciparia T. Analecte pg. 204. 4. Cipariu T. Analecte, pg. 134

Alții iarăși aveau în vedere folosul moral ce cărțile lucrate de ei romînește ar aduce cititorilor, precum zice mitropolitul Țării Românești, Stefan (1649-1669), în precuventarea dela, „Îndreptarea legii” tipărită în Tîrgoviștea în 1652, că el a tipărit această carte „ca să fie de folosul tuturor de obște, ca o grădină plină de flori mirositoare ale raiului, sau ca un vistiariu de obște bisericii”¹. Și în fine, unii aduc ca motiv pentru traducerea cărților, că nu se mai găsesc preuți carii să priceapă bulgaroslovenește. Așa ni spune Mitropolitul Dosofteiu în precuvântarea la Psaltirea din Iași din 1680 că de aceea s’a „silit și a scos pe înțeles romînesc” cărți, fiindcă pe timpul său „și acea puținî sârbie ce o învăță de „nțelegea, încă s’a părăsit în țari”. Toate aceste mărturisiri vădesc intențiuni și scopuri bine definite, arată prin urmare că printre oamenii răstimpului acestuia au fost bărbați cu conștiință vie și limpede despre ceea ce aveau de urmărit, că a existat așadar o partidă progresistă, liberală, națională și culturală.

Această partidă eră încă foarte sficioasă și puțin întreprinzătoare la începutul răstimpului acestuia, dară curînd căpătă un impuls și un curaj neașteptat prin reformațiunea ce se făcuse în biserica apuseană și care se respîndise îndată pîntre aderenții acestei biserici de pe teritoriul Daciei Trăiane, de pîntre Romîni. Și tocmai această respîndire a ideilor reformatiste, a liberei cugetări pîntre Romîni se poate privi ca a patra cauză care a contribuit mult la delăturarea graiului bulgaroslavlic din bisericile și din statele Romînilor,

Ideile principale ale reformațiunii au fost libera cugetare, naționalizarea bisericii și vulgarizarea cărților biblice ca fiecarele să le poată citi pe înțeles și studiá după plac. Dintre confesionalii bisericii apusene de pîntre Romîni fură Sașii cei de întîiu carii îmbrățișară cu căldură ideile reformațiunii și le propagară cu mai puțin interes egoistic și cu mai mult zel și pricepere pentru ele. De la Sași se lăți curînd pîntre toți Romîni divisa însuflețitoare a sîntului apostol Paul, că „mai bine este a grăi în biserică cinci

cuvinte pe înțeles decît deci de mii în graiu strain⁴². Εὐχαριστῶ θεῷ, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν, ἄλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους γλῶσσων. Gratias ago Deo, quod omnibus vobis magis loquor linguis; sed in ecclesia malo quinque verba per mentem loqui, ut etiam alios instruam, quam decem millia in lingua. Acest curent a fost o apă puternecă pe moara acelora carii și pînă acum se încercaseră a vorbi poporului român pe înțeles și pe romînește, dară cu sfilală și neîncredere. Ei s'au pus din nou la muncă, dară acuma înmulțiți și cu mai mare încredere în triumful causei lor, și cu firma intențiune de a nu se lăsa de lucru pînă nu vor fi procurat bisericii romînești toate cărțile necesare sublimei ei misiuni.

La această noată desghiețare a puterilor amorțite, Romîinii iubitori de cultură națională aŭ căpătat un impuls binecuvîntat și un succurs puternec de la apostolii sași ai reformațiunii din Ardeal. Așă jupînul Hanaș Begner (Hans Beckner) din Brașov, într'un epilog la Tetravanghelul tipărit în Brașov în 1560-1561, cea dintîiu carte romînească păstrată dintre cele tipărite, ni spune că el a avut jelanie pentru sfintele cărți creștinești, tetroevanghel", și că a pus pre diaconul Coresi din Tîrgoviște și pre diaconul Tudor ca să le traducă ca „de învățatură să fie popilor romînești, să înțeleagă, să învețe Romîinii cine's creștini”³.

1. Cipariu T. Analecte, pg. 167. 2. Epistola I cătră Corinteni, cap. 14 v. 19. 3. Tetravanghelul diaconului Coresi, publicat de Dr. Gherasim Timaș și Const. Erbiceanu, București, 1889, pg. XI

Tot așa zice și „Hrăjilă Lcaci (Lukas Hirschel), județul de cetatea Brașovului și a tot ținutul Brăsci”, în precuvîntarea cărții „Evangelie cu învățatură”, tipărită în Brașov în 1580, că el „foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsî de mult jeluiă la această luminată carte”, drept aceea a căutat'o în multe părți pînăce a aflat'o și apoi cu sfatul mitropolitului, al preuților și al consilierilor săi și cu voola tuturora o dete diaconului Coresi de o trăduse de pe bulgaroslovenește pe romînește, împreună cu popa Iane și popa Mihai, preuți dela biserica Șchieilor de lîngă cetatea Brașovului, ca să fie mai lesne și mai ușor a ceti și a înțelege pentru oamenii ceia proștii”, și, „ca nemunii să fie acoperiti, ce să fie mai lesne spre înțeles, și cătră citit cu folos și cu îndemnături”¹.

Odată porniți cu serioșitate pe calea trăducerii și a vulgarisării cărților bisericesti și religioase, și întăriți de curentul nou al reformațiunii, Romîinii cei cu vederi largi și cu aspirațiuni curat naționale, n'au mai dat îndărăpt, ci curăjoși aŭ tot purces înnaînte, și cu toate piedicile ce le întîmpinau la fiecare pas și pre cari trebuia să le învingă și să le delătore, dacă voiaŭ să străbată mai

departe, și cu toate prejudețele seculare înrădăcinate ce trebuiau să le combată și să le spulbere, ei nu s'au dat abătuți din calea lor, fiindcă lăptau pentru o cauză sântă, și pentrucă doriau și voiaū s'o facă să triumfeze. Astfeliu, dela trăducerea și tipărirea tetravangelului din 1561 înnăinte, cărțile religioase și bisericești s'au tot înmulțit și vulgarisat pîntre Romîni și prin bisericile lor. Ele nu s'au trădus și tipărit numai spre folosul întelektual și moral al cetitorilor, ci și spre a fi folosite la ceremoniile religioase; mai ales cele curat liturgice aveau menirea aceasta. De aici resultă că, dacă nu mai dinnăinte, apoi cel puțin de prin anul 1561 încoace au avut Romîinii puțință de a se folosi tot din ce în ce mai mult de graiul propriu național la ceremoniile lor religioase. Graiul romînesc s'a și folosit într'adever prin bisericile Romînilor, în cele sătești mai mult exclusiv și în măsura în care dispuneau de cărți romînești, iar prin bisericile domnești și pe la mănăstiri numai în paralelă cu graiul bulgaroslavlic sau cu cel grecesc, căci Paul de Aleppo ni spune în descrierea călătoriei sale întreprinse prin Moldova și Țara Românească cam pe la anul 1650² că în biserica domnească din Iași se cîntau rugăciunile la corul drept grecește, iar' la cel stîng romînește. Cu toasă resprîndirea cărților romînești, ele n'au fost în stare să delătore de pretutindenea pre cele bulgaroslavlice, ci acestea, ba încă și cele grecești, au continuat a se susține, încă lung timp, pe lîngă cele romînești, căci există o partidă care le apără, fiindcă nu voiă, sau nu putea să se lepede de deprinderile învechite și de simpatiile înrădăcinate.

§ 5. Dovezi de folosirea graiului romînesc ca graiū oficial

Graiul romînesc a fost întrebuițat de Romîni în scrisoare de bună samă mult mai înnăinte decît s'a găsit unul altul ca să'l folosească la trăducerea cărților religioase bisericești. Cînd s'a făcut aceasta pentru întîiaș dată, este și va rămîne un misteriu. Chiar despre primele cărți romînești cunoscute nu știm eu siguritate timpul în care au fost scrise. Dacă cărți de oarecare valoare și de întrebuițare mai întinsă nu s-au putut păstră pînă <n zilele noastre, cu atîta mai greu a fost aceasta pentru niște scrisori singurate, mici și neînsemnate, oricît de mult înteres particular ar fi avut unii și alții pentru ele.

1. Cipariu T. Analecte, pg. 44-45. 2. Hășdău: Archiva ist. 1. I. p. 2. pg. 70.

Cu toată greutatea păstrării acestui feliu de scrisori, tot se mai descopăr pe ici coleă cîte unele. Din cîte cunoaștem pînă acum se vede lămurit că, cu toată oficialitatea graiului bulgaroslavlic în biserica și în domniatele Romînilor, tot s'au găsit persoane cari, în calitatea lor de bărbați publici sau privati, s'au folosit și de graiul romînesc în afacerile lor particulare, sat în oficiile ce le ocupau.

Cunoaștem mai multe scrisori private, scrisori publice direcționale și chiar urice domnești, carele ni demostă că în secolul al 16-le se întrebuintă și graiul romînesc ca graiu oficial. Cea mai vechie dovadă despre aceasta o găsim sub anul 1544. În registrele de calcule ale comunei Sibilului din Ardeal ni se spune că această comună plătia pre un „tălmaciu și scriitoriu de răvașe romînești”¹.

Între scrisorile particulare romînești păstrate cea mai vechie este 1. o notiță scrisă în Galaț în anul dela zidirea lumii 7079 (1 Septembrie 1570 pînă 31 August. 1571) pe legătura unul manuscript de Psaltire bulgaroslavică, scrisoare în care se arată, cine a cumpărat, legat și dăruit această Psaltire unei biserici din Galaț, și pre cine să pomenească preutul la liturgie².

2. O scrisoare scrisă într’a 21 Dec. 1573 pe pergament de Entimiu egumênul mănăstirii Bistriței din Tara Romînească spre amintire că cu spesele sale a făcut o pescuină ca să fie de hrana mănăstirii din Babeni³.

3. Un înscris făcut de diacul Stefan într’a 4 April 1577, prin carele arată că Petrea Brahas a vîndut lui Dumitru Tehni și femeii sale Teclei o parte din satul Brăbășești din Moldova.⁴

4. Druța scrie că într’a 11 Mart 1581 a vîndut nepotului său Ignat Doboș și surorii sale Albei partea sa din satul Poieni din Moldova⁵.

5. Catastih despre averea mănăstirii Galata din Iași, scris într’a 4 Noemvre 1588, și certificat de însași mîna domnitoriului Petru Schiopul⁶.

6. Mărturie din 13 Opt. 1591, dată din partea mai multor oameni că pîrcălabul din Tîrgul Jilului, Dumitru, cu 12 pîrgari și cu 12 megieși au decis într’un proces de împresurare dintre Moldovean și Stănilă în favoarea celui de întîiu⁷.

7. Doauă înscrisuri din anul 7104 (1 Sept. 1595 pînă 31 Aug. 1596), prin carele se arată că Mihnea, Drăgoiu și Radul vînd lui Arbănaș partea lor din moșia Glodeni și din funea lui Puiu din Țara Romînească⁸.

8. Pătrașen Paturichie dă în Suceava într’a 8 Ianuariu 1597 episcopului de Roman Agafton o cărțulie drept adevierire că a căpătat o Tigancă și un copil pentru o Tigancă ce o avea la mănăstirea Bistriței⁹.

9. Înscris de cumpărătură și de dăruitură din 3 Iulia 1597, prin carele jupinul Nan din Buneștii de jos din Țara Romînească, cumpără dela Stanciul cinci fălci de loc și le dăruiește apoi mănăstirii dela Ocna mare¹⁰.

10. Un Mateiu din Țara Romînească face într’a 15 Dec. 1599, un înscris, prin carele Stănilă, Nicoală, Radul și o preuteasă dăruiesc mănăstirii Tismenei niște moșii promise de părinții lor¹¹.

1. Dolmetsch und Schreiber walachischer Briefe. Correspondenzblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, pro 1881 Nr.1. 2. Hășdău B. P. Cuvente din bătrăni, c. t. 1. București, 1878 pg. 18. 3. Hășdău, 1. c. pg. 21. 4. Hășdău, 1 o Pg. 25. 5. Hășdău, 1. c. pg. 28. 6. Hășdău, 1. c. pg. 179. 7. Hășdău, 1. c. pg. 55. 8. Hășdău, 1. c. pg. 65 și 70. 9. Hășdău, 1. c. pg. 76. 10. Hășdău, 1. c. pg. 79. 11. Hășdău, 1. c. pg. 82.

§ 14. Limba nemțască ca piedică în continuarea dezvoltării mele intelectuale

Îmbii frați am fost înscriși la școală în clasa elementară ca să învățăm nemțește. Cu cititul și scrisul ni merse foarte ușor; deprinserăm îndată; dară ce folos! că nu pricepeam nicio boabă din cîte citiam. Despre vreo esplicare în romînește a celor citite nemțește nu eră nici vorbă pe atunci! Învățătorul de clasa elementară și cel de a doaua clasă dreptcă pricepeau romînește, dară nu vorbeau cum se cade; numai directorul, ca Romîn ce eră, știă romînește. Acasă la gazdă încă n'am avut pre nime care să ne învețe a pricepe și a vorbi nemțește; ne îndestulam numai cu cît puteam deprinde de pe la conșcolerii carii vorbeau îmbele limbi. Cît pentru școală, fărăm necesități să învățăm toate dearostul, fără de a pricepe și a ni dá sama cum se cade de cîte le învățam. De aceea nici nu ni puteam face închipuinți lămurite și precise despre cîte învățam. Această scădere principală a învățămîntului public de pe atunci a avut o înrîurință nu numai împiedicătoare, ci și foarte stricăcioasă asupra lucidității minții mele. Nutrită tocmai în timpul dezvoltării sale, prin mai mult decît șese ani de zile, numai cu închipuinți vage și confuze despre diverse lucruri și despre reporturile lor între sine, mintea mea nu s'a putut deprinde și întări, chiar dintru început, într'o cugetare limpede și precisă; eu dreptcă concepeam repede și bine, dar' cînd eră vorba să dau espresiune celor închipuite, îmi lipsiau neconținut numirile trebuincioase, și de aceea eram împiedicat la tot pasul să le comunic altora într'un șir bineordinat și strîns legat și cu espresiunile cele mai potrivite. Această scădere primordială în modul exprimării în graiul nemțesc n'a putut să nu aibă mal apoi înrîurire și asupra vorbirii romînești, mal ales din momentul, în care mintea își formase închipuinți numai cu nume nemțești, fără de-a avè la îndămînă și numirile lor romînești! Într'această tristă pozițiune am ajuns mal ales din a treia clasă gimnasială înăainte, decînd începuseiu a ști mai multe în graiul nemțesc, decît în cel romînesc!

§37. Înfrîurînta naționalistă a lui A. Pumnul

O schimbare mare într'această stare sufletească a Romînilor bucovineni se făcú de la anul 1848 înceoace, cu deosebire prin neuitatul Aron Pumnul și prin învățăceii săi. Înfrîurînta lui culturală asupra mea a fost determinantă și decisivă. Convenirile mele tot din ce în ce mai dese și mal intimé cu acest mare și iscusit învățătoriu aú lasat urme neșterse în sufletul meu, și, pe nesîmfițe, mă făcú să apuc calea și direcțiunea în care m'am mișcat în toată viața mea ulterioară. El mé întroduse în studiul limbii și literăturii romînești. Prin îndemnurile lui de a citi Cronicul vechimii Romînomoldovlahilor de D. Cantemir, Istoria pentru începutul Romînilor de Petru Maior și Cronica Romînilor de Giorgiu Șincaiu, mă familiarisă cu trecutul și aspirațiunile unui popor, despre carele nu auziseră de la ceialalți profesorii nici o boabă frîntă în tot decursul studiilor mele secundare și universitare! De aci înnainte, deși încă brudiu așá zicînd, mișcările contimporane naționale, începînd chiar cu acelea din anul 1851 pentru înființarea unei biblioteci centrale și universale în Cernăuț, dar' mai ales cu cele internaționale de la 1854 înceoace, n'au mai fost pentru mine nici străine, nici neînțelese detot, ci vibrau toate și în inima mea!

§38. Cunoștință cu frații Hurmuzachi

Prin mijlocirea iubitului meu profesor Aron Pumnul avuiu fericirea să fac, încă de timpuriu, cunoștință cu renumiții frați Hurmuzachi, mai deaproape însă cu talentosul, vivaciul și vișcătoriu Alesandru. Convorbirile mele mai dese cu acest rar bărbat m'au inițiat în curentul autonomist și naționalist din țară, și m'ați facut cunoscuu cu tendințele și scopurile lui culturale și politice naționale. Abia acuma cunoscuu că studiile noastre în graiu străin numai printr'un mare încunjur ne vor duce la țînta dorită, și că prin ele ni înstrăinăm cugetarea, neavînd la îndămînă, pentru ideile primite, espresioni adecvate și curéspunzătoare în limba noastră romînească pre care o învățam numai în restrînsul cere familiar, cerc chiar și la oarele din școală, destinate limbei romînești, profesorul erá necesitat să propună și să examineze nemțește, fiindcă cei mai mulți scolari erau neromîni, și abia acuma, în gimnasiu, începeau a înveța a citi și scrie romînește!

§39. Inființarea unei biblioteci romînești pentru studinți.

Pentru cultivarea sa în graiul propriu, mulți dintre gimnasiaștii romîni cu plăcere ar fi citit cîte una alta și în romînește, dar nu aveau la dispozițiune nicio carte romînească în biblioteca gimnasială, lar' din biblioteka țării, înființată în anul 1851, nu puteau împrumuta, fiindcă trebuiau să depună o cauțiune de zece florini, pre care însă

nu o aveau. Spre a împlini dorința mea și a unora dintre conșcolerii miei, începui a face printre ei propagandă pentru înființarea unei biblioteci românești, proprie studințești. Asigurându-mă de consimțământul mai multora, luaiu vorba despre înființarea acestei biblioteci mai întâu cu scumpul meu profesor Aron Pumnul, apoi cu amabilul meu nou amic, Alesandru Hurmuzachi. Întîmpinau însă la el dintru întîiu cîteva nedumeriri asupra modalităților și a dificultăților de înființare și de folosire, dar', după discuțiuni mai dese, la intervaluri mai îndelungate, găsiu nu numai deplina lor aprobare, ci încă și sprijinul lor eficient. Dorita bibliotecă s'a înființat, sub administrarea mea, în anul 1857 cu un număr mic de cărți, parte cumpărate pe niște bani adunați de pe la studinți, parte dăruite de către unii binevoitori. Cînd am părăsit Cernăuțul spre a'mi continua studiile la Vieana, o lăsaui sub priveghitarea frățîni-meu și a iubitului meu profesor, Aron Pumnul. Intorcîndu-mă însă de acolo în 1861, o luaiu iarîș la mine și o țînuui la dispozițiunea tinerilor gimnasiaști pînă în anul 1871, cînd tot cu această destinație, o dădui „Societății pentru cultura și literatura Romînă în Bucovina”.

§40. Călătorie prin Bucovina

Spre a cunoaște mai deaproape țara și locuitorii ei, întreprinsei împreună cu bunii miei amici, Parteniu Popescul și Artemiu Ieremieviciu Berariu, în feriile de vară din anul 1856, o călătorie prin țînutul Sucevii și al Cîmpul-Lungului Romînesc. Îmblarăm dela preut la preut. Mare ni fu mirarea cînd aflară că pretutindenea se vorbea în familie mai mult nemțește, și, ici colea, chiar rusește. Începurăm a vorbi cu căldură și cu însuflețire pentru românism, pentru o cultură curat națională a copiilor și pentru necesitatea imperioasă de a se folosi, în familie, numai de graiul propriu. Ne ascultau oriunde căsenii cu plăcere; aprobau din inimă ideile noastre; preuții se bucurau de avîntul ce îl căpătase acum cultura națională; ne fericiau de posibilitatea ce ni se deschisese de a studia limba și literatura romînească la gimnasiu, și mărturisiau cu jale că ei, afară de a citi și a scrie, și afară de cîntări bisericești, nimica alta n'au fost învățat romînește. Mult li mai plăcea graiul nostru! Despre mine ziceau unii, că eu vorbesc mai altfel decum se vorbește îndeocomun, și că vorba mea samenă mult cu graiul din cărțile bisericești și cu al Romînilor din Ardeal; unii din preuți, necunoscîndu-mă mai deaproape ca pre consoții miei, mă țîneau chiar de Romîn ardelean!

Într'această escursiune, mai ales călătoria prin munți, împreună ici colea cu niște avînturi, ca încercarea unor tîlhari de a pune mîna pe noi cînd trecurăm dela Pletrile Doamnei pe Rărau,

lăsă urme neșterse în sufletul meu. Nu numai măreția munților păduroși, a văilor minunate, a stîncilor și prăpastiilor uimitoare, dar și înfățișarea robustă, rumena și voioasă a locuitorilor romîni de pe acolo mă impresionară cumplit. Chiar tîrgurile de pe aici, ca Gura Homorului, Vama, Cîmpul lung și Vatra Dornei, aveau pe atunci o privesște romînească; numai Iacobenii faceau o abatere. Ce prifacere defavorabilă găsim astăzi în privința aceasta!

§ 41. Din nou instructor de casă

În anul școlar 1856/57 am fost luat de boierul Giorgiu Hurmuzachi ca învățătoriu la unicul său fecior, Eudociu, cu îndatorirea ca să'l prepar pentru esaminul de primire la gimnasiu. Cu greu, și numai la îndemnul iubitului meu profesor Aron Pumnul, m'am înduplecat la aceasta, fiindcă acuma eram în clasa a opta și trebuia să studiez încă și pentru esaminul de maturitate. În cursul de vară, strămutîndu-se boierul la moșia sa Cernauca, mijlociră ca ultimul semestru să'l fac ca privatist și tot ca atare să me supun la esaminul de maturitate, și me luară cu dînșii la țară. Mult am riscat dîndu'mi consimțămîntul la toate acestea. Ideea însă de a îndători și de a'mi face binevoitori pre niște bărbați ca Hurmuzachienii, sfatul unor amici, precum și dorința mea de a'mi câștiga pentru continuarea studiilor ceva bani albi pe'ntru zile negre, au fost decisive.

§42. Inspectoratul școlar și esaminul de maturitate

Pe timpul studiilor mele, învățămîntul public era controlat și priveghiat de clerul apusean. Nimic nu se împartașia în el ce nu eră de mai înainte aprobat și admis de dînsul. Din această cauză, înrîurînța acestui cler era covîrșitoare și totdeauna decisivă. Clerul dreptcredincios resăritean era puțin băgat în samă. Insu'și învățămîntul religios al acestel confesiuni era pus sub controlă în puncturile diferentiale.

Învețămîntul primar eră inspectat deadreptul decătră preuți apuseni, lar' cel secundar de cătră doi inspectori civili, cu reședința în Galiția, unul în Leina s. Liov, lar' celalalt in Cracovia. La esaminul de maturitate ce se ținea în Cernăuț cu absolvenții clasei a opta gimnasiale venia unul din acești inspectori ca comisariu împărătesc. Unul din ei eră Neamț, cu numele Lințbauer, lar' al doile Polon, cu numele Cercavski. Neamțul eră mai blind și mai omenos la inspectiunile sale, lar' Polonul, foc și pară. Nu numai școlerii tremurau de frica cînd auzeau că are să vină Polonul ca inspector, dar și mulți dintre profesori se îngroziau de el.

La esaminul meu de maturitate din Iuliu 1857 a fost Polonul ca inspector. Frica și groaza școlerilor eră la culme; eu încă mă

teameam de dînsul, deși eram scoleriu de frunte, mai ales de aceea, fiindcă mă făcuseiu privatist în semestrul al doile.

Esaminul de maturitate a durat dela opt oare demineăța pînă la opt și jumătate sara, cu o întrerumpere de o oară și jumătate la amiazăzi. Eram opt școleri în aceea zi. Esaminul a început cu fiori reci. După primele răspunsuri însă, date spre deplina mulțămire a esaminătorilor, fiorile reci s'au prifăcut în căldură plăcută, și frica dispăruse. Inspectorul se amestecă eu întrebări la fiecare obiect de învățatură, afară de religiune și de limba romînească din care nu pricepeă nimică. La esamenul din fisica, dupăce fuseseiu întreat de profesoriul de specialitate, îmi dete și inspectorul o întrebare asupra teoriei vînturilor. Profesorul întrevení îndată spunîndu'i că el n'a propus în școală această teorie, si'l rugă ca să'mi pună altă întrebare. Eu însă citiseiu într'un calindariu nemțese din acel an un lung și interesant artiçol despre această teorie, de aceea me și oferiu a'i respunde. Inspectorul rémase foarte mulțămit cu răspunsul meu; înși'și profesorii se bucurară. Esaminul l-am facut cu escelință mit *Auszeichnung*".

§ 43. Piedici la continuarea studiilor și învingerea lor

După esaminul de maturitate am plecat îndată la Vatra Dornei, unde se află nobila familie Hurmuzachi la băi, ca să continuă prepararea invecelului meu pentru esaminul de primire. Fiind acesta foarte delicat și fraged, nu mă lăsară părinții lui să'l încord mai tare la studiu, de aceea neci nu'mi fû în patință ca să fac cu el esaminul la timp și înainte de purcederea mea la Vienna. Se făceă mare presiune asupra mea ca să'mi amîn continuarea studiilor, dar' voința mea tare și stătornică se opuse cu succes. Familia Giorgiu Hurmazachi se învoi ca să me substitue iubitul meu frate, Niculaiu, carele, de și aveă și el dorința ca să studieze filosofea și să se facă profesor, totuș, la însistența bunului nostru tată, se decise în fine ca să îmrațișeze starea preuțască și să studieze teologia în Cernăut. Se înscrise dară, la Institutul de studii teologice de acoloa, și anumea ca esternist, fiindcă trebuia să petreacă la familia Hurmuzachi, la țară, ca instructor la fostul meu învățăcel, Docsuță, cu carele și făcu încurînd esaminul de primire în gimnasiu.

„Tețina și Horecea” (O excursiune)

Se profectase o excursiune la Tețina. Îmi făceam multe ilusiuni asupra decursului ei.

Sosise ziua de plecare. Pornirăm împreună o mulțime mare. Ajunserăm în pădure, și, după un popas scurt, ne suirăm sus pe culme, la ruine, în soțietatea Junimenilor noștri și a oaspeților lor.

Pare că simțiam cum la toți ni se încălzesc inimile și cum ni se înflacăra mințile la auzul unor declamări alese, al unor melodii sonoare, la scînteierea unor idei sublime.

În această emulare n-am voit să rămîn îndărăpt, și cerui și eu cuvîntul și vorbiu cam așa: Ne aflăm la capătul unei spinării de munți, pe un vîrv din el. Înaintea noastră vedeți niște ruine, semn că aici odinioară a existat viață omenească, plăceri și bucurii, dară și întristare și jale, căci altfel nu ar fi acum numai surpături și ruine. Și cum se chiamă acest capet de spinare de munți păduroși?

Țețina! ni răspund toți locuitorii de prin împrejur, Romîni și ei ca și noi. Și de unde oare numele acesta pentru această ultimă vertebră din spinarea acestui șir de munți?

Tradițiunea ni spune că pe timpurile cînd strămoșii noștri, Romanii, purtau războaie sîngeroase cu Dacii, un duce de al lor, un general vestit, cu numele Țețina, ar fi străbătut pînă la locurile acestea, și ar fi întemeiat, aici, un castru și ar fi rădăcit și un turn de pîndă, ale cărui ruine ni însuflă și astăzi respect și admirație.

Istoria ni adevărește că un Roman voinic și viteaz, cu numele „Aulus Severus Caecina”, a fost într’adever guvernatoriu în Mesia pe la anul 6 d. Cr. și că ar fi purtat patruzeci de războaie cu diverse popoare dealungul Dunării și al Rinului. Tot istoria ni mai spune că a existat și alt „Caecina”, cu pronumele Gaius sau Aulus Alienus, carele de asemenea a fost renumit ostaș pînă pe la anul 75 d. Cr.

Și cine mai știe, ori de nu au mai fost și alți urmași voinici din această vitează familie romană! Ea însuși, făcînd în anul 1852 pentru întîia dată o excursiune pe acest munte cu profesorul ordinar al casei, un foarte bun latinist, cu numele Vencislau Resl, am găsit aici, în arină, un vîrv de lance, pe care profesorul l-a declarat ca vîrv de lance romană, și l-a dat sau la muzeul gimnasiului de aici din Cernăuți, sau l-a trimis la Viena, căci nu mi prea aduc bine aminte despre aceasta.

Alt profesor, al cărui ochi însă erau construiți numai nemțește, de aceea și era profesor de limba nemțească, E. R. Neubauer cu numele, a văzut, pe la anul 1869, în numele acestui munte niște sonuri gotice, și în urzitorii castelului preînșiși Goții.

S’au mai găsit încă și alții, cărora li-a eșit din ruinele acestea un miros de tămîie și de smîrnă, și au adormecut în fundătorii castelului pre cavalerii Teutoni, carii predicară catolicismul papal pe aici, și carii au întemeiat, în secolul al 13-lea, și Cetatea Neamțului. Oricum fie, noi ne ținem de tradițiunea romînească, fiindcă numele locului este o sacră rămășiță limbistică din timpurile, cînd strămoșii noștri rostiau pre c latinesc înaintea lui

e și i nu ca ce, ca în ziua de astăzi, ci ca ț, precum se mai aude în unele cuvinte pe la frații noștri din Macedonia și din Istria. eci, pământul pe care călcăm și locul unde ne aflăm acum este sacru pentru noi, ne predispune spre meditații pioase și religioase, și de aceea vî cer vocea ca să spun, în auzul domniilor voastre, doae rugăciuni curat romînești!

Cînd eră însă să rostesc rugăciunea, pare că m' am trezit ca din vis, și, uitîndu-mă împrejurul meu, observaiu că nu ne mai aflăm pe muntele Tețina, la ruine, ci în păduricea Horecii, dar' tot în aceeaș soțietate de mai înnăinte, și atunci am continuat cuvîntarea mea astfeliu:

Dar' ceriul n' a fost favorabil acelei escursiuni; ceriul a găsît că ni trebuie ploaie, și încă ploaie multă. Și oare pentru ce? Nu cumvâ poate pentru aceea că am avé cîte ceva de prisos ce ar trebui să fie spălat dela noi, din ființa noastră?

Cine mai știe! Nu cumvâ poate am avé și doruri cari ne ard la ficai? Nu cumvâ poate vërsăm lacrimi fierbinți cari ni înroșesc ochii și ni sîngerează inimile? Nu cumvâ Dumnezeu a voit ca, prin aceste ploi stinghieritoare, să ne curățască de scăderile noastre, să ni aline, prin ele, arșîta inimii și să spele lacrimile noastre și apoi să le verse în Prut, în Prutul de lîngă noi, carele să le ducă apoi tot spumegînd și murmurînd spre țermurile depărtate ale fraților noștri dela Prut, dela Dunăre și dela Mare, ca să simțască și ei neajunsurile și păsurile noastre cînd se vor scâlda în undele acestor valuri?

Și aceste considerări sînt duioase și ne predispun spre pietate, spre mulțămire cătră Dumnezeu, spre rugăciune!

Deci să întonăm cu toții mai întîiu...

Și cînd eră să rostesc prima rugăciune, aruncaiu ochii spre ceriu și după aceea împrejurul meu, dar'....o! minune!... bătrînii cari mai înnăinte cu plăcere își reamintiau unii altora întîmplările tineretelor și își împărtășiau zilei și sperințele viitoriului; tinerii carii se petreceau cu foc dănțuind, șaguint și primblîndu-se în părechi și în grupe; – lăutarii carii te furnicaū cu zîcăturile lor vesele; chiar mesele întinse și bogate: toți și toate dispărură ca prin farmec, și lîngă mine rëmaseră numai doi din foștii miei învățacei. Li traseiu la o parte și, cu ei împreună, îngenunchiaiu, și cu voace pioasă ziseiu:

Crezul Romînului

„Cred într'un popor Romîn, tatăl popoarelor romanice, creatoriul înștițuțiunilor soțiale și organizătoriu omenimii, făcătoriu a o mulțime de lucruri esistente și dispărute. Cred într'un popor Romîn ca o ființă una și nedespărțită, carele

din poporul roman s' a născut mai înnăainte de cum cred mulți alții precum râul din scăturină, sau precum raza din lumină; el este un popor cu adevărat romanic, căci din poporul roman a purces spre răsărit de a cucerit acolea multe țări, și, supunîndu'și, sau însoțindu-se cu multe alte popoare, a întemeia aice împărăția romană răsăriteană; fu apoi împresurat de feliu de feliu de popore barbare, călărețe și pedestre, cu carile s' a luptat crîncen și vitejește, dară cu succes numai pînă cît a fost vie în dirigenții lui cunoștiința romană; însă după ce desnaționalisaseră dirigenții săi, poporul romîn fu bătut de popoarele venetice, chinuit și sfîșiat, apoi nimic și înmormîntat, politicește, dară el învinse curînd după cum îi fusese prezis de poetul Fonteiu, și întreprinse din nou lupte bărbătești prin munții, văile și cîmpiile Pindului, Balcanilor și Carpaților, și isbuti a'și întemeia, din mici dominate din stînga Dunării de jos doauă dominate mai mari și mai tari, carile se organisaseră bine și se consolidară. Prin o cultură națională, poporul romîn din aceste doauă dominate se tot înălța pe scara desvoltării intelectuale și a civilisasiunii, pînă ce ajunse a face din ele un regat puternec și respectat, care șede acum cu onoare printre celelalte regate și împărății din lume, și iarăș se va porni, cu glorie, ca să caute și să judece pre membrii cei morți și vii, și atuncia domniea lui nu se va mai fini.

Cred în geniul romînesc, organisătoriu și civilisătoriu, carele dela Romani purcede; el, răzimat pe frățietate și pe dreptate, va da tuturor viață și va întruni pre toți în armonie spre o spornică activitate comună.

Cred întru înfrățirea popoarelor spre întemeierea întru laolaltă a unui traiu armonios comun, și întru județ suprem a lor pentru curmare și strîngerea certelor.

Mărturisesc un amor universal reciproc întru apropierea popoarelor. Aștept deșteptarea rătăciților și viața frățească eternă ce are să fie cu adevărat”.

Tatăl nostru romînesc

„Spirete Romane! Glorificat fie numele tău! Împlinească-se intențiunile tale precum în trecut așa și în viitoriu. Ceea ce ni priește și ni folosește, dă-ni noauî necontenit, și sprijinește întreprinderile noastre cele bune, precum sprijinim și noi ale altora, și nu ne duce în conflicte cu confrății noștri, ci ne ferește de orice neînțelegere, căci dela tine purcede înspirarea și reușita, acum și totdeauna și în secolii secolilor, cu adevărat”.

La cuvintele din urmă ale rugăciunii mă sculaiu repede în picioare și întinseiu mîna spre a' mi face semnul crucii, și... dăduiu de niște cărți. Mă uitaiu în toate părțile... și ce-mi văzură ochii?

Mă încredințai că mă aflu la mine acasă în camera mea de studiu – Eu visasei.

§ 63. O carte interesantă de E. Hurmuzachi.

În anul 1861 am fost însărcinat decătră distinsul, temeinic înstruitul și meritosul Eudociu Hurmuzachi cu corectura admirabilei sale scrieri: Noth - und Hilferuf der Gemeinden des Moldauisch-Campulunger Okols in der Bucovina – Strigăt de primejdie și de ajutoriu al comunelor din ținutul Cîmpul-Lungului Romînesc din Bucovina, Vieana, 1861, 8 pg. 294. Într'această scriere ni desfășură valorosul ei autor mai întîiu istoricul acestei vechi rămășițe de republici romînești de dinnainte de întemeierea din ele a Țarului domniat național mai mari, Țara Romînească și Moldova, și apoi ni demustră cu mai multe documinte, împărțâșite în estinsul lor, cum, după împreunarea Bucovinii cu Austria, organele administrative de acolo au năzuit, într'un mod vrednic de altă cauză mai bună, să despoaic pre vechii locuitori de privilegiile și chiar de proprietățile lor, și cum 'i-au încurcat într'un proces neterminabil cu fiscul, din carele aū ieșît numai prin un compromis, sacrificînd în favoarea fondului religionariu și a fiscului toate privilegiile lor și chiar vro doauă treiu din teritoriul lor strămoșesc.

Din această scriere am cules pentru mine convingerea, că organele administrative, străine fiind de țară precum după origine așa și după graiu și confesiune, sau din necunoștința desvoltării istorice a rēporturilor soțiale și politice, sau din oarecari intențiuni nepriincioase, n'au avut în activitatea lor totdeauna în vedere binele îndigenilor și desvoltarea lor în mod propriu particular pe toate terenurile vieții lor publice, cel puțin nu față de locuitorii vechii republici a Cîmpul-Lungului. Această convingere tristă, precum și dorința de a lucra după sînta dreptate și pentru Romîni, m'au întărit mai tare în propusul mieu de a'mi mîntui studiile juridice.

§65. Port național la Romîni cãrturari bucovineni

Proverbul romînesc: „Au vorbește cum 'ți'i portul, au te poartă cum 'ți'i vorba”, ‘ l-am găsît cam nepotrivît și periculos chiar, dacã s'ar conduce de el tinerii romîni, carii, în urma studiilor lor speciale, aspirau a fi profesori, funcționari administrativi, politici, judecătorești, finanțari, etc. Toți aveau port nemțesc, cum se numește la Romîni bucovineni portul general european; deci, după proverb, cu toții s'ar fi făcut să vorbească nemțeste, ceea ce și făceau ei în realitate, dacã nu exclusiv, apoi în general, și de preferință. Această faptă nu'mi conveniá, mē revoltá chiar;

răsboiam adeseori în contra ei. Mi-am propus dară, ca să mă întorc acasă în „port românesc”, ca să vadă și să înțeleagă oricine, cum vorbesc și în ce direcțiune am să lucr! După modelul pieptariului, cojocului, sumanului, bernevecilor (cioarecilor), ciuboței, cușmei și pălăriei românești din Bucovina ‘mi-am dat de făcut în Vieana un port întreg.

Am înduplecat chiar și pre Iancu cavaleriu de Zota, carele venise atunci la studii juridice în Vieana. ca să-și facă și el un atare îmbrăcămînt. Eram acuma doi. Speram că încurînd vom găsi imitatori întusiaști! Portul nostru fú îmbrățișat de unii tineri și chiar de vro trei patru boieri din familiile Costin, Popoviciu și Vasilco, dară nu se putú generalisa, nici susținé timp îndelungat, dete însă unor copile îndemnul de a se îmbrăca și ele în port național.

BIBLIOGRAFIE, LUCRARI EDITATE LA SUCEAVA

Bibliografie alcătuită de dr. Elena Pintilei

- Niculică, Alis, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2005, 137 p.
- Niculică, Alis, *Ion G. Sbiera – coordonate ale vieții și operei*, în „Codrul Cosminului”, seria nouă, nr. 10 (20), 2004, p. 253-257.
- Niculică, Alis, *I. G. Sbiera – personalitate complexă a învățământului românesc din Bucovina* (I), în: „Preocupări Didactice”, Suceava, nr. 3-4, 1999, p. 198-204.
- Niculică, Alis, *I. G. Sbiera – privire generală asupra operei* (II), în „Preocupări Didactice”, Suceava, nr. 3, 2000, p. 190-193.
- Olaru, Dragoș, *Ion Sbiera – custode la Biblioteca Țării Bucovina*, în: „Neamul Românesc”, nr. 2 (seria nouă), iunie, 2017, p. 9-10.
- Pascaniuc, Elena, *I. G. Sbiera în istoria Academiei Române și în istoria folcloristicii românești*, în: „Scriptum”, an XXIII, nr. 3-4, 2017, p. 18-20.
- Petroșel, Daniela, *I. G. Sbiera – resurecția spiritului clasic*, în: „Meridian critic” – Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Seria Filologie, B. Literatură, Tomul XXVII, nr. 2 (vol. 27), 2016, p. 167-171.
- Pintilei, Elena, *Album de familie / I. G. Sbiera. Family Album / I. G. Sbiera. Familienalbum*, volum trilingv, cuvânt înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, traducere engleză: Daniela Monica Orhei, traducere germană: Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Editura Mega, Cluj Napoca, 2018, 236 p.
- Pintilei, Elena, *Academician Ion of Gheorghe Sbiera in the Century of the Revival of the National Conscience of Romanians from Bukovina*, în: Annals of „Ștefan cel Mare” University of Suceava. Philosophy, Social and Human Disciplines, vol. I, 2018, 49-61.
- Pintilei, Elena, *Activitatea de bibliotecar a eruditului cărturar Ion a lui Gheorghe Sbiera*, în: „Studium – Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie. The Journal of BA, MA and PhD Students in History”, editată de Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, vol. XI, 2018, p. 15-28
- Pintilei, Elena, *I. G. Sbiera și Biblioteca Centrală a Bucovinei. Rapoartele de activitate pentru anii: 1872, 1873, 1874*,

- în: „Analele Bucovinei”, an XXVI, nr. 2 (53), Rădăuți – București, 2019, p. 595-603.
- Pintilei, Elena, *Ion G. Sbiera and the librarians from Bucharest and Cernăuți. Correspondence from the Cernăuți archives*, în: „Journal of Romanian Literary Studies”, publicată de Institutul ALPHA pentru Studii Multiculturale, Departamentul de Filologie al Universității „Petru Maior” din Târgu-Mureș și Institutul de Cercetări Sociale și Umane „Gh. Șincai” al Academiei Române, nr. 20, 2020, p. 1191-1199.
- Pintilei, Elena, *Ion G. Sbiera și rolul său în pregătirea și înfăptuirea unității naționale*, în: „Mesager bucovinean”, Cernăuți, Rădăuți, Chișinău, an XV (seria nouă), nr. 3 (59), 2018, 46-51.
- Pintilei, Elena, *Un urmaș al cărturarului Ion G. Sbiera. Alexandru Sbiera (1878-1965)*, în: „Analele Bucovinei”, an XXVII, nr. 1 (54), Rădăuți-București, 2020, p. 87-94.
- ..Pintilei Elena, *Cărturari ai epocii moderne: I. G. Sbiera (1836-1916)*, în lucru (urmează tipărirea la începutul anului viitor), aprox. 520 de pagini.

BIBLIOGRAFIE

1. Cocuz, Ioan, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, Bacău, 1991.
2. Eminescu, Mihai, *Scrieri pedagogice*, Editura Junimea, 1977.
3. Iacobescu, Mihai, *Din Istoria Bucovinei: De la administrația militară la autonomia provincială*, vol. I (1774-1862), București, Editura Academiei Române, 1993.
4. Grigorovița, Mircea, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura didactică și pedagogică, București, 1993.
5. Hurmuzaki, Gheorghe, *Stabilirea ortografiei: cea mai nouă gramatică și cel mai mare dicționar de limba română în: „Focea Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina”*, nr. 1, 1866.
6. Loghin, Constantin, *Societatea Pentru Cultură și Literatură română în Bucovina (1862-1942). La 80 de ani. Istorie și realizări*. Cernăuți: Mitropolitul Silvestru, 1943.
7. Loghin, Constantin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*. Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 1996.
8. Luceac Ilie, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (o istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cernăuți – Timoșoara, 2000.
9. Maiorescu Titu, *Despre scrierea limbei române*, Iassi, 1866.
10. Murărașu, D, *Istoria literaturii române*. București, Cartea Românească, 1943.
11. Niculică, Alis, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 2005.
12. Niculică, Alis, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei. Teatrul și Muzica (1775-1940)*, București, Casa Editorială Floare Albastră, 2009.
13. Niculică, Alis, *Ion G. Sbiera și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, în: *Analele Bucovinei*, XXIV, 2(49) 2017, Editura Academiei Române.
14. Nistor, Ion, *Un capitol din viața culturală a Românilor din Bucovina (1774-1857)*. Discurs rostit la 21 maiu (3 iunie) 1916 în ședință solemnă, București, Librăriile Soccec&Comp. C Șfetea și Pavel Suru, 1916.
15. Nistor, Ion. *Istoria Bucovinei*, București, Humanitas, 1991.

16. Olaru, Dragoș, *Ion Sbiera – custode la Biblioteca Țării Bucovina*, în: „Neamul Românesc” nr. 2 (seria nouă), 2017.
17. Păunel Eugen, *Biblioteca Universității Cernăuți*, în: „Boabe de grâu”, An IV, nr. 4, 1933, p. 228.
18. Petrino, D., *Puține cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*. Cernăuți, Tiparul lui Bucoviecki și Comp., 1869.
19. Petrescu, Ioana, *Concepția lingvistică a lui Aron Pumnul*, în *Cercetări de lingvistică*, Cluj, XI,, 1966 (p. 150).
20. Pintilei, Elena, *I. G. Sbiera. Album de familie*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2018.
21. Pintilei, Elena, *Activitatea de bibliotecar a eruditului cărturar Ion Gheorghe Sbiera*, 2018.
22. Rad, Ilie, *Aron Pumnul (1818-1866)*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2002.
23. Rusu, Dorina, *Membrii Academiei Române, 1966-2018. Dicționar*, Partea a doua, Ediția a V-a revăzută și adăugită, București, 2016.
24. Satco, Emil, Niculică, Alis, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. III, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2018.
25. Sbiera, I. G., *Educațiunea veche și educațiunea nouă*. Discurs rostit în 18 Octombrie 1875 la inaugurarea catedrei pentru limba și literatură românească la Universitatea Francisco-Iosefină din Cernăuți, 1875.
26. Sbiera, I. G., *Condițiunile necesare pentru esistența, conservarea și prosperarea graiului național*, în: Almanachulu Societății Academice Socialu- Literare „România Jună”, vol. I (1883).
27. Sbiera, I. G. *Mișcări literare la românii din Bucovina*. Discurs. Tipăritură separată din „Familia”, Oradea-Mare, cu tiparul lui Otto Hügel, 1890.
28. Sbiera, I. G., *În cauza unificării ortografiilor române*, în: „Foaea Soțietății...”: Anul I, nr.1, 1865, p. 181-195.
29. Sbiera, I. G., *Încă ceva în cauza unificării ortografiilor române*, în „Foaea. Soțietății...” Anul I, nr. 4, 1865, p. 283-292.
30. Sbiera, I. G., *Ortografia limbii române în dezvoltarea ei istorică*, în „Foaea . Soțietății..”, Anul II, 1866, nr. 8-12.
31. Sbiera, I. G., *Studii istorice literare. Încreștinarea Românilor*, în „Foaea Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, Cernăuți, Cu tiparul lui Rudolf Echar dt, Anul III, nr. 1, p. 10-15;
32. Sbiera, I. G., *Studii istorice literare. Răstîmpul I. Dela încoloniarea Daciei cu Romani și pînă la retragerea le-*

- giunilor romane dintr-însa, *adecă dela 106-274 d. Cr.*, în: „Foaea Soțietății”, în: „Bucovina”, Anul III, nr. 2.
33. Sbiera, I. G., *Studii istorice literare. Răstîmpul al II (Dela retragerea legiunilor romane din Dacia trăiană și fundarea Daciei aureliane pîna la așezarea Bulgarilor de-a dreapta Dunării, adecă dela 274-680 d. Cr.*, în: „Foaea Soțietății...”, Anul III, nr. 5 și 6, p. 105-114;
  34. Sbiera, I. G. *Studii istorice literare. Răstîmpul al II (274-680 d. Cr.*, Partea literară, în „Foaea Soțietății...”, Anul II, nr. 7 și 8.
  35. Sbiera, I. G. *Condițiunile necesarie pentru esistența, conservarea și prosperarea graiului national*, în: „Almanachulu Societăței Academice Socialu-Literare România Jună”, vol. I (1883).
  36. Sbiera, I. G., *Aron Pumnul. Voci asupra vieței și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, 1889.
  37. Sbiera, I. G. *Fămilia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*. Cernăuți, Tipografia universitară î.r.a. lui R. Eckhardt, 1899.
  38. Sbiera I. G., *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850, dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzaki*, 1899.
  39. Sbiera, I. G., *Grigore Ureche. Contribuiri pentru o monografie a lui* (1884).
  40. Sbiera, I. G., *Despre însemnița refrenului O lere Doamne din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor*”, 1865).
  41. Sbiera, I. G., „*Colinde , cântece de stea și urări la nunți*” (1888).
  42. Sbiera, I. G. *Mișcări literare la românii din Bucovina*, 1890.
  43. Sbiera, I. G., *Traiul românilor înainte de fundarea staturilor naționale* (1890).
  44. Sbiera, I. G., *Mișcarea bisericească a românilor în Bucovina*, 1896.
  45. Sbiera I. G., *Mișcări culturale și literare la românii din stînga Dunării în răstîmpul de la 1504-1714*, 1897.
  46. Sbiera, I. G. *Contribuiri pentru o istorie soțială, cetățenească, religioasă și cultural-literară a românilor de la originea lor încoace pîna la iulie 1504*, 1906.
  47. Schipor, Vasile I. *Bucovina istorică. Studii și documente*. București: Editura Academiei Române, 2007.
  48. Schipor, Vasile I. *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811- 1918). Contribuția lor la propășirea cul-*

- tural-națională a românilor bucovineni*. Iași: Editura Univ. „Al. I. Cuza”, 2016.
49. Țeaciuc Albu, Nicolae. *Viața și opera lui Ion Sbiera*. Cernăuți: Editura Liceului „Aron Pumnul”, 1936.
  50. Țugui, Pavel. *Contribuții la o istorie a mișcării culturale-științifice din ținuturile bucovinene*, Craiova, Tipografia Universității, 1977.
  51. Țugui, Pavel, *Filologia bucovineană și ortografia românească (1864-1869)*, în: *Bucovina. Istorie și cultură*, editura Albatros, București, 2002.
  52. Țugui Pavel, *Prefață*, în volumul I. Gh. Sbiera, *Povești și poezii populare românești*, Editura Minerva, București, 1971; I. Gh. Sbiera, *animator cultural, profesor și istoric literar*, în: *Bucovina istorie și cultură, op. cit.*, p. 151-215).
  53. Țugui, Pavel, *I. Gh. Sbiera, animator cultural, profesor și istoric literar*, în: *Bucovina istorie și cultură* p. 151-215.
  54. Vatamaniuc, Dumitru, *Intelectualii bucovineni, Eminescu și Biblioteca gimnaziștilor din Cernăuți*, în: *Analele Bucovinei*, tom IV, nr. 2, 1997, p. 327-344.

SUMAR

Notă	3
Argument	5
Ion a lui Gheorghe Sbiera (date biografie pe scurt).....	11
Ion a lui Gheorghe Sbiera. Cronologie.....	14
Intelectualitatea bucovineană și aportul ei la fondarea Academiei Române. Problema unificării ortografiei române. Rolul lui Ion Gheorghe Sbiera	24
Ion Gheorghe Sbiera – istoric literar.....	37
Ion Gheorghe Sbiera – folclorist	41
Fragmente din lucrările lui Ion Gheorghe Sbiera	54
Bibliografie, lucrări publicate la Suceava	81
Bibliografie	83

Науково-популярне видання

Чернова Олександрина Григорівна

**Сторінки історії
румунської літератури
на Буковині**

Том 2

ІОН ГЕОРГІЙ СБІЄРА

(рум. мов.)

Редактори Н. К. Процюк, Т. Андрієш, М. Тоака
Підготовка до друку Л. Звенигородської

Підписано до друку 25.10.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 5,11. Зам. 221376

Видавці: Видавництво «Александрю чел Бун», ТОВ «Друк Арт»
Виготовлювач ТОВ «Друк Арт»
58018 Чернівці, вул. Маловокзальна, 2Д, тел. 585-432
Ліцензія про державну реєстрацію ДК № 2741 від 15.01.2007 р.